

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Võrdleva õigusteaduse õppetool

Allar Nisu

PEREKONNA STRUKTUURI MÕJU ALAEALISTE KURITEGEVUSELE

Magistritöö

Juhendaja
Dr iur Silvia Kaugia

Tartu
2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. PEREKONNA MÕISTE JA MUDELID	7
1.1 Perekonna mõiste määratlus	7
1.2 Perekonnamudelid	18
1.2.1 Laiendatud perekond (<i>extended family</i>)	18
1.2.2 Tuumik- ehk nuklearperekond (<i>nuclear family</i>).....	20
1.2.3 Üksikvanemaga perekond (<i>single-parent family</i>).....	22
1.2.4 Kärgperekond (<i>blended family</i>).....	24
2. PEREKOND KUI OLULINE SOTSIALISEERIMISAGENT	27
2.1. Sotsialiseerimise olemus	27
2.2. Perekond alaealise kujundajana.....	32
3. PEREKONNA STRUKTUURI JA ALAEALISTE KURITEGELIKU KÄITUMISE VAHELIST SEOST PUUDUTAV UURING.....	39
3.1 Uuringu eesmärk, valim ja lähtepositsioon	39
3.2 Küsimustik ja meetodika	41
3.3 Uuringu tulemused	46
3.3.1 Respondentide isikuprofiil.....	47
3.3.2 Respondentide perekondade struktuur ja kasvukeskkond enne kuritegude toimepanemist.....	51
3.3.3 Respondentide suhted enne kuritegude toimepanemist enda perekonnaliikmetega.....	55
3.4 Järeldused	58
KOKKUVÕTE	62
THE EFFECT OF FAMILY STRUCTURE ON JUVENILE DELINQUENCY	
Summary.....	67
KASUTATUD MATERJALID.....	72
Kasutatud kirjandus	72
Kasutatud normatiivmaterjal	75
Kasutatud kohtupraktika loetelu.....	76
Kasutatud muud allikad	76
LISAD	77
Lisa 1. Küsimustik vastuste kokkuvõttega	77

SISSEJUHATUS

Kriminaalpoliitikas valitseb alaealiste poolt toimepandud kuritegude menetlemisel resoluutne seisukoht – tagada kriminaalasjades võimalikult kiire menetlus (nii kohtueelne- kui ka kohtumenetlus). Leitakse, et sel viisil on võimalik aidata paremini kaasa alaealiste õigele teele suunamisele. Vastasel juhul on oht, et kaob ära piisav eripreventiivne toime, mis peaks kaasnema just võimalikult kiire menetlusega. Lähtutakse eeldusest, et mida kiiremini järgneb alaealise poolt toimepandud kuriteole sanktsiooni kohaldamine, seda mõjusam see on.

Autori arvates ei tohiks aga alaealiste puhul ära unustada ka ennetavat lähenemist ning selle pidevat arendamist. Võimalikult mõjusa ennetava tegevuse jaoks tuleb aga välja selgitada, millised on ühiskonna kitsaskohad, mis toodavad või mõjutavad üleüldist hälbiva käitumise sündi. Selliste kitsaskohtade likvideerimine või vähendamine peaks omakorda ära hoidma ka kriminaalselt probleemse kontingendi tekke ja edasiarenemise.

Alaealise arengus on lisaks sotsiaalsetele tingimustele olulise tähtsusega tema kasvumiljöö ja isikud, kelle hoole all ta kasvab ja kujuneb.

Käesoleva magistr töö põhieesmärgiks on välja selgitada perekonna struktuuri ja alaealiste kuritegeliku käitumise vahelised seosed. Autor üritab leida vastust küsimusele, kas perekonna struktuur (perekonna tüüp, peremudel) omab alaealiste kuritegelikule käitumisele mingisugust mõju. Ehk – kas on olemas korrelatsioon alaealiste kuritegevuse ja teatud peretüüpide vahel? Jaatava vastuse korral ilmneb eelnevalt mainitud kitsaskoht, mis omakorda võiks anda aluse kõnealuse probleemi täpsemaks ja põhjalikumaks uurimiseks.

Töö autori arvates on käesolev magistr töö oma respondentide valimilt ja uurimisobjektilt Eestis seniajani küllaltki ainulaadne. On küll töid, milles on uuritud perekonna mõju alaealiste kuritegelikule käitumisele, kuid ükski töö ei ole käsitlenud probleemi kitsamalt – uurinud perekonna struktuuri mõju alaealiste kuritegevusele.

Selleks, et leida vastus peaesmärgile, on autori arvates esmalt vajalik määratleda perekonna mõiste. Vastasel juhul ei saa hakata hindama ja analüüsima perekonna struktuuri ja alaealiste

kuritegeliku käitumise vahelisi seoseid, kuna ei ole teada, milliseid inimestevahelisi suhteid saab pidada perekondlikeks suheteks. Seega püstitab autor eeltoodu alusel küsimuse, mis on perekond?

Teiseks on vaja autori arvates enne peaesmärgile vastuse andmist kindlaks teha, kas perekond avaldab üleüldse mingisugust mõju sinna kuuluvale alaealisele liikmele. Kui vastus on jaatav, tuleks autori hinnangul lisaks välja selgitada, milline on see mõju ning milline on selle mõju osatähtsus alaealise edaspidises elus. Oluline on see antud töö kontekstis seepärast, et kui perekonnal ei oleks absoluutselt mingisugust mõju alaealise edasisele elukäigule, siis ei oleks ka alust sõnastada käesoleva magistr töö peaesmärki. Ehk lühidalt öeldes ei ole võimalik hinnata perekonna struktuuri mõju alaealiste kuritegevusele, kui on teada, et perekond kuidagi alaealist sotsiaalses mõttes ei mõjuta.

Eeltoodu pinnalt jaguneb magistr töö kolmeks peatükiks. Esimeses peatükis määratletakse perekonna mõiste. Samuti käsitletakse ka erinevaid peremudeleid. Seetõttu jaguneb kõnealune peatükk kaheks suuremaks alapunktiks. Esimeses alapunktis pööratakse tähelepanu perekonna üldisele mõistele. Teises alapunktis leiavad aga käsitlemist konkreetset peremudelid – laiendatud perekond, tuumik- ehk nuklearperekond, üksikvanemaga perekond ja kärgperekond. Peremudelite valikul lähtus autor tingimusest, et üheks perekonnaliikmeks oleks kindlasti laps.

Töö esimene peatükk toetub kvalitatiivsele (teoreetilisele) uurimismeetodile. See tähendab, et aluseks on võetud nii inglise- kui ka eesti keelne teaduskirjandus, mida töö autor omavahel kombineerib. Tegemist ei ole võrdleva meetodiga, kuna eesmärgiks on ära määratleda üleüldine perekonna mõiste. Lisaks teaduskirjandusele tugineb autor esimeses peatükis ka kohtupraktikale ja Eesti Vabariigi õigusaktidele. Seega käsitleb autor perekonna mõistet nii sotsioloogilisest kui ka juriidilisest vaatepunktist koos. Kuna perekonna mõiste üleüldine määratlemine on oluline mõlema teadusdistsipliini jaoks, siis ei pidanud töö autor seda vajalikuks teha eraldi. Seda enam, et perekonna näol on algselt tegemist pigem sotsioloogilise nähtuse kui juriidilise instituudiga.

Töö teises peatükis selgitatakse välja perekonna üleüldine tähtsus ja mõju alaealistele perekonnaliikmetele. Tehakse kindlaks, kas ja kuidas mõjutab perekond alaealise isiku kujunemist ja tema edasist elukäiku. Teine peatükk koosneb sarnaselt esimesega kahest alapunktist. Esimeses alapunktis käsitletakse sotsialiseerimise olemust. Sotsialiseerimise olemuse

käsitlemine on autori hinnangul vajalik selleks, et paremini mõista perekonna tähtsust ja paiknemist teiste sotsialiseerimisagentide hulgas ning sotsialiseerumisprotsessis. Teises alapunktis pööratakse konkreetsemalt aga tähelepanu juba üksnes perekonnale kui ühele olulisemale sotsialiseerimisagendile.

Kõnealune peatükk tugineb sarnaselt eelnevaga samuti kvalitatiivsele ehk teoreetilisele uurimismeetodile. Aluseks võetakse jällegi inglise- ja eesti keelne teaduskirjandus, täpsemalt nendes avaldatud erinevad teoreetilised seisukohad. Ka siin ei ole tegemist võrdleva uurimismeetodiga, kuna allikaid kasutatakse kombineeritult ning eesmärgiks on välja tuua üksnes universaalsed ja üksteisega kooskõlas olevad põhimõtted ja seisukohad.

Magistritöö kolmandas peatükis lahendatakse sissejuhatuse alguses püstitatud põhiprobleem. Ehk selgub, kas perekonna struktuuri (perekonna tüübi, perekonna mudeli) ja alaealiste kuritegeliku käitumise vahel on seoseid või mitte. Peatükk tugineb eelkõige empiirilise materjali analüüsile. Samuti võrreldakse tehtud järeldusi ja tulemusi seisukohtadega, mis on avaldatud teaduskirjanduses. Seega kasutab autor kombineeritud uurimismeetodit, mis tähendab, et kvalitatiivse meetodiga kontrollitakse kvantitatiivselt saadud tulemusi.

Empiirilise materjali aluseks on autori poolt koostatud ja 2013. aasta märtsikuus Viru vanglas ning erinevates Eestimaa linnades Viru vangla III üksuse kriminaalhooldusametnike kaasabil läbiviidud küsitluse vastused. Küsitluse respondentide valimiks planeeris töö autor algselt vähemalt 100 mees- ja naissoost isikut, kes on alaealisena (vanuses 14-17 eluaastat) toime pannud kuriteod, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud, ning kes kannavad uuringu toimumise hetkel karistust. Samuti lähtus autor põhimõttest, et uuringusse kaasataks üksnes need isikud, kellele on alaealisena toimepandud kuriteo eest karistusliigina kohaldatud vangistust (sealhulgas need, kes on sellest (tingimisi) vabastatud ja käitumiskontrollile allutatud).

Uuringu aluseks olev küsimustik, mis on lisatud koos vastuste kokkuvõttega ka käesolevale magistritööle, koosneb kolmekümne kahest küsimusest. Lisaks jättis autor küsimustikus respondentidele võimaluse teha vastatud küsimuste kohta täpsustusi või märkuseid. Küsimuste hulgast enamuse moodustavad kinnised ja poolkinnised küsimused. Samas formuleeris autor ka mõningad avatud vastamist võimaldavad küsimused.

Töö kolmas peatükk jaguneb kokku neljaks alapunktiks. Esimeses alapunktis kirjeldatakse täiendavalt uuringu eesmärki ning tuuakse põhjalikult välja tingimused, mis olid aluseks uuringu valimi määratlemisel. Lisaks selgitatakse lähemalt uuringu lähtepositsiooni ehk peaesmärgi sõnastamise eelduseid. Teises alapunktis kirjeldatakse lähemalt uuringu aluseks olevat küsimustikku ja metoodikat. Kolmas alapunkt, mis jaguneb veel omakorda kolmeks väiksemaks alapunktiks, puudutab uuringu tulemusi ning nende analüüsi. Neljandas ehk viimases alapunktis esitatakse lõplikud põhiprobleemi puudutavad järeldused ja seisukohad.

Kirjalike materjalide (teaduskirjanduse) valikul lähtus autor eeldusest, et töös saaksid väljendatud võimalikult kaasaegsed seisukohad. Samuti seadis autor eesmärgiks, et vastava valdkonna raames oleksid välja toodud ka laialt levinud käsitlused ja teoreetilised hinnangud. Lisaks sai materjalide valiku puhul määravaks nende kättesaadavus.

1. PEREKONNA MÕISTE JA MUDELID

1.1 Perekonna mõiste määratlus

„Perekond” on igapäevases elus tihti kasutatav sõna, mistõttu tundub, et kõik teavad selle tähendust. Sellele vaatamata on aga John Peters väitnud, et „perekond” on inglise keeles üheks enim valesi kasutatavaks mõisteks, kuna selle all mõeldakse mitmesuguseid sotsiaalseid suhteid.¹ Järelikult ka neid, mida ei saa pidada perekondlikeks suheteks. Võttes aluseks John Peters’i poolt väljaõeldu, ei ole töö autori arvates alust arvata, et ka eesti keeles teisiti oleks. See tähendab, et eesti keeles kasutatakse nimetatud terminid samuti tihedalt ning selle alla mahutatakse argikeeles paljusid inimestevahelisi suhteid. Üheks levinumaks seisukohaks on, et perekond eeldab laste olemasolu. Kui mõnelt noorpaarilt küsida, kas neil on perekond, mõeldakse tihti peale just seda, kas neil on lapsi. Seega ei peeta üldjuhul argimõistes perekonnaks lihtsalt kahte inimest, näiteks abielupaari, kellel ei ole lapsi.² Kuna töö autori arvates ei ole tavaarusaamadele tuginemine piisav ja asjakohane, siis võikski siinkohal formuleerida küsimuse, milliseid isikutevahelisi suhteid saab pidada perekondlikeks suheteks ehk mis on perekond?

Teadupärast on perekonna näol tegemist ka juriidilise instituudiga, mistõttu võiks eeldada, et vastuse küsimusele, mis on perekond, leiab hõlpsasti kehtivast seadusandlusest. Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaandes on aga märgitud, et põhiseaduses ega seadustes pole perekonna mõistet sätestatud. Lisaks leitakse, et ka Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK) pole andnud perekonnaelu ammendavat definitsiooni, vaid määratleb perekonnaelu mõiste faktilistest suhetest lähtuvalt.³

Töö autorile teadaolevalt ei ole üldkasutatavat perekonna mõistet defineerinud ka Eesti Vabariigi Riigikohus. See ei tähenda aga seda, et kohtud nimetatud küsimusega üldse tegelenud ei oleks. Nagu ka juba märgitud, on EIK seisukohal, et perekonnaelu mõiste tuleb määratleda faktilistest suhetest lähtuvalt. Töö autori arvates võib sellest aru saada nii, et küsimusele, mis on perekond,

---

¹ L. Farrer (toim), jt. Spotlights on Contemporary Family Life, Families in Europe Volume 2. *Sine loco*, Lulu.com 2011, lk 11. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=RowBw2xfAPMC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 20.02.2013.

² M. Baker, J. Dryden (toim). *Families in Canadian Society: An Introduction*. 2nd ed. Canada: McGraw-Hill Ryerson 1993, lk 3.

³ K. Jaanimägi. PõhiSK § 27/12. – Ü. Madise (toim), jt. *Eesti Vabariigi põhiseadus*. Komm vlj. 3. tr. Tallinn: Juura 2012.

tuleb juriidilises mõttes iga kaasuse puhul läheneda eraldi. Oluline on seejuures arvestada just konkreetses kaasuses olevaid faktilisi asjaolusid, sealhulgas ka inimestevahelisi suhteid. See tähendab aga seda, et universaalse perekonna mõiste määratlemine tundub juriidikas olevat üsnagi keeruline, mis seletab ära omakorda ka selle, miks pole nimetatud mõistet sätestatud seniajani kehtivas seadusandluses.

Küsimustele, mis on perekond või mida pidada perekonnaks, on üritanud leida vastuseid ka mitmed teadlased. On isegi leitud, et head ja üldiselt aktsepteeritavat definitsiooni polegi suudetud veel formuleerida.⁴

David Cheal'i arvates sõltub perekonnateooriate sõnastamine aga suuresti sellest, mis riigist on pärit teadlane. Näiteks leiab ta, et 1970ndatel ja varajastel 1980ndatel omas Suurbritannias ja Kanadas olulist mõju perekonnaga seotud teooriate väljatöötamisel marksism. Samal ajal ei mõjutanud see aga eriti Ameerika Ühendriike. Ja vastupidi. Briti ja Euroopa teadlased ei võtnud arvesse teooriaid ja seisukohti, mis olid populaarsed Ameerika Ühendriikides.⁵ Seega võib juba eelneva põgusa käsitluse pinnalt järeldada, et arusaam perekondlikest suhetest on asjas ja ruumis olnud erinev ning muutuv. Järelkult on ka perekonna mõistet sõltuvalt ajast ja ruumist defineeritud erinevalt.

Perekonna defineerimisega seonduvale on pööranud tähelepanu ka Leeni Hansson, kes on leidnud, et perekond on üheks põhilisemaks sotsiaalseks institutsiooniks, mis on arenenud ja eksisteerinud kõikides ühiskondades. Hoolimata ühiskondades aja jooksul toimunud suurtest muudatustest on Leeni Hanssoni arvates perekond säilitanud praeguseni oma sotsiaalse tähtsuse. Lisaks on ta seisukohal, et seoses aja jooksul aset leidnud muutustega, ei ole võimalik tänapäeva mitmekesiste peremudelite puhul üldist ja universaalselt aktsepteeritavat perekonna definitsiooni sõnastada.⁶ Sama meelt on ka Diana Gittins, kes on leidnud, et tänapäeval on ühiskonnas niivõrd palju erinevaid perekonnatüüpe, mistõttu ei vastaks kõikehõlmav määratlus tegelikkusele.⁷

---

⁴ R. S. Smith, jt. Exploring Family Theories. 2nd ed. USA: Oxford University Press 2009, lk 6.

⁵ G. Ritzer (toim), jt. Blackwell Encyclopedia of Sociology. F-HE. Volume IV. Singapore: Blackwell Publishing 2007, lk 1630.

⁶ L. Farrer (toim), jt (viide 1), lk 11.

⁷ M. Kirby, jt. Sociology in Perspective. Great Britain: Heinemann 2000, lk 51. Arvutivõrgus: <http://books.google.ee/books?id=NE7fykwI0I8C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>, 20.02.2013.

Eelnevale vaatamata on üritatud üldkehtivat perekonna mõistet ajaloo jooksul siiski defineerida. Näiteks on Alexander Lüderitz leidnud, et mõiste perekond tuleneb ladina keelsest sõnast *familia*, millega Vana-Roomas tähistati kõike, mis kuulus majapidamise juurde – isikud, asjad orjad, teenijaskond.⁸ Antud juhul mõeldakse seega patriarhaalset perekonda, kus perekonna isa, *paterfamilias*'e võimu alla olid ühendatud naine, lapsed, teised sugulased, muud alluvad ja orjad.⁹ Seega ilmneb eelneva näite pinnalt, et Vana-Roomas peeti perekonnaks väga laia inimeste kooslust, mistõttu võib sellist inimgruppi nimetada ka laiendatud perekonnaks. Laiendatud perekonnaga seonduvat käsitletakse hiljem lähemalt.¹⁰

Üks tuntumaid perekonna mõiste ülddefinitsioone pärineb aga aastast 1949 George Murdock'ilt. Murdock leidis, et perekond on sotsiaalne grupp, mille moodustavad vähemalt kaks eri soost täiskasvanut, kelle vahel on ühiskonna poolt aktsepteeritud seksuaalsuhted ja kes kasvatavad ühiseid või adopteeritud lapsi ning omavad ühist elukohta ja majapidamist.¹¹

Sarnaselt on perekonda määratlenud ka William N. Stephens, kelle loodud definitsiooni kohaselt on perekond kui sotsiaalne kokkulepe, mis baseerub abielul ja sealhulgas sisaldab ka lastevanemate õigusi ja kohustusi, abikaasade ja laste ühist elukohta ning vastastikuseid mehe ja naise vahelisi majanduslikke kohustusi.¹²

Tegemist on niinimetatud tuumikperekondade¹³ defineerimisega, millele alla kuuluvad kindlasti paljud tänapäeva perekonnad. Arvestades aga ajaloo jooksul toimunud muutusi ning järjest liberaalsemaks kujunevat ühiskonda, ei saa enam nii defineerida kõiki inimestevahelisi suhteid, mida võiks tänapäeval pidada perekondadeks. Ka kirjanduses on leitud, et George Murdock'i definitsioon ei ole tänapäeval enam niivõrd asjakohane nagu 1949. aastal.¹⁴ Leeni Hanssoni arvates on aga Murdock'i poolt loodud definitsioon isegi heteronormatiivne ning eelkõige abielul baseeruv, mistõttu ei ole võimalik selle valguses vaadelda perekonnana näiteks üksikema koos oma lastega või vabaabielus olevat paari, kelle seksuaalne suhe ei ole sotsiaalselt heaks

---

⁸ A. Lüderitz. Perekonnaõigus. Tallinn: Juura 2005, lk 19.

⁹ E. Ilus. Rooma eraõiguse alused. Tallinn: Penikoorem 2005, lk 41.

¹⁰ *Infra*, lk 18-20.

¹¹ G. Murdock. Social Structure. New York: Macmillan 1949, lk 1. Arvutivõrgus: <http://www.scribd.com/doc/27698861/Murdock-Social-Structure-1949>, 20.02.2013.

¹² D. J. Weigel. The Concept of Family: An Analysis of Laypeople's Views of Family. – Journal of Family Issues, 2008, 28, 11, lk 1427. Arvutivõrgus: <http://jfi.sagepub.com/content/29/11/1426>, 20.02.2013.

¹³ *Infra*, lk 20-22

¹⁴ M. Baker, J. Dryden (toim) (viide 2), lk 4.

kiidetud.¹⁵ Siinkohal ilmnebki töö autori arvates kõige paremini kõnealuste definitsioonide puudus, mis tähendab, et need on oma kitsa vaatenurga tõttu tänapäeva ühiskonna jaoks lihtsalt ebapiisavad ning seega ülddefinitsioonina asjakohatud.

Sarnaselt Murdock'ile ja Stephens'ile on käsitlenud perekonna mõistet ka R. L. Coser. Tema teooria kohaselt koosneb perekond abielus olevast mehest ja naisest ning abielu kestel sündinud lapsest. Samuti leiab ta, et lisaks vanematele ja lastele võivad perekonda kuuluda ka veel sugulased. Lisaks on tähtis see, et eelnevalt nimetatud isikuid ühendaks teatud moraalsed, legaalsed, majanduslikud, usulised ja sotsiaalsed tõekspidamised ning õigused ja kohustused.¹⁶ Kuigi kõnealune definitsioon on sarnane Murdock'i ja Stephens'i käsitlusega, erineb see nimetatutest selles osas, et perekonnana on võimalik vaadelda lisaks abielupaarile ja lastele ka sugulasi. Seega võib Coser'i definitsiooni pidada ka laiendatud perekonna definitsiooniks. Hoolimata sellest ei sobi see aga tänapäeval perekonna ülddefinitsiooniks ning seda juba töös eelnevalt nimetatud põhjustel.

Kolme kirjeldatud definitsiooni on analüüsinud ka John Peters ning toonud selle pinnalt välja ühised tunnused, milleks on majanduslik koostöö, heteroseksuaalne suhe täiskasvanud mehe ja naise vahel, õigused ja kohustused, lapsed ja ka ühine elukoht.¹⁷

Omapoolse definitsiooni perekonnast on 1965. aastal välja pakkunud ka Ira Reiss, kes leiab, et perekond on lähisugulusel põhinev institutsioon, mille põhieesmärgiks on vastsündinu kaitsmine ja sotsialiseerimine.¹⁸ Võrreldes seda eelnevate töös käsitletud definitsioonidega, kumab välja asjaolu, et sarnaselt peetakse perekonna puhul tähtsaks ja sellele institutsioonile omaseks eelkõige lähisugulust ja lähisugulusel põhinevaid suhteid. Samas on definitsioon kahtlemata universaalsem, kuna see ei räägi midagi abielust, majanduslikest kohustustest ega ka kahest erisoost olevast täiskasvanud vanemast. Teisalt ei ole antud juhul aga tegemist mõiste klassikalise defineerimisega, vaid pigem määratletakse selle kaudu teatud eesmärk, mis aitab töö autori arvates siiski omakorda aru saada ka perekonna olemusest.

---

¹⁵ L. Farrer (toim), jt (viide 1), lk 13.

¹⁶ J. Peters. Redefining Western Families. – Marriage & Family Review, 1999, 28, 3-4, lk 56. Arvutivõrgus: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J002v28n03_05, 20.02.2013.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ V. E. Cree. Sociology for Social Workers and Probation Officers. 2nd ed. Abingdon: Routledge 2010, lk 31. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=gq_dSVpet1cC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 03.02.2012.

Murdock'i, Stephens'i ja Coser'iiga sarnane perekonna mõiste käsitus jätkus ka 1980. aastatel. Hulk sotsiolooge oli endiselt seisukohal, et perekond peab baseeruma heteroseksuaalsel abielul, lastel ning ühisel elukohal. Lahutatud üksikema koos oma lastega, vabaabielus elavad mees ja naine koos või ilma lasteta, abielus olevad, kuid geograafiliselt erinevates kohtades (näiteks töö tötü) elavad mees ja naine ning ka homoseksuaalsed paarid ei kvalifitseerunud perekonnaks. Tähtsust ei olnud ka sellel, et 1980. aastatel hakkasid järjest rohkem enamikes Euroopa riikides levima erinevad kooseluvormid. Siiski leidis teadlasi, kes hakkasid huvi tundma ka alternatiivsete kooseluvormide vastu. Mingil hetkel sai selgeks, et perekonna definitsiooni käsitlust tuleks võrreldes varasemaga muuta. Üheks uuema ideoloogia järgijaks oli James White, kes lähtus eeldusest, et perekonna alustalaks on just vanema ja lapse vaheline suhe. Seega lükati kõrvale senine arusaam, mille kohaselt oli esmatähtis eelkõige mehe ja naise vaheline abielusuhe.¹⁹

David Klein ja James White pakkusid välja teooria, mis baseerub ideel, et perekond on kui sotsiaalne grupp. Täpsemalt rajaneb nende teooria neljale väitele, mis peaksid iseloomustama ja eristama perekonda teistest sotsiaalsetest gruppidest. Teiste sotsiaalsete gruppide all mõtlevad Klein ja White näiteks töökollektiivi ja lähedasi sõpru. Esimese väite kohaselt püsib perekond ajaliselt märgatavalt kauem kui mõni teine sotsiaalne grupp. Nad leiavad, et perekond on midagi sellist, mis püsib terve inimese eluaja. Nende käsitluse järgi jäävad vanemad vanemateks ka siis, kui inimene saab täisealiseks. Nõnda on ka õdede ja vendadega. Samuti leiavad nad, et perekonda kuulumine ei ole vabatahtlik, kuna inimene ei saa sündides oma vanemaid valida. Seevastu on kõik teised sotsiaalsed grupid aga nende arvates vabatahtlikud, kuna inimesel on võimalik valida, kas astuda liikmeks või mitte. Teise väite kohaselt on perekonnad põlvkondandevahelised. Siinkohal võtavad Klein ja White aluseks jällegi juba eelnevalt mainitud lapse ja vanemate vahelise suhte. Nad väidavad, et inimene on sündides abitu olend, kes iseseisvub umbes 20. eluaastaks. Seega vajab laps hoolitsejat ja hoolitsust, mistõttu on põlvkondandevahelise sideme olemasolu isegi eluliselt tähtis. Hoolitsejaks võib olla nii lapse bioloogiline vanem, kasuvanem, adopteerija või isegi ükskõik milline isik, kes lapse eest hoolt kannab. Kolmanda väite kohaselt sisaldab perekond nii bioloogilisi kui ka õiguslikke suhteid. Teooria autorid leiavad siinkohal jällegi, et eelkõige on just lapse sündimine see, mis loob perekonna fundamentaalse aluse. Samas ei ole perekonna jaatamiseks nende arvates vajalik abielu, mistõttu võivad perekonnad

---

¹⁹ L. Farrer (toim), jt (viide 1), lk 14-15.

funktsioneerida väga hästi ka ilma abielulise suhteta. Neljanda ja viimase väite kohaselt on inimesed neile omase bioloogilise elemendi poolest seotud ka laiema isikute grupiga ehk sugulastega. Seega leiavad Klein ja White, et perekonnaks ei saa pidada üksnes mõnest liikmest koosnevat kooselutsevat inimgruppi, vaid perekonnana võib vaadelda ka laiemat hulka inimesi, kes on seotud vere-, abielu või adoptiooni kaudu. Järelikult saab perekonnaliikmeteks pidada ka kaugemaid sugulasi.²⁰

Töö autori arvates on võimalik eeltoodud teooria kohaselt käsitleda perekonnana juba kahte isikut. Tähtis on aga see, et need isikud oleksid omavahel lähedalt seotud (näiteks elavad koos). Samuti peaks olema täidetud ka nn põlvkondandevahelisuse element. Sellest tulenevalt saab perekonnana vaadelda näiteks ema ja last või ka isa ja last, kusjuures laps võib olla ka täiskasvanu. Samuti on võimalik perekonnaks pidada ka näiteks kasuvanemat ja kasulast või ka adopteerijat ja adopteeritut. Küll ei ole aga töö autori arvates võimalik pidada perekonnaks lastetut vabaabielupaari, kuna sellisel juhul ei ole täidetud põlvkondandevahelisuse kriteerium. Seevastu vähemalt ühte last kasvatav vabaabielupaar on kahtlemata perekond. Sama kehtib ka legaalses abielus olevate inimeste kohta. Ainuüksi see, et kaks inimest on abielus, ei anna kõnealuse teooria kohaselt automaatselt alust rääkida perekonnast, kuna, nagu juba korduvalt mainitud, on tähtis eelkõige vanema ja lapse vaheline suhe. Samuti on selle teooria kohaselt võimalik perekonnana käsitleda ka rohkematest inimestest koosnevat gruppi. Nii saab töö autori arvates perekonnaks pidada näiteks vanavanemaid, vanemaid, lapsi, tädisid, onusid ja nõbusid. Seega erineb vastav teooria kahtlemata kõigist eelpooltoodud definitsioonidest ja käsitlustest kuna ta on oma olemuselt palju laiem. Järelikult on siia alla võimalik paigutada ja perekonnana vaadelda ka laiemat inimsuhete hulka, mis peaks olema sobiv tänapäeva ühiskonnale.

Kaasaegsemas teaduskirjanduses on perekonda defineerinud ka Louise B. Silverstein ja Carl F. Auerbach. Nende arvates saab perekonnaks nimetada vähemalt kahte inimest, kes on omavahel seotud sünni, abielu või üksteise väljavalimise tõttu (*choice*).²¹

Võrreldes seda definitsiooni näiteks Murdock'i, Stephens'i ja Coser'i käsitlusega, on töö autori arvates Silverstein'i ja Auerbach'i definitsioon väga lühike ja üldine. See tähendab, et selle järgi on võimalik käsitleda perekonnana väga paljusid traditsioonilisest perekonnast hälbivaid

---

²⁰ D. M. Klein, J. M. White. Family Theories: An Introduction. USA: Sage Publications 1996, lk 20-23.

²¹ J. L. Roopnarine (toim), jt. Families in Global Perspective. USA: Pearson 2005, lk 33.

inimgrupe nagu näiteks vabaabielupaari, vabaabielupaari koos lastega, homoseksuaalset paari, homoseksuaalset paari koos lastega ja ka üksikema või -isa koos oma lastega. Sarnaseid näiteid saaks tuua veelgi, kuna tegemist on tõepoolest väga laialdasi võimalusi andva definitsiooniga. Seega sobib see töö autori arvates hästi perekonna ülddefinitsiooniks. Vaatamata sellele möönavad aga Silverstein ja Auerbach, et mitte kõik tänapäeva perekonnad ei oma seadustest tulenevat kaitset ja privileege.²² Järelikult ei pruugi osad eeltoodud näited seaduste või ametlike käsitluste järgi siiski kvalifitseeruda perekonnaks.

Näiteks eristab Ameerika Ühendriikide Rahvaloenduse büroo ehk USA statistikaamet (*United States Bureau of the Census*) leibkonda ja perekonda. Leibkonnaks loetakse ühte või ka vähemalt kahte koos elavat inimest. Seevastu peetakse perekonnaks aga vähemalt kahte isikut, kes on seotud sünni, abielu või adopteerimise kaudu ning kes elavad koos.²³ Järelikult ei loeta selle käsitluse kohaselt perekonnaks näiteks homoseksuaalset paari (välja arvatud juhul, kui tunnustatakse samasooliste abielu) ja vabaabielupaari. Seega leiab kinnitust ka Silverstein'i ja Auerbach'i väide, et mitte kõik perekonnad nende definitsiooni valguses ei ole perekonnad seaduse või ametliku käsitluse järgi.

Perekonna ja leibkonna mõistet eristab ka Alexander Lüderitz. Lisaks eristab ta veel mõistet omaksed. Õiguslikus mõttes kuuluvad Lüderitz'i arvates kindlasti perekonda vanemad ja nende lapsed. Seevastu ei ole aga ilma lasteta abikaasad õiguslikus tähenduses perekond. Samas märgib ta, et perekondliku suhte puhul ei ole määravaks abielulisus või vallalisus, mistõttu võivad perekonna moodustada ka vabaabielupaar koos oma lastega. Vanavanemaid Lüderitz'i arvates perekonda kuuluvateks lugeda ei saa, kuid seadusandjal ei ole selles osas mingeid takistusi, et käsitada ka neid kitsamas tähenduses perekonnaliikmetena. Samuti võib Lüderitz'i järgi perekonda kuuluvateks lugeda ainult ühe abikaasa lapsi, kes on teise vanemaga (kasuvanemaga) üksnes hõimlased ning ka kasvatada võetud kasulapsi. Leibkonnaks loeb A. Lüderitz inimgruppi, mis võib lisaks perekonnaliikmetele koosneda veel perekonna juurde kuuluvatest võõrastest isikutest nagu näiteks koduabilised. Omakeste hulka võivad aga kuuluda lisaks perekonnaliikmetele ka kasuvanemad, võõrasema või võõrasisa.²⁴

---

²² *Ibid.*

²³ D. M. Newman. *Sociology: Exploring the Architecture of Everyday Life*. 7th ed. USA: Sage Publications 2008, lk 192. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=a_lt3ys4NIoC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 20.02.2013.

²⁴ A. Lüderitz (viide 8), lk 20-21.

Töö autori arvates sarnaneb Alexander Lüderitz'i juriidiline käsitus David Klein'i ja James White'i sotsioloogilise teooriaga. See tähendab, et mõlemal juhul peetakse perekonna alustalaks eelkõige järglase olemasolu, kusjuures tegemist võib olla ka adopteeritud lapsega. Samuti ei ole perekonna jaatamiseks vajalik abielu, kuna perekonnana ei käsitleta lihtsalt kahte abielus olevat inimest. Seevastu aga vabaabielus olevad inimesed koos järglasega on perekond. Lisaks võib mõlema käsitluse kohaselt perekonnaliikmeteks pidada ka vanavanemaid.

Seda, et abielu peetakse järjest vähemtähtsaks perekonda iseloomustavaks komponendiks, kinnitab veel fakt, et 1974. aastal ÜRO poolt väljapakutud definitsiooni kohaselt peeti abielu perekonna põhiliseks tunnuseks. 20 aastat hiljem asendati aga sõna abielu sõnaga elukaaslased.²⁵

Ka EIK on oma 22. aprilli 1997. aasta lahendis X, Y ja Z vs. Ühendkuningriik märkinud, et perekond ei pea rajanema üksnes abielul, vaid võib olla moodustunud ka muude faktiliste suhete pinnalt. Otsustades selle üle, kas mingi suhe kujutab endast perekonnaelu, võivad olla asjakohased mitmed tegurid, sealhulgas see, kas paar elab koos, kui pikk on nendevaheline suhe ja kas nad on teineteisele pühendumist väljendanud koos lapsi saades või mis tahes muul moel.²⁶

Nii on leidnud ka Eesti Vabariigi Riigikohus oma 19. juuni 2000. aasta lahendis. Lahendi kohaselt loeti perekonnaks mehe ja naise kooselu, mis polnud seaduses sätestatud tingimustel ja korras vormistatud. Oluline on siinjuures märkida, et mehe ja naise vahelisest kooselust oli sündinud ka tütar.²⁷ Samas ei ole Riigikohus aga alati käsitlenud vabaabielus olevaid isikuid perekonnana. Tähtsust ei omanud ka asjaolu, et mehel ja naisel oli ühine laps. Tehtud lahendis viitas Riigikohus välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse (edaspidi VRKAS) § 7 lõigetele 2 ja 5 ning leidis, et nimetatud seaduse mõttes ei loeta vabaabielukaaslast perekonnaliikmeks.²⁸

Hetkel kehtiva VRKAS²⁹ § 7 lõigete 1 kuni 4 kohaselt ei ole samuti võimalik vabaabielukaaslast perekonnaliikmeks lugeda hoolimata sellest, et nimetatud seadus lubab perekonnana käsitleda väga erinevaid inimkooslusi. Töö autori arvates väärrib aga tähelepanu see, et seaduse kohaselt on

²⁵ L. Farrer (toim), jt (viide 1), lk 17.

²⁶ EIKo 22.04.1997, 21830/93, X, Y ja Z vs. Ühendkuningriik.

²⁷ RKHKo 3-3-1-16-00.

²⁸ RKHKo 3-3-1-61-09.

²⁹ Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus. – RT I 2006, 2, 3 ... RT I, 09.12.2010, 4.

perekonna mõiste sisustamine seotud VRKAS-i rakendusalasle kuuluvatele isikutele antava menetlusliku staatusega, mis tähendab, et isegi sama isiku puhul võib olla perekondlik käsitlus sõltuvalt olukorrast erinev.

Sisuliselt on perekonda defineeritud ka võlaõigusseaduses (edaspidi VÕS)³⁰. VÕS § 289 kohaselt loetakse perekonnaks isiku abikaasa, tema alaealised lapsed ja töövõimetud vanemad. Samuti puudutab perekonna mõistet ka asjaõigusseaduse § 227 lg 2.³¹ Asjaõigusseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt tuleb nimetatud sätte puhul perekonnaliikmete kindlaksmääramisel analoogia alusel kohaldada võlaõigusseaduse §-s 289 sätestatud.³² Järelikult loetakse mõlema sätte tähenduses perekonnaks abielus olevad isikud, nende alaealised lapsed ja ka töövõimetud vanemad. Siinkohal peab töö autor vajalikuks tuua veel näite ka kohtupraktikast. Sisuliselt tuleneb Riigikohtu 16. veebruari 2011. aasta lahendist, et teatud juhtudel on võimalik isikutel endal kindlaks määrata, keda perekonnaliikmeteks lugeda.³³

Perekonna määratlemisega on pidanud kokku puutuma ka Tartu Ringkonnakohus. 23. novembri 2012. aasta lahendist tuleneb, et perekonnaelu ei ole võimalik jaatada vanemate ja täiskasvanud laste vahel, kui nad ei demonstreeri täiendavaid sõltuvuselemente. Lisaks leiab kohus, et täisealiste laste ja vanemate suhted ei ole käsitatavad perekonnana ka EIÕK artikli 8 tähenduses, kui ei esine erakorralist sõltuvussuhet.³⁴ Järelikult jätab kohus siiski võimaluse käsitleda perekonnana ka täisealiste laste ja vanemate vahelist suhet, kuid seda vaid juhul, kui on tõendatud erakorraline sõltuvussuhe. Erakorraliseks sõltuvussuhteks võiks töö autori arvates pidada näiteks täisealise lapse pidevat koostelu oma vanematega seetõttu, et vanemad ei saa tulenevalt vanusest või muudest erivajadustest enam iseseisvalt hakkama.

Perekonna mõistet puudutab ka Eesti Vabariigi põhiseaduse § 27. Põhiseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt mahuvad põhiseadusliku perekonna mõiste alla ametlikus abielus oleva mehe ja naise vahelised suhted. Samuti leitakse, et seoses inimestevaheliste suhete mitmekesisusega tänapäeva ühiskonnas pole siiski põhjendatud põhiseadusliku perekonna mõiste sidumine üksnes

---

³⁰ Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 08.07.2011, 21.

³¹ Asjaõigusseadus. – RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 23.04.2012, 2.

³² AõSK § 289/2. – P. Pärna. Asjaõigusseadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2004.

³³ RKTkm 3-2-1-149-10.

³⁴ TrtRnKo 3-11-523.

ametliku abieluga.³⁵ Järelikult võivad põhiseaduse mõttes moodustada perekonna ka vabaabielus olevad isikud. Seega on vastav käsitlus kooskõlas ka eelnevalt toodud EIK praktikaga. Töö autori arvates ei tundu olevat nõutav ka laste olemasolu, kuna perekonnaks loetakse juba kahte täisealist isikut. Seega on siin võimalik märgata teatud erisust võrreldes Alexander Lüderitz'i poolt väljapakutud perekonna mõiste juriidilise käsitlusega. Lisaks on töö autori arvates jäetud võimalus lugeda perekonnaks ka näiteks homoseksuaalne paar. Sellele viitab eelkõige kasutatud sõnastus, mille kohaselt on tänapäeval ühiskonnas olevad inimestevahelised suhted väga mitmekesised. Aluse selleks annab ilmselt EIK praktika, mis on lugenud perekonnaks näiteks homo- ja transseksuaalide kooselud ning nende lapsed, kes on sündinud sperma loovutamise ja ühe partneri kunstliku viljastamise või surrogaatema abil.³⁶

Veel mahuvad põhiseaduse kommenteeritud väljaandest tulenevalt Eestis põhiseadusliku perekonna mõiste alla vanemate ja laste vahelised suhted, kusjuures tähtsust ei ole sellel, kas laps on sündinud abielust või väljaspool abielu või kas ta on lapsendatud või kasulaps. Samuti kuuluvad põhiseadusliku perekonna mõiste alla lapsendaja ja lapsendatu omavahelised suhted. Perekonnana võib käsitleda ka inimgruppi, mis koosneb lapsest, tema vanemast ja võõrasvanemast. Võõrasvanemaks loetakse isikut, kes on lapse vanemaga abielus olev või koos elav isik, kuid kes ei ole lapse vanem. Samuti võib ühtse perekonnana vaadelda ka veel last ja tema kasuperekonda. Kasuperekonnaks peetakse perekonda, kus last tegelikult kasvatatakse ja kuhu ei kuulu lapse vanem ega vanemaga abielus olev isik.³⁷

Käesoleva töö alguses sai märgitud, et üldist perekonna mõistet ei ole seadusandja seni kehtivas õiguses formuleerinud. Järelikult käib see ka perekonnaseaduse³⁸ kohta (edaspidi PKS). Sellele vaatamata on võimalik kehtiva PKS-i normide alusel välja tuua suhted, mida võiks pidada perekondlikeks suheteks. See tähendab, et on võimalik formuleerida teatud inimgruppid, mida saab PKS-i mõttes lugeda perekonnaks. Nii moodustavad perekonna näiteks abiellunud mees ja naine (PKS § 1 lg 1), abikaasad koos oma lapsega (PKS §-d 82, 83 ja 84 lg 1 p 1), kasulaps ja kasuvanemad (PKS § 122 lg 3), aga ka lapsendatu ja lapsendajad (PKS § 161 lg 1, lg 3). Lisaks võivad kasuvanematel ja lapsendajatel olla oma bioloogilised lapsed, keda saab samuti perekonnaliikmetena vaadelda. Töö autori arvates on võimalik nimetatud seaduse alusel lugeda

---

³⁵ K. Jaanimägi. PõhiSK § 27/14 (viide 3).

³⁶ K. Jaanimägi. PõhiSK § 27/13 (viide 3).

³⁷ K. Jaanimägi. PõhiSK § 27/15 (viide 3).

³⁸ Perekonnaseadus. – RT I 2009, 60, 395 ... RT I, 27.06.2012, 12.

perekonnaks ka vabaabielus olevaid isikuid koos lapsega, kuna PKS-i kohaselt loetakse lapse isaks muuhulgas mees, kes ei ole sünni ajal lapse emaga abielus (PKS § 84 lg 1 p 2). Samuti ei ole töö autori arvates välistatud nimetatud seaduse mõttes vaadelda perekonnaliikmetena ka näiteks vanavanemaid (PKS § 80 lg 1 ja § 164 lg 7).

Seega ilmneb, et sõltuvalt õigusaktist võidakse perekonna mõistet sisustada erinevalt. Enamgi veel, ka ühes ja samas õigusaktis võidakse perekonda defineerida täiesti erinevalt. Samuti on jätnud Riigikohus teatud asjades võimaluse pooltel endal otsustada, keda perekonnaliikmeteks pidada. Järelikult on raske formuleerida ka ühtset ja üldkehtivat perekonna mõistet, kuna sõltuvalt kontekstist võivad rolli mängida erinevad asjaolud. Seda on kinnitanud ka juba korduvalt tsiteeritud EIK seisukoht, mille järgi tuleb perekonnaelu mõiste formuleerida faktilistest suhetest lähtuvalt.

Eelnevale vaatamata on Eesti Vabariigi Riigikohtu tsiviilkolleegiumi nõunik Liis Arrak pakkunud välja üldkehtiva perekonna definitsiooni, mille kohaselt on perekond vanemate (enamasti abikaasade) ja nendega koos elavate laste, laiemalt mõistes aga ka laiem vere- või võimusedel põhinev kooseluvorm, mis täidab teatud sotsiaalseid funktsioone. Ta on toonud välja ka perekonda iseloomustavad tunnused. Nendeks on:

- universaalne ühiskondlik korraldus;
- reeglina väikesearvuline inimeste grupp (vähemalt kaks inimest, maksimumpiiri pole, tuleb vaadata funktsioone ja kooselu);
- aluseks on abielu, sugulus, lapsendamine, mingi kokkulepe ühiseluks või tegelik kooselu;
- ühised põhihuvivid (ühine eesmärk);
- ühine majapidamine;
- täidab teatud sotsiaalseid funktsioone (ühiskonna ja indiviidi huvides).³⁹

Töö autori arvates on eeltoodud definitsioon oma olemuselt hästi lai ning sobib hästi tänapäeva mitmekesiste inimestevaheliste suhetega, mistõttu võib selle järgi konstrueerida teatud eelduste täitmisel perekonnaks mitmeid traditsioonilisest peremudelitest hälbivaid inimgrupe.

---

³⁹ L. Arraku suuline teade autorile 09.12.2010 Tartus.

Lisaks sai eelneva töö käigus välja toodud, et üldkehtivat perekonna mõistet on üritanud läbi ajaloo defineerida ka mitmed sotsiaalteadlased. Ilmneb, et käesolevaks hetkeks ei ole jõutud ühtsetele seisukohtadele ning välja on pakutud mitmeid erinevaid perekonda puudutavaid käsitlusi, teooriaid ja definitsioone. Töö autori arvates on see ka mõistetav, kuna perekonna määratlemine sõltub kahtlemata paljudest ühiskonda mõjutavatest aspektidest nagu näiteks ajalugu, majandus, kultuur ja poliitika, mis on riigiti erinev ja seetõttu omane ka konkreetsele teadlasele. Nende käsitluste pinnalt on aga võimalik formuleerida erinevaid peremudeleid, mis peaksid töö autori arvates aitama paremini aru saada ka perekonna kui sotsiaalse grupi olemusest ja tunnustest. Neid mudeleid töö järgmise alapunkti all lähemalt käsitletaksegi.

1.2 Perekonnamudelid

1.2.1 Laiendatud perekond (*extended family*)

Laiendatud perekonna hulka loetakse tavaliselt kolme (võimaluse korral ka rohkema) generatsiooni esindajaid. Nendeks on vanavanemad, vanemad ja lapsed. Lisaks peaks nimetatud isikute vahel olema säilinud regulaarne kontakt. See tähendab, et kolme põlvkonna esindajad peaksid elama näiteks koos või lähestikku. Samuti on tähtis ka omavaheline lähedane suhtlemine.⁴⁰

Samas on leitud, et nimetatud termin võib hõlmata ka veel laiemat inimgruppi. See tähendab, et lisaks eeltoodule võidakse laiendatud perekonna liikmetena vaadelda ka veel näiteks tädisid, onusid ja nõbusid.⁴¹ Enamgi veel, M. Baker käsitleb laiendatud perekonna hulka kuuluvatena lisaks vanematele, lastele, vanavanematele, onudele, tädidele ja nõbudele ka veel abielus olevate onude ja tädide abikaasasid.⁴² Seega ei ole töö autori arvates vale ka käsitlus, mille kohaselt võib laiendatud perekonna mõistet defineerida kui mitmest perekonnast koosnevat perekonda.⁴³ Ka eesti keeles avaldatud teaduslikus kirjanduses on leitud, et laiendatud perekond on suhteliselt suur

---

⁴⁰ S. Moore. *Sociology Alive!*. 3rd ed. Great Britain: Scotprint 2001, lk 155. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=YFoEJByucGcC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 21.02.2013.

⁴¹ M. Kirby, jt (viide 7), lk 51.

⁴² M. Baker, J. Dryden (toim) (viide 2), lk 4.

⁴³ D. Collins, C. Jordan, H. Coleman. *An Introduction to Family Social Work*. 4th ed. USA: Brooks/Cole 2012, lk 31. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=yjCP0_9e2VoC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 21.02.2013.

üksus, mis koosneb mitmest suguluses olevast majapidamisest, nagu isa ja pojad oma perekondadega või ema, ta vend ja tütrede peredega. Samuti leitakse, et laiendatud perekond võib koosneda ka veel mehest või naisest ja nende paljudest samaaegsetest abielupartneritest. Selline mudel on aga siiski võimalik üksnes ühiskondades, kus praktiseeritakse polügaamiat.⁴⁴

Eelnevalt sai märgitud, et laiendatud perekonna puhul peaksid isikud elama koos või lähestikku. Samas on ka autoreid, kes arvavad teisiti. Nende arvates on hoopis tähtis eelkõige inimeste omavaheline majanduslik ja emotsionaalne sõltuvus.⁴⁵

Omapoolse definitsiooni laiendatud perekonnast on välja pakkunud ka Alexander Lüderitz. Tema käsitluse kohaselt moodustavad laiendatud perekonna vanemad, nende lapsed, vanavanemad, vallalised õed ja vennad, onud, tädid ning ka veel muud perekonnast sõltuvad isikud.⁴⁶ Muude perekonnast sõltuvate isikute all peab Lüderitz ilmselt silmas perekonna juurde kuuluvat tööjõudu.

Seetõttu on kõnealune peremudel selle traditsioonilises mõttes iseloomulik eelkõige ühiskondadele, mis baseeruvad põllumajandusel.⁴⁷ On isegi leitud, et laiendatud perekond oli tuhandete aastate kestel inimühiskonna püsimise tähtis tegur, kuna aiandus ja põllundus baseerusid just inimtööl.⁴⁸

Siiski ei ole autori arvates nimetatud mudel kuskile kadunud ka tänapäeval. Väidetakse, et laiendatud perekondi võib märgata vaesemas ühiskonnakihis elavate inimeste hulgas, kuna seeläbi on võimalik isikutel nii majanduslikult kui ka sotsiaalselt paremini hakkama saada. Siinkohal võib näidetena tuua Ameerikas elavaid afroameeriklasi ja mehhiklasi.⁴⁹ Laiendatud perekonnad on aga levinud ka veel näiteks Indias, Indoneesias, mõnedes Lõuna-Euroopa riikides ja Lähis-Idas. Nimetatud riikides ilmneb laiendatud perekonnamudel eelkõige seeläbi, et

---

⁴⁴ B. B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein. Sotsioloogia. Tallinn: Külim 2000, lk 152.

⁴⁵ R. M. Berns. Child, Family, School, Community: Socialization and Support. 8th ed. USA: Wadsworth Publishing 2009, lk 79. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=8InJpW70eGMC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 21.02.2013.

⁴⁶ A. Lüderitz (viide 8), lk 20.

⁴⁷ S. Moore (viide 40), lk 155.

⁴⁸ B. B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein (viide 44), lk 152.

⁴⁹ M. L. Andersen, H. F. Taylor. Sociology: Understanding a Diverse Society. 4th ed. USA: Wadsworth Publishing 2006, lk 396-397. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=LP9bIrZ9xacC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 21.02.2013.

abielupaarid elavad oma vanematega alates abiellumisest kuni vanemate surmani koos. Laiendatud perekonnamudel on laialt levinud ka veel näiteks Põhja-Ameerikas seoses seal elavate Lõuna-Euroopa ja Hiina päritolu immigrantidega.⁵⁰

Töö autori arvates võib laiendatud perekondi leida ka tänapäeva Eestist. Ei ole välistatud selle esinemine traditsioonilisel kujul (perekond, kus vanavanemad, vanemad ja lapsed elavad koos ning tegelevad põllumajandusega). Samuti võib laiendatud perekonnana vaadelda ka näiteks Eestis elavaid mustlasi. Samas võib laiendatud perekonnaks pidada ka näiteks kahte abielus olevat inimest, nendega koos elavaid lapsi ja ühe abikaasa vanemaid, kes ei ole võimelised endaga ise toime tulema. Sätestab ka ju kehtiv perekonnaseadus, et ülalpidamist on õigustatud saama üleneja sugulane, kes ei ole võimeline ennast ise ülal pidama (PKS § 97 p 3), mistõttu on seaduses põhimõtteliselt otsesõnu ette nähtud alus laiendatud perekonna moodustamiseks.

1.2.2 Tuumik- ehk nuklearperekond (*nuclear family*)

Tuumik- ehk nuklearperekond on võrreldes laiendatud perekonnaga palju väiksem, mistõttu koosneb see ainult vanematest ja nende lastest. Kontaktid sugulastega on üldjuhul nõrgemad ja harvemad kui laiendatud perekonnas.⁵¹ Tuumikperekonnaks võib pidada ka veel inimgruppi, mis koosneb vanematest ja adopteeritud lastest. Järelikult ei ole bioloogiliste laste olemasolu nimetatud mudeli puhul esmatähtis.⁵² Traditsioonilises mõttes on aga tuumikperekonna puhul tähtis, et see rajaneks kahe vastassoost oleva inimese abielul. Seega võib tuumikperekonda vaadelda ka kui üksust, mis koosneb kooselavast abielupaarist ja nende alaealistest lastest.⁵³

Alexander Lüderitz'i käsitlese kohaselt tekkisid tuumikperekonnad eelkõige industrialiseerimise tõttu, mis tõi omakorda kaasa järjest suurema mobiilsuse. Sisuliselt tekkis olukord, kus suures kogukonnas elavatel inimestel, kes eelnevalt töötasid ühtse majandusüksusena näiteks põllumajanduses, käsitööstuses või kaubanduses, ei olnud enam vajadust koos elada, kuna industrialiseerimine tõi kaasa universaaltootmise ning töötamine hakkas aset leidma järjest rohkem väljaspool kodu. Järelikult ei olnud ka enam laiendatud perekonnal majanduslikku

---

⁵⁰ M. Baker, J. Dryden (toim) (viide 2), lk 4-5.

⁵¹ S. Moore (viide 40), lk 155.

⁵² M. Kirby, jt (viide 7), lk 50.

⁵³ B. B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein (viide 44), lk 153.

funktsiooni. Selle tagajärjel aga paljudest inimestest koosnevad perekonnad lagunesid ning asendusid eelkõige tuumikperekondadega.⁵⁴

Võrdluses laiendatud perekonnaga on tuumikperekonda iseloomustatud ka kui vähem võimast ja vähem mitmekesisemat mudelit. See tähendab, et ülesanded, mida kunagi täitsid laiendatud sugukonnad, täidavad tuumikperekondade puhul perekonnavälised asutused (nt kohus, politsei, kool). Samuti ei ole tuumikperekond majanduslikult üldreeglina sõltumatu, vaid oleneb väljaspool kodu teenitud palgast. Veel leitakse, et tööstusrevolutsiooni tõttu muutusid ka suhted kodu ja töökoha vahel ning järelikult mõjutas see ka suhteid pereliikmete vahel. Naiste ja laste majanduslik väärtus võrreldes varasemaga vähenes, sest nad muutusid sõltuvaks mehe teenistusest. Lisaks nimetatakse tuumikperekonda eelkõige tarbivaks üksuseks, mis on tugevasti sõltuv majandussüsteemist väljaspool kodu. Tuumikperekondade teke näib mõjutavat ka ühiskonda. Nii leitakse, et seoses tuumikperekondade tekkega kaasneb järjest suurem elamaasumine maalt linna, kõrgem formaalse hariduse tase, madalam sündimus ja noorte suurem vabadus.⁵⁵

Kahtlemata peab eeltoodu paika. Võttes aluseks kasvõi tänapäeva Eesti, on hästi näha, et toimumas on järjest suurem linnastumine, sündimus on võrreldes varasemaga vähenenud ning ühiskond on muutumas järjest rohkem liberaalsemaks. Samas ei ole võimalik eelnevat käsitlust tänapäeva täielikult üle kanda. See tähendab, et traditsioonilisest mudelist on tekkinud teatud kõrvalekalded. Esiteks ei ole ainult mehed need, kes perekonda ülal peavad. Samuti ei peeta enam niivõrd oluliseks abielu. Pigem on tekkinud olukord, kus mees ja naine on teineteisest sõltuvuses ning annavad koos ühise panuse lapse kasvatamisse ja perekonna ülalpidamisse. Seega võib töö autori arvates käsitleda tuumikperekonnana ka vabaabielus elavaid, töötavaid ja ühist last kasvatavaid vanemaid. Seda kinnitavad ka käesolevas peatükis toodud definitsioonid, mis ei nõua ilmtingimata abielu olemasolu.

Teaduskirjanduses on leitud, et tuumikperekondi võib tänapäeval leida nii arengumaadest kui ka arenenud riikidest. Näiteks Suurbritannias on tuumikperekond kõige tavalisemaks peremudeliks.⁵⁶ Sarnaselt on väitnud ka M. Baker, kelle arvates on tuumikperekond kõige

---

⁵⁴ A. Lüderitz (viide 8), lk 20.

⁵⁵ B. B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein (viide 44), lk 153.

⁵⁶ S. Moore (viide 40), lk 155-156.

tavalisemaks peremudeliks enamikes tööstusriikides, sealhulgas Kanadas.⁵⁷ Seega ei ole töö autori hinnangul alust arvata, et ka Eestis teisiti oleks. Samas nähtub aga mõlemast eelkäsitletud allikast, et tuumikperekondade osakaal selle traditsioonilises tähenduses on võrreldes varasemaga järjest rohkem vähenenud. See tähendab, et perekondi, mis koosnevad abielus olevast mehest ja naisest ning nende lastest, jääb järjest vähemaks. Asemele astuvad eelkõige vabaabielus elavad isikud ja nende lapsed, keda saab töö autori arvates siiski ka tuumikperekonnaks pidada, lihtsalt vabaabielus elavad isikud, lastetud abielupaarid, ühe vanemaga perekonnad ja ka muud väiksemad inimkooslused. Selliseid inimkooslusi, mida on võimalik ka perekondadeks pidada, järgnevalt vaadeldaksegi.

1.2.3 Üksikvanemaga perekond (*single-parent family*)

Selles alapunktis käsitletav mudel annab võimaluse pidada perekonnaks juba kahest liikmest koosnevat inimgruppi. Definitsiooni kohaselt koosneb üksikvanemaga perekond üksikvanemast ja temast sõltuvast lapsest või lastest.⁵⁸ Kusjuures tähtis ei ole see, kas üksikvanem on mees- või naissoost. Tavaliselt on selleks aga naissoost isik. Samuti ei ole tähtis see, mil viisil on säärane perekond tekkinud. Nii võib üksikvanemaga perekond tekkida näiteks lahus elamise või lahutamise tõttu. Lisaks võib nimetatud perekonnamudeli teke olla seotud ka ühe vanema surmaga.⁵⁹

Töö autori arvates võib üksikvanemaga perekonna moodustada koos täisealise vanemaga ka adopteeritud ehk lapsendatud laps. Esiteks kinnitab seda eelmises lõigus toodud definitsioon, mis nõuab üksnes üksikvanemast sõltuvuses oleva lapse olemasolu. Järelikult ei pea olema tegemist bioloogilise lapsega. Samuti kinnitab seda ka kehtiv seadusandlus, mis lubab vallalisel isikul lapse lapsendada üksinda (PKS § 148 lg 1). Lisaks ei näe kehtiv perekonnaseadus bioloogilise ja lapsendatud lapse vahel suhetes oma vanemaga ette mingeid erisusi. Aluse selleks väiteks annab PKS § 161 lg 2, mille kohaselt omandab laps lapsendaja lapse õigusliku staatuse.

---

⁵⁷ M. Baker, J. Dryden (toim) (viide 2), lk 4.

⁵⁸ S. Moore (viide 40), lk 156.

⁵⁹ S. A. Orshan. Maternity, Newborn and Women's Health Nursing: Comprehensive Care Across the Life Span. USA: Lippincott Williams & Wilkins 2008. lk 248. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=91dAzl2J_LgC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 21.02.2013.

Tegemist ei ole siiski traditsioonilise peremudeliga, mis tähendab, et varasemalt ei peetud sellist inimkooslust perekonnaks. Seda kinnitavad ka töös eelnevalt käsitletud Murdock'i, Stephens'i ja Coser'i definitsioonid. Aja möödudes hakati aga ühest vanemast ja vähemalt ühest temast sõltuvast lapsest koosnevat inimgruppi ikkagi perekonnaks pidama. Seda võib tuletada ka näiteks töös analüüsitud David Klein'i ja James White'i teooriast, Louise B. Silverstein'i ja Carl F. Auerbach'i perekonna definitsioonist, EIK praktikast ja ka Liis Arraku poolt formuleeritud perekonna definitsioonist. Samuti on töö autori arvates võimalik ühest vanemast ja vähemalt ühest lapsest koosnevat inimkooslust vaadelda perekonnana ka kehtiva PKS'i mõttes, kuna seadus lubab otsesõnu vallalisel isikul üksinda lapse lapsendada (PKS § 148 lg 1).

Üksikvanemaga perekondi on võrreldud ka niinimetatud traditsiooniliste perekondadega. Leitakse, et ühevanemalise perekonnaga lastel on võrreldes traditsioonilises peres kasvavate lastega raskem, kuna lapsed peavad kohanduma muutunud perestruktuuriga (juhul, kui on aset leidnud näiteks lahutus või ühe vanema surm) ja harjuma halvemate majandustingimustega. Raske on ka üksikvanemal, kuna ta peab täitma nii ema kui ka isa rollikohustusi. Üksikvanemaga perekonnal leitakse olevat ka mitmeid probleeme. Nendest kõige suuremaks peetakse madalat sissetulekut. Selle lahendamiseks kõige parem moodus – töötamine, võib aga kaasa tuua täiendavaid probleeme, kuna töötamise tõttu jääb vanemal aega lastele pühendumiseks ja muuks vajalikuks tegevuseks vajaka. Samuti väidetakse, et üksikvanematel on traditsioonilise perekonna vanematega võrreldes keskmiselt madalam hariduslik, tööalane ja tervise tase.⁶⁰ Seetõttu ollakse ka seisukohal, et üksikvanemad vajavad toetust nii perekonnalt, sõpradelt ja ühiskonnalt üldiselt, kuna puudub partner, kellega jagada vastutust.⁶¹

Eeltoodust tulenevalt ei ole töö autori arvates välistatud, et üksikvanemaga perekond võidakse mingil hetkel formuleerida ümber laiendatud perekonnaks. Uue perekonna moodustamiseks annabki töö autori arvates tõuke eelkõige just see, et nii on üksikvanemal ja tema lapsel majanduslikult kui ka sotsiaalselt kergem hakkama saada. Uus perekonnamudel võidakse moodustada just eelkõige üksikvanema ülenejate sugulastega, kuna tegemist on bioloogiliselt kõige lähemate inimestega. Sellisel juhul peaksid aga olema täidetud kõik eeldused, mis tähendab, et kolme generatsiooni esindajad peaksid elama näiteks koos või lähestikku. Samuti on oluline ka tihe suhtlemine ning emotsionaalne ja majanduslik sõltuvus. Viimatinimetatus ei

---

⁶⁰ B. B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein (viide 44), lk 160.

⁶¹ D. Collins, C. Jordan, H. Coleman (viide 43), lk 33.

tohiks aga olla küsimust, kuna see peaks olema laiendatud perekonna moodustamise peamiseks põhjuseks.

Üksikvanemaga perekonnad on töö autori arvates omased eelkõige arenenud riikidele. Seda kinnitab näiteks fakt, et 40% valgetest lastest ja 95% mustanahalistest lastest elab Ameerika Ühendriikides mõned aastad ainult ühe vanema hoole all.⁶² Samuti on üksikvanemaid palju ka Saksamaal. Nii on leitud, et 2000. aastal elas Saksamaal 1,77 miljonit üksikvanemat.⁶³ Suurbritannias oli neid 2000. aastal aga näiteks üle 1,5 miljoni.⁶⁴

1.2.4 Kärgperekond (*blended family*)

Kärgperekonnana vaatleb töö autor kahest kooslavast täiskasvanud inimesest ja vähemalt ühest lapsest koosnevat inimgruppi, kusjuures laps peab pärinema ühe vanema eelmisest suhtest. Lisaks võib vanematel olla ka ühiseid lapsi.⁶⁵ Järelikult saab kärgperekond koosneda minimaalselt kolmest inimesest. Lapsele tähendab kärgperekonnas elamine aga seda, et ta kasvab üles koos kasuvanemaga ning mõningatel juhtudel ka koos kasuvenna või -õega.⁶⁶ Seepärast võidakse selliseid perekondi nimetada ka kasuperedeks. Kasuvanemaks võib olla nii mees kui ka naine.⁶⁷ Autor peab vajalikuks märkida, et kärgperekonna definitsioonist tulenevalt on ülioluline eelkõige see, et ühel isikul oleks kindlasti eelmisest suhtest laps. Ei piisa ühise lapse olemasolust. Sellisel juhul ei oleks tegemist mitte kärgperekonnaga, vaid tavalise tuumikperekonnaga.

Kärgperekonna tekke aluseks võib olla näiteks lahutus või lahkuminek.⁶⁸ Samuti võib kõnealuse perekonnatüübi moodustamise põhjuseks olla ka ühe lapsevanema surm.⁶⁹ Seega võivad kärgperekonna moodustada näiteks kaks lahutatud vanemat, kellest ühel või mõlemal on endisest abielust laps. Näiteks 1995. aasta andmete kohaselt oli Suurbritannias 86 % kärgperekondadest moodustatud nii, et laps(ed) pärines(id) naise eelmisest kooselust. 10-l % juhtudest pärines(id)

---

⁶² B. B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein (viide 44), lk 160.

⁶³ B. N. Adams (toim), jt. Handbook of World Families. USA: Sage Publications 2005, lk 299.

⁶⁴ S. Moore (viide 40), lk 156.

⁶⁵ D. Collins, C. Jordan, H. Coleman (viide 43), lk 32.

⁶⁶ M. Kirby, jt (viide 7), lk 61.

⁶⁷ D. A. Louw. Human Development. 2nd ed. Cape Town: Pearson 1998, lk 572. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=5H7Dg_cnJgIC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 21.02.2013.

⁶⁸ S. Moore (viide 40), lk 156.

⁶⁹ D. A. Louw (viide 67), lk 572.

laps(ed) mehe eelmisest kooselust ning üksnes 4-1 % juhtudest pärinesid lapsed nii mehe kui ka naise eelmisest kooselust.⁷⁰ Samas võivad aga perekonna moodustada ka näiteks üks leseks jäänud vanem koos abielust pärineva lapsega ning täisealine isik, kes ei ole seni olnud abielus või üleüldse suhtes. Samuti võivad perekonna moodustada ka eelnevalt vabaabielus olnud isikud, kellel mõlemal on laps. Töö autori arvates võib kärgperekonna moodustada ka näiteks vallaline täisealine isik, kes on eelnevalt üksinda lapsendanud lapse ning täisealine isik, kes on lahku läinud elukaaslasest. Seega ei pea kärgperekonna tekke aluseks olema ilmtingimata bioloogiline laps. Sarnaseid näiteid on võimalik tuua veelgi. Lisaks kehtib autori arvates kõnealuse perekonnatüübi puhul ka eeldus, et perekonna moodustamise seisukohast ei ole tähtis abielu. Järelikult võib uus perekond baseeruda nii abielul kui ka vabaabielul.

Eelnevas lõigus toodud näidetest ilmneb, et paljudel juhtudel võib kärgperekond tekkida just üksikvanemaga perekonnast. Teisalt ei ole see aga standard, kuna kärgperekonna võib moodustada ka eelnevalt täiesti üksi elav isik. Samas on võimalik ka näiteks üleminek tuumikperekonnast kärgperekonnaks. Selline situatsioon võib näiteks aset leida juhul, kui üks lahutatud vanematest, kes oli eelnevalt tuumikperekonna liige, jääb koos elama oma lapsega ning ühtlasi hakkab kohe koos elama ka uue elukaaslasega. Töö autori arvates on sellisel puhul tähtis, et endise ja uue elukaaslasega kooselamise vahele ei jääks liialt aega, kuna vastasel juhul moodustub vahepeal üksikvanemaga perekond. Võimatu ei ole aga ka kõigi töös käsitletud perekonnatüüpide omavaheline seotus. Nii võib laiendatud perekonnast välja kasvada tuumikperekond, tuumikperekond laguneda üksikvanemaga perekonnaks ning üksikvanemaga perekonnast moodustuda kärgperekond. Samuti ei ole töö autori arvates välistatud ka võimalus, et kärgperekonnast saab uuesti laiendatud perekond.

Kehtiva perekonnaseaduse järgi on aga ka võimalik, et kärgperekonnast moodustatakse tuumikperekond. Võimaluse annab selleks PKS § 148 lg 2 p 1. Nimetatud sätte kohaselt võib lapsendajaks olla ka ainult üks abikaasa. Seda aga üksnes juhul, kui ta lapsendab teise abikaasa lapse. Seega tekib sellises olukorras juriidilises mõttes tuumikperekond, kuna lapsendamise tagajärjel omandab laps PKS § 161 lg 2 kohaselt abikaasade ühise lapse õigusliku staatuse. Seega ei erine lapsendatud laps juriidiliselt kuidagi kahe abikaasa ühisest bioloogilisest lapsest.

---

⁷⁰ M. Kirby, jt (viide 7), lk 61.

Faktiliselt jääb aga lapsendaja lapse kasuvanemaks. See tähendab aga töö autori arvates seda, et sotsioloogilises mõttes on ikkagi tegemist kärgperekonnaga.

Kärgperekondadele on iseloomulikud ka mitmed probleemid, mida teiste perekonnatüüpide puhul sarnaselt ei esine. Probleeme võib paljudel juhtudel põhjustada pinge, mis on tekkinud seoses lähedasest inimesest lahkuminekuga või lähedase surmaga. Leitakse, et nii täiskasvanutel kui ka lastel võib olla raskusi uue perekonnaliikme suhtes usalduse ja armastuse leidmisega. Probleeme võib olla ka peresisese distsipliiniga. Eelkõige puudutab see lapsi, kel on välja kujunenud varasemas perekonnas elades teatud iseloom ja harjumused. Samuti ei pruugi lapsed aktsepteerida uut kasuvanemat. Lisaks võivad veel probleemide allikaks olla suhted endise elukaaslase või abikaasaga, suhted endiste hõimlastega, aga ka suhted uute hõimlastega.⁷¹

---

⁷¹ D. A. Louw (viide 67), lk 572.

2. PEREKOND KUI OLULINE SOTSIALISEERIMISAGENT

2.1. Sotsialiseerimise olemus

Selleks, et paremini aru saada perekonnast kui olulisest sotsialiseerimisagendist, peab autor esmalt vajalikuks avada sotsialiseerimise olemuse. Siinkohal tuleb aga märkida, et antud juhul avatakse just nimelt sotsialiseerimise mitte sotsialiseerumise olemus – tegemist on kahe erineva mõistega. Nii on näiteks Ivar Aimre arvates sotsialiseerimine inimese kujundamine ühiskonna liikmeks kellelegi (inimene, põlvkond, rahvus) mõju avaldamisega. Seevastu defineerib ta aga sotsialiseerumist kui inimese kujunemist ühiskonna liikmeks.⁷² Võib märgata, et tegemist on sarnaste ja omavahel seotud mõistetega. Nende kahe mõiste erinevus seisneb aga autori arvates selles, et sotsialiseerumine, nagu juba märgitud, on inimese üldine ühiskonnaliikmeks kujunemine, mis toimub sotsialiseerimise ehk kujundamise kaudu. Järelikult peavad ühiskonnas leiduma ka teatud kujundajad, kes inimest sotsialiseeriks.

Selliseid kujundajaid nimetatakse sotsialiseerimise agentideks, kelle ülesandeks ongi sotsiaalsete normide ja ühiskonnas vajalike rollide õpetamine.⁷³ Sarnaselt on leidnud ka Silvia Kaugia, kelle arvates on just sotsiaalsed tegurid (eelkõige sotsialiseerimisagendid) need, mis kujundavad lõppastmes isiku normi- (sealhulgas õigus-) teadvuse selle tahu, mis puudutab tema emotsioone, suhtumist ja hoiakuid inimkäitumist reguleerivate normide suhtes.⁷⁴ Tähtsamateks sotsialiseerimise agentideks peetakse näiteks vanemaid, sõpru, õpetajat ja massimeediat.⁷⁵ Inglise keelses teaduskirjanduses peetakse aga peamisteks sotsialiseerimisagentideks perekonda, eakaaslast, kooli ja massimeediat.⁷⁶

Sotsialiseerimise juures väärib rõhutamist, et see ei ole ainult isiksuse kasvatamine väikelapsest täiskasvanuks, vaid tegemist on inimese vaimse kodeerimisega: isikule kujundatakse talle omaseid tüüpilisi sotsiaalseid reaktsioone ja tegevusvorme. Selle kaudu kujundatakse aga

---

⁷² I. Aimre. Sotsioloogia. 3.tr. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2006, lk 127.

⁷³ B. B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein (viide 44), lk 74.

⁷⁴ S. Kaugia. Õigusteadvuse olemus ja arengudeterminandid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011, lk 8.

⁷⁵ B. B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein (viide 44), lk 74.

⁷⁶ M. Rosenberg, jt. An Introduction to Sociology. Canada: Methuen 1983, lk 175. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=24gOAAAAQAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 07.03.2013.

omakorda inimese võimeid, harjumusi ja teadmisi selleks, et ta saaks suhelda, teha koostööd teiste inimestega, töötada, õppida ja tegeleda harrastustega mitmesugustest kooslustes.⁷⁷

Eeltoodust võib autori arvates järeldada seda, et inimest mõjutavad elu jooksul mitmed erinevad tegurid. Ei ole mõeldav, et ainuüksi mõni tegur valmistab inimese ette ühiskonna poolt pakutavates erinevates situatsioonides osalemiseks. Nendes situatsioonides osalemine mõjutab aga omakorda inimest ja tema edasist arengut. Autor leiab, et on lausa vajalik, et inimene saaks mõjutusi (kogemusi) erinevatelt teguritelt, kuna nii suudab ta elu poolt pakutavates mitmekesistes olukordades paremini orienteeruda ja hakkama saada. Seetõttu ei ole võimalik, et näiteks perekond ja kool oleksid ainukesed inimese mõjutajad, kuna nendelt saadavad mõjutused võivad olla ühekülgsed ja seetõttu ebapiisavad. Samas ei eita autor eelnimetatud sotsialiseerimisagentide tähtsust ning olulisust inimese elus. Nii on kindlasti varajases nooruses alaealise isiku kõige olulisemaks mõjutajaks eelkõige just tema perekond. Inimese vanuse kasvades ning järjest rohkemate teguritega kokku puutudes hakkab aga selle mõju vähenema või tahaplaanile jääma.

Sarnasel seisukohal on ka Shaffir ja Turowetz, kes väidavad, et sotsialiseerimine on läbi elu vältav protsess, mis algab lapse sünniga ning lõppeb surmaga. Selle aja jooksul mõjutavad inimest mitmed erinevad sotsialiseerimisagendid. Kes nendeks sotsialiseerimisagentideks parasjagu on, sõltub inimese elutsüklist. Nii on näiteks väikese lapse sotsialiseerimisagentideks eelkõige tema vanemad, aga ka vennad ja õed. Hiljem asenduvad need aga näiteks kolleegidega ja abikaasaga.⁷⁸ Ka Kaugia on leidnud, et sotsialiseerimine on elukestev protsess, mille vältel sotsialiseerimisagendid vahetuvad ja nende mõju olulisus ning osatähtsus muutub.⁷⁹

Lisaks väidab Kaugia, et isiku sotsialiseerimisprotsessis osaleb üheaegselt mitu agenti, kelle hulgast mõnedel on domineeriv, teistel teisejärguline roll. Erinevatel sotsialiseerimisagentidel on sotsialiseeritavale erinev mõju, millega on vahetult seotud sotsiaalsete normide aktsepteerimine ja internaliseerimine. See, millist mõju üks või teine sotsialiseerimisagent inimese arengule avaldab, sõltub nende agentide autoriteedi määrast konkreetse isiku jaoks. Lisaks on Kaugia teinud järelduse, et sotsialiseerimisagentide mõju ja autoriteet on ajas muutuvad.⁸⁰

---

⁷⁷ I. Aimre (viide 72), lk 127.

⁷⁸ M. Rosenberg, jt (viide 76), lk 143.

⁷⁹ S. Kaugia (viide 74), lk 119.

⁸⁰ *Ibid.*

Töö autor nõustub Kaugia eeltoodud seisukohtadega täielikult. Siinkohal võiks aga märkida veel seda, et erinevate sotsialiseerimisagentide olemasolu ja nendelt saadav mõju sõltub kahtlemata ka ajast ja ruumist. See tähendab, et esiteks ei pruugi kõikides kultuuriruumides esineda ühesuguseid sotsialiseerimisagente. Näiteks ei ole massimeediat olemas sellisel kujul nagu Ameerika Ühendriikides mõnes Aafrika mandril olevas riigis. Järelikult ei saa see kuidagi seal elavaid inimesi mõjutada. Seega võib oletada, et kui inimene liigub ühest kultuuriruumist teise, mõjutab see ka tema sotsialiseerumisprotsessi. Samas ei ole välistatud, et sotsialiseerimisagent on sarnasel kujul olemas mitmes erinevas kultuuriruumis, kuid sellelt saadav mõju võib olla siiski erinev. Nii on näiteks islamimaades religiooni osatähtsus ning sealt saadavad mõjutused inimesele kahtlemata intensiivsemad ja teistsugused kui õhtumaade religioonis. Õhtumaades seevastu võib sotsialiseerimisel olulisemat rolli mängida näiteks internet, mis on olemas ka islamimaades. Samuti on õhtumaades praegusel hetkel interneti mõju inimesele palju olulisem võrreldes näiteks paarikümne aasta taguse ajaga. Seega võib ka väita, et sotsialiseerimine ja sotsialiseerimisagendid on ajas ja ruumis erinevad ning muutuvad nähtused.

Sotsialiseerimisega seonduvat on puudutanud ka Lembit Auväärt. Ta leiab, et sotsialiseerumine hõlmab nii sihipärast kasvatust kui ka stiihilisi, spontaanseid protsesse.⁸¹ Sihipärase kasvatus ja spontaansete protsesside taga võib autori arvates näha just isiku sotsialiseerimist sotsialiseerimisagentide kaudu. Võib järeldada, et ühiskonnas on teatud tegurid, mis mõjutavad ning sotsialiseerivad isikut teadlikult. Nendeks võivad olla näiteks perekond ja kool. Lisaks võib inimene ka endale ise teadlikult sotsialiseerimisagente valida. See võib väljenduda näiteks mingi kindla eriala õppimises, aga ka näiteks teatud inimestega suhtlemises. Samas on aga ka tegureid, mis sotsialiseerivad isikut paratamatult. See tähendab, et nende eesmärk ei pruugi olla konkreetse isiku sotsialiseerimine, kuid kuna nad ühiskonnas eksisteerivad, teevad nad seda tahes-tahtmata. Nii võib sotsialiseerimisagendiks olla näiteks tunnistaja poolt täiesti juhuslikult pealt nähtud kuriteo toimepanemine. Kas ja kuidas see konkreetset isikut mõjutab, on kindlasti individiti erinev. Samas ei ole välistatud, et kuritegu pealt näinud inimene hakkab ühiskonnas kehtivaid norme hindama teisiti (austab rohkem teiste inimeste elu ja tervist). Samuti võib inimene hakata käituma võrreldes varasemaga erinevalt (soetab enesekaitseks relva, kindlustab vara, suhtub skeptiliselt politsei võimekusse tõkestada kuritegusid).

---

⁸¹ L. Auväärt. Seksuaalne sotsialiseerumine. – A. Lall (koost). Ühiskonna turvalisuse teenistuses. Artiklite kogumik pühendatud professor Ivar Aimre mälestusele. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2010, lk 131.

Sotsialiseerimise olemust on käsitlenud ka Joan Grusec ja Paul Hastings. Nad leiavad, et kõige laiemas mõttes on sotsialiseerimine inimese assisteerimine ühe või mitme sotsiaalse grupi liikmeks saamisel. Nad märgivad, et oluline on just sõna "assisteerima", kuna sellest on võimalik järeldada, et sotsialiseerimine ei ole üksnes ühesuunaline tegevus. Seetõttu eristavad Grusec ja Hastings sotsialiseerimisprotsessis uusi ja vanu liikmeid. Täpsemalt leiavad nad, et uued liikmed võivad omada sotsialiseerivat mõju ka vanadele liikmetele. Samuti on nende arvates uued liikmed sotsialiseerimisprotsessis väga aktiivsed ja selektiivsed, mistõttu ei pruugita vanadelt liikmetelt kõike omaks võtta. Lisaks väidavad Grusec ja Hastings, et sotsialiseerimise tulemusena omandab inimene elu jooksul mitmed erinevad reeglid, rollid, standardid ja väärtused, mis puudutavad eelkõige tema sotsiaalset, emotsionaalset, kognitiivset ja isikulist külge. Sarnaselt Kaugia, Shaffir'i ja Turowetz'iga leiavad veel Grusec ja Hastings, et sotsialiseerimine on elukestev protsess, milles osalevad näiteks vanemad, õpetajad, sugulased, kool, meedia, internet ja ka erinevad kultuuriasutused.⁸²

Autorile tundub, et Grusec ja Hastings vaatlevad sotsialiseerimist võrreldes eelnevalt käsitletuga pisut laiemalt. See tähendab, et nad ei pea sotsialiseerimise all silmas mitte üksnes inimese ühiskonnaliikmeks kujundamist, vaid nende arvates võib sotsialiseerimine toimuda ka mõnes väiksemas sotsiaalses grupis. Heaks näiteks on siinkohal autori arvates lapsendatud lapse sotsialiseerimine uue perekonna liikmeks. Lisaks lähtuvad Grusec ja Hastings eeldusest, et inimesed on sotsialiseerimisel väga aktiivsed ja selektiivsed, mistõttu ei pruugi nad kõiki mõjutusi omaks võtta. Kahtlemata võib see nii olla täiskasvanute või ka vanemate alaealiste laste puhul, kuna nad on juba varasemalt saanud erinevatelt teguritelt mõjutusi, mistõttu on neil välja kujunenud teatud arusaamad ühiskonnas või mõnes väiksemas sotsiaalses grupis toimuvast. Seega võivad nad olla suutelised ja pädevad ka otsustama, milliseid mõjutusi ja kuidas omaks võtta. Seevastu aga väiksemad lapsed töö autori arvates eelnimetatud moel sotsialiseerimisprotsessis nii aktiivseid ja selektiivseid ei ole, kuna neil puuduvad varasemad kogemused, mistõttu ei oska nad ka erinevaid mõjusid hinnata ja valikuid teha. Sellele vaatamata leiavad aga näiteks Shaffir ja Turowetz, et ka väike laps ei ole sotsialiseerimisprotsessis passiivne, kuna ta võib, kuid ei pruugi kõiki mõjutusi omaks võtta.⁸³

---

⁸² J. E. Grusec, P. D. Hastings. Handbook of Socialization: Theory and Research. USA: The Guilford Press 2007, lk 1-2.

⁸³ M. Rosenberg, jt (viide 76), lk 143.

Lisaks leiavad Shaffir ja Turowetz sarnaselt Grusec'i ja Hastings'iga, et sotsialiseeritav isik omab teatud mõju ka nendele, kes tema sotsialiseerimisprotsessis osalevad. See tähendab, et sotsialiseerimine ei pruugi olla ainult ühepoolne, vaid tegemist võib olla ka vastastikkusel põhineva protsessiga. Nad väidavad, et sellist nähtust on võimalik kergesti märgata näiteks vanemate ja laste vahelistes suhetes.⁸⁴ Autor nõustub eeltooduga. Kahtlemata mõjutab lapse kasvatamine ka vanemaid, kuna seeläbi saavad vanemad uusi kogemusi. Sarnast vastastikkust mõjutamist võib autori arvates aga näha ka näiteks õpilaste ja õpetaja vahelistes suhetes. Samuti töötaja ja tööandja vahelistes suhetes.

Teaduskirjanduse kohaselt on võimalik eristada primaarset ja sekundaarset sotsialiseerimist. Väidetakse, et primaarne sotsialiseerimine leiab aset tavaliselt lapse esimeste eluaastate jooksul, mille käigus õpib laps rääkima, käituma ning omandab ka usaldusvõime.⁸⁵ Ken Browne'i arvates toimub primaarne sotsialiseerimine samuti inimese varajases nooruses. Ta leiab, et selle viib läbi eelkõige just perekond või mõni muu lähedane inimkooslus. Primaarse sotsialiseerimise ajal õpivad lapsed Ken Browne'i arvates selgeks põhilised väärtused, normid ja ka kultuurilised iseärasused. Lisaks hakkavad lapsed aru saama oma identiteedist. Täpsemalt hakkavad nad mõistma oma identiteedi tunnuseid, milleks on näiteks sugu, rass ja ka seksuaalsus. Sekundaarne sotsialiseerimine leiab aga aset perekonnast ja lähedastest kaugemal. Selles protsessis mängivad rolli näiteks haridussüsteem, sarnaste huvidega inimesed, töökoht, massimeedia ning religioossed institutsioonid.⁸⁶ Sekundaarset sotsialiseerimist peetakse üldjuhul formaalsemaks kui primaarset sotsialiseerimist.⁸⁷

Seega nähtub eeltoodust, et sotsialiseerimine on elukestev protsess, mis algab inimese sünniga ning lõppeb surmaga. Selle aja jooksul mõjutavad inimest mitmed erinevad tegurid (sotsialiseerimisagendid), mis kujundavad inimese arusaama ümbritsevast ning hoiakud ja suhtumise ümbritsevasse. Sõltuvalt inimese vanusest, huvides ja ka kultuuriruumist võivad tegurid varieeruda ning muutuda, mis tähendab, et ammendavat nimekirja teguritest pole

---

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ I. Furseth, P. Repstad. *An Introduction to the Sociology of Religion: Classical and Contemporary Perspectives*. Great Britain: Ashgate Publishing Company 2006, lk 115. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=g2K-jRfkRC8C&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 07.03.2013.

⁸⁶ K. Browne. *An Introduction to Sociology*. 4th ed. United Kingdom: Polity Press 2011, lk 11. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=AQx7ntmy6HAC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 07.03.2013.

⁸⁷ I. Furseth, P. Repstad (viide 85), lk 115.

võimalik määratleda. On aga üks oluline tegur, mis hakkab mõjutama paljusid inimesi kohe pärast sündimist. Seda tegurit järgneva alapunkti all lähemalt käsitletaksegi.

2.2. Perekond alaealise kujundajana

Üldlevinud seisukoha järgi, millega nõustub ka Ivar Aimre, on sotsialiseerimise esmaseks teguriks perekond. Perekonna ülesanne on vahendada oma olulist rolli ning ühendada ühiskonna ja pereliikmete vajadused. Perekonnal tervikuna on suur osa lapse sotsialiseerimisel ja tema vajaduste (materiaalsed, vaimsed, emotsionaalsed jt) rahuldamisel, väliskeskkonna mõju vahendamisel ning perekondliku keskkonna (kodu) loomisel.⁸⁸

Ka inglise keelses teaduskirjanduses peetakse perekonda kõige tähtsamaks sotsialiseerimisagendiks. Sarnaselt Aimrega leitakse, et perekond on sotsialiseerimise esmaseks teguriks, kuna lapse esimene kontakt sotsiaalse maailmaga toimub just läbi vanemate silmade, uskumuste ja tõekspidamiste.⁸⁹

Töö autor nõustub samuti, et perekond on sotsialiseerimise esmaseks ja kõige olulisemaks teguriks. Seda aga üksnes juhul, kui inimene kuulub pärast sündimist perekonda. See tähendab, et kui laps antakse näiteks sündimise järgselt kohe ära lastekodusse, siis ei saa temast ka ühegi perekonna liiget. Järelikult ei ole perekond alati sotsialiseerimise esmaseks teguriks.

Eelnevat kinnitab ka eesti keelses teaduskirjanduses olev väide, mille kohaselt on kõige esimesed ja kõige tähtsamad sotsialiseerimise agendid inimesed, kes vastsündinu eest hoolitsevad.⁹⁰ Seega ei ole mitte igal juhul lapse kõige esimeseks sotsialiseerimisagendiks tema perekond või vanemad, vaid selleks on eelkõige inimesed, kes vastsündinu eest realselt hoolitsema hakkavad. Lastekodu näite puhul oleksid autori arvates sellisteks isikuteks seal töötavad kasvatajad.

Aimre peab aga lapse sotsialiseerimisel eriti oluliseks just vanemate olemasolu. Tema arvates on ideaalne see, kui laps saab kasvada peres, kus on nii ema kui isa ning kus vanemate suhted on

---

⁸⁸ I. Aimre (viide 72), lk 144.

⁸⁹ M. Rosenberg, jt (viide 76), lk 169.

⁹⁰ B. B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein (viide 44), lk 74.

head.⁹¹ Seega tundub, et Aimre arvates on lapse ideaalseks sotsialiseerimisagendiks just tuumik- ehk nuklearperekond. Samas võib selleks olla ka laiendatud- või kärgperekond. Seda aga autori arvates eelkõige juhul, kui tegemist on kärgperekonnas olevate vanemate ühise bioloogilise lapsega.

Eelnevale vaatamata on võimalik väita, et mõningatel juhtudel võib olla lapsele soodsam ja ideaalsem kuuluda hoopiski üksikvanemaga perekonda. Seda isegi olenemata sellest, et vanemate suhted tuumikperekonnas on head. See tähendab, et kui perekonnas on üks vanematest selline, kes ei aktsepteeri näiteks üleüldiselt kehtivaid moraalil- ja õigusnorme ning kes ei saa aru ka lapse vajaduste rahuldamisest, on autori arvates parem, kui laps saaks elada koos üksnes selle vanemaga, kes neid aktsepteerib. Ehk see tähendab, et sellisel juhul saaks laps üksnes mõjutusi vanemalt, kes hindab ühiskonnas üldkehtivaid väärtusi, norme ja arusaamu.

Oluline on aga märkida, et ainuüksi vanemad ei pruugi olla perekonnas ainukesed sotsialiseerimisagendid. See tähendab, et sotsialiseerimisagentide hulk sõltub eelkõige perekonnatüübist ning sinna kuuluvatest liikmetest. Seda autori väidet kinnitab inglise keelne teaduskirjandus, kus leitakse et inimese esmasteks õpetajateks (sotsialiseerimisagentideks) on üldjuhul tema vanemad. Samas võivad nendeks olla aga ka vanavanemad, kasuvanemad või teised pereliikmed.⁹² Anthony Giddens leiab, et suurem osa Briti lastest veedab oma varased eluaastad üksnes emaga, isaga ja mõningatel juhtudel ka venna ning õega. Seevastu aga paljudes teistes kultuurides võivad laste eest hoolitsejateks olla lisaks vanematele veel tädid, onud ja vanavanemad.⁹³

Võttes aluseks eeltoodu, võivad autori arvates just laiendatud perekonnas lisaks vanematele lapsele mõju avaldada ka vanavanemad, samuti vend, õde, onu ja tädi. Tuumikperekonnas seevastu omavad mõju eelkõige vanemad. Olemasolu korral aga ka vend ja õde. Üksikvanemaga perekonnas mõjutab last ainult üks vanem. Kui üksikvanemal on aga varasemast lapsi, siis ka nemad. Kärgperekonnas mõjutab last lisaks tema bioloogilisele vanemale kindlasti kasuvanem ning olemasolu korral kasuvend ja kasuõde. Järelikult võib perekonda pidada üldiseks

---

⁹¹ I. Aimre (viide 72), lk 144.

⁹² D. B. Brinkerhoff, jt. *Essentials of Sociology*. 7th ed. USA: Wadsworth Publishing 2007, lk 62. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=7LO36MmRO5EC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 07.03.2013.

⁹³ A. Giddens, S. Griffiths. *Sociology*. 5th ed. Italy: Polity Press 2006, lk 166.

sotsialiseerimisagendiks, kuna igat perekonnaliiget on võimalik käsitleda veel eraldi iseseisva sotsialiseerimisagendina.

Käesoleva alapunkti alguses tõi autor välja, et perekond on paljudel juhtudel inimese sotsialiseerimise esmaseks ning seega ka kõige tähtsamaks teguriks. Kuidas aga sotsialiseerimisprotsess inimese varajases nooruses reaalselt toimub?

Teaduskirjanduses leitakse, et esimeste aastate jooksul liigub informatsioon hooldajatelt (kelleks on paljudel juhtudel just perekonnaliikmed) lastele sõnade, liigutuste ja muude tegudega ning seeläbi luuakse lastele esmane maailmast arusaamine. Laps õpib kultuuri sellisena, nagu seda interpreteerivad tema sotsialiseerijad. Lapse soov olla jätkuvalt kontaktis oma hooldajatega, et mitte mingi hinna eest kaotada nende kiindumust, motiveerib last olema eriti sensitiivne nende nõudmiste suhtes, kes tema eest hoolt kannavad. Paljud vihjed, mis laps saab on mitteverbaalsed. Tundeid ja tujusid väljendatakse tihtipeale puudutuste ja hääletooniga. Need väljendused on aga murrangulise tähtsusega lapse ja vanema vahele usaldusliku vahekorra tekke seisukohalt. Lisaks leitakse, et varaste kontaktide kvaliteet on sama tähtis kui nende kvantiteet ning lapsele antavad varased õppetunnid on igasuguse hilisema arengu baasiks. Veel väidetakse, et enamik vanemaid valmistab oma järglasi ette niisuguseks eluks, mida nad mõistavad edukana.⁹⁴

Käesoleva peatüki eelmises alapunktis leidis autor, et varajases nooruses ehk primaarse sotsialiseerimise ajal õpivad lapsed rääkima, käituma ning omandavad põhilised väärtused ja normid just läbi perekonna. Sellist protsessi saab nimetada ka põhiliste oskuste omandamiseks, mis on vajalikud ühiskonnas funktsioneerimiseks.⁹⁵ Seega tundub, et kõik perekonnad mõjutavad lapsi justkui ühtemoodi.

Nii see siiski ei ole. Leitakse, et see, mida lapsed perekondadesse kuuludes õpivad, ei ole mitte igal juhul ühesugune. Seda ei mõjuta ka asjaolu, et perekonnad võivad olla pärit ühest kultuuriruumist. Näiteks võib leida perekondi, kes rõhutavad hariduse tähtsust. Teisalt võib aga leida perekondi, kes on oma nõudmistes vabameelsemad. Samuti on ka selliseid perekondi, kes nõuavad range distsipliini järgimist. Seega võib perekonna kui sotsialiseerimisagendi mõju olla

---

⁹⁴ B. B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein (viide 44), lk 74-75.

⁹⁵ R. J. Brym, J. Lie. *Sociology: Your Compass for a New World*. 2nd ed. USA: Wadsworth Publishing 2009, lk 67. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=vje_PL5JmkcC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 07.03.2013.

perekonniti erinev. Veelgi enam. Perekonnalt saadav mõju võib olla erinev isegi perekonnasiseselt. See tähendab, et olenevalt soost ja sünnijärjekorrast panevad teised perekonnaliikmed lastele teatud ootusi, mis tähendab, et neid ka mõjutatakse vastavalt. Kindlasti omab autori arvates perekonnalt saadava mõju osas tähtsust veel see, kas perekonnas on probleeme alkoholiga, töötusega või vägivallaga.⁹⁶

Järelikult ei pruugi perekonnast saadavad mõjutused olla lapse edasist elu arvestades just alati positiivsed. Teaduskirjanduses väidetakse, et peres toimepandavad vägivallateod suurendavad noorte inimeste vägivaldse käitumise tõenäosust. Enamgi veel – leitakse, et isegi laps, kes ei ole langenud perevägivalda ohvriks, kuid kes on perevägivalda pealt näinud, võib saada sellest mõjutatud. See võib olla aga omakorda tulevikus toimepandava vägivallakuriteo põhjuseks. Eeltoodud väidet kinnitab läbiviidud uuring, kus leiti, et poisid, kes on olnud tunnistajaks isa poolt ema suhtes toimepandud kehalisele väärkohtlemisele, panevad tulevikus kümme korda suurema tõenäosusega oma naissoost partneri vastu samuti toime vägivallaakti kui need, kes perevägivalda pealt näinud ei ole.⁹⁷

Eelnevalt viidatud allikas on teadlased leidnud ka korrelatsioone vanemate kuritegeliku käitumise, vanemate poolt narkootikumide tarbimise ning alaealiste poolt toimepandavate kuritegude vahel. Samuti leitakse, et lapsed, kes tarvitavad alkoholi ja narkootikume ning kelle vanem(ad) seda tolereerivad, muutuvad hiljem suure tõenäosusega sõltlasteks, mis omakorda loob soodsa pinnase kuritegude toimepanemiseks.⁹⁸

Viimasest lausest võib järeldada, et alaealiste kuritegelikku elustiili ei põhjusta üksnes kuritegelikult käituvad vanemad. Ehk piisab ka vanematest, kes käituvad lihtsalt ebaeetiliselt (lubavad näiteks alaealisel alkoholi tarbida). Lisaks ei ole välistatud, et lapsevanemad ja teised pereliikmed käituvad täiesti õiguskaualekalt, kuid ometigi hakkab alaealine toime panema kuritegusid. Sellega seonduvalt leiab Larry J. Siegel, et halb lastekasvatus (*poor parenting*) võib suurendada alaealiste kuritegeliku käitumise võimalust. Seevastu aga selline laps, kes kasvab peres, kus vanematel on väga head vanemlikud oskused ning kus vanemad on toetavad ja

---

⁹⁶ M. L. Andersen, H. F. Taylor (viide 49), lk 86.

⁹⁷ E. Cassel, D. A. Bernstein. Criminal Behavior. 2nd ed. USA: Psychology Press 2007, lk 147. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=qfjLjcFTAYIC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 11.03.2013.

⁹⁸ *Ibid.*

piisavalt kontrollivad, hoidub suure tõenäosusega kuritegelikku käitumist soodustavatest jõududest eemale. Eeltoodud väidet kinnitavad mitmed uuringud, kus on leitud korrelatsioone perekonnaelu kvaliteedi ja alaealise poolt toimepandavate kuritegude vahel.⁹⁹

Seega on autori arvates leidnud kinnitust, et üheks põhjuseks, miks alaealine hakkab kuritegelikult käituma, on perekonnast saadavad mõjutused. Esiteks võivad vanemad või ka muud pereliikmed olla ise kurjategijad. Teiseks ei pruugi küll tegemist olla kurjategijatega, kuid nende poolne moraalivastane (ebaetiline) käitumine võib olla piisav selleks, et alaealine valiks kuritegeliku elustiili. Autori hinnangul võib alaealiste kuritegelikku käitumist põhjustada ka veel näiteks teiste pereliikmete vähene huvi, tähelepanematus ja hoolimatus alaealise suhtes. Põhjuseid on ilmselt veelgi. Tasub aga märkida, et eelneva tõttu ei pruugi alaealine mitte kohe minna sooritama kuritegu, vaid see võib olla üksnes ajendiks, mis viib ta teiste sotsiaalseerimisagentideni. Need sotsialiseerimisagendid võivad aga hakata avaldama alaealisele täiendavat negatiivset mõju, mis võibki lõppkokkuvõttes olla kuriteo toimepanemise põhjuseks.

Perekonna tähtsust sotsialiseerimisagendina võib näha ka veel teise nurga alt. Väidetakse, et perekonda kuuluvate vanemate usulised tõekspidamised, sotsiaalne kiht ja rahvus määrab lapse hilisemas elus ära tema sotsiaalse rolli ja eneseteadvuse. Lisaks mõjutavad nimetatud tegurid teiste ühiskonnaliikmete arvamust lapsest ning määratlevad ära grupid (näiteks töökoht ja kool), kuhu laps hakkab väljaspool perekonda kuuluma.¹⁰⁰ Sarnaselt on leidnud Ivar Aimre, kes väidab, et perekond edastab lapsele selle sotsiaalse kihi väärtusi, kuhu ta kuulub.¹⁰¹ Autori arvates on eelnimetatul lapse edaspidise elu seisukohalt kahtlemata oluline tähtsus. Samas puutub laps hilisemas elus kokku mitmete erinevate sotsialiseerimisagentidega, mis võivad kardinaalselt muuta ka tema seniseid arusaamu ja tõekspidamisi ning seeläbi avada uksi uutesse sotsiaalsetesse gruppidesse.

Eesti keelses teaduskirjanduses leitakse, et lihtsates ühiskondades suutsid vanemad varasemalt oma lastele edasi anda kõik selleks vajaliku informatsiooni, et laps saaks täiskasvanuna elus hakkama. Kaasaegsetes kiiresti arenevates ühiskondades ei ole see aga enam võimalik ja aina

---

⁹⁹ L. J. Siegel. Criminology. 11th ed. USA: Wadsworth Publishing 2011, lk 233. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=4twt9uz5CAC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 14.03.2013.

¹⁰⁰ D. B. Brinkerhoff, jt (viide 92), lk 62.

¹⁰¹ I. Aimre (viide 72), lk 144.

suurema tähtsuse omandavad teised sotsialiseerimise agendid – sõbrad, õpetaja ja massimeedia.¹⁰² Sellest võib järeldada, et perekonna kui sotsialiseerimisagendi tähtsus on võrreldes varasemaga vähenenud ning võib väheneda veelgi. Seda kinnitab ka inglise keelses teaduskirjanduses toodud väide, et perekonna sotsialiseerimise funktsioon oli enam väljendunud umbes sajand tagasi. Põhjuseks tuuakse asjaolu, et täiskasvanud pereliikmed olid võrreldes praeguse ajaga lapse jaoks rohkem kättesaadavamad.¹⁰³

Kõnealust probleemi on puudutanud ka Anthony Giddens, kes leiab, et suurem osa naistest töötab tänapäeval väljaspool kodu ning pärast lapse sündi pöörduakse suhteliselt kiiresti tööle tagasi. Sellele vaatamata leiab ta, et perekond jääb ikkagi inimese kõige suuremaks sotsialiseerijaks.¹⁰⁴

Autor nõustub, et perekonna kui sotsialiseerimisagendi mõju on võrreldes varasema ajaga muutunud väiksemaks. Seda paljuski seetõttu, et tänapäeva läänelikes ühiskondades on küllaltki tavapärane, et perekonnas olevad mees ja naine käivad mõlemad väljaspool kodu tööl. Selleks on ilmselt mitmeid põhjuseid. Üheks võib olla näiteks soov teha karjääri. Teiseks aga lihtsalt toimetulekuvajadus. See mõjutab aga omakorda peres juba olemasolevaid või sündivaid lapsi, kuna vanematel ei jää nende jaoks töö kõrvalt piisavalt aega. Järelikult väheneb ka vanematelt saadav mõju. Selle tühimiku täidavad ära lasteaed, kool, sõbrad ja tänapäeval ka laialt levinud internet ning massimeedia, mis aga annavad kindlasti teistsuguseid mõjutusi kui perekond.

Kokkuvõttes võib järeldada, et perekond on tõepoolest väga oluliseks sotsialiseerimisagendiks. Perekonna suurt tähtsust ja osakaalu sotsialiseerimisagendina kinnitab asjaolu, et see on paljudel juhtudel esimeseks teguriks, mis hakkab inimest pärast tema sündi mõjutama. Lembit Auväärt on küll leidnud, et vastsündinu ei ole kaugeltki mitte „puhas leht”, kuna evolutsioon on inimlapsele andnud oskuse imeda ema rinda, hingata, süüa ja nutta, aga ka tajuda ümbritsevat keskkonda (nii sotsiaalset kui ka looduslikku).¹⁰⁵ Sellele vaatamata toimub aga autori arvates sotsiaalsete normide, ühiskonnas vajalike oskuste ja rollide õpetamine siiski üksnes läbi sotsialiseerimise, mitte evolutsiooni ning paljuski just läbi perekonna.

---

¹⁰² B. B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein (viide 44), lk 75.

¹⁰³ R. J. Brym, J. Lie (viide 95), lk 67.

¹⁰⁴ A. Giddens, S. Griffiths (viide 93), lk 167.

¹⁰⁵ L. Auväärt (viide 81), lk 131.

Eelneva kinnituseks võib tuua kaks näidet. Esimese näite kohaselt avastasid Las Vegase linnaametnikud 1982. aastal kuus last vanuses 8 kuust kuni 6 aastani. Neid oli luku taga täielikus isolatsioonis hoitud kogu nende elu. Nad ei suutnud rääkida (suhtlesid häälightsuste abil) ega kasutada söögiriistu. Leitud lapsed kartsid kõiki võõraid, kuid olid omavahel väga kiindunud.¹⁰⁶

Teise näite kohaselt avastati 1970. aastal 13-aastane laps, keda oli hoitud kinni väikeses toas alates 20. elukuust. Temaga ei olnud keegi rääkinud ja isa oli teda tihti peksnud. Kui ta leiti, ei osanud ta rääkida ega kõndida. Teda ei olnud õpetatud tualetti kasutama ja ta ei osanud toitu mäluda. Sünni ajal oli tegemist olnud normaalse lapsega. Professionaalide käe all õpetati talle söömist, tualeti kasutamist ja endaga toimetulemist. Aegamööda hakkas ta ka rääkima, kuigi ainult paar sõna korraga. Tal ei esinenud tavaliste lastega sarnaselt keeleoskuse kiiret arengut ja tema IQ jäi allapoole keskmist.¹⁰⁷

Autori arvates näitavad eeltoodud juhtumid väga selgelt, kui oluline on perekonna ja lähedaste mõju inimesele. Seega ei ole vale ka väita, et inimese edasine elu sõltub paljuski sellest, kellest koosneb lapsepõlves tema perekond ning milline on perekonnaliikmete suhtumine üldkehtivatesse sotsiaalsetesse normidesse.

---

¹⁰⁶ B. B. Hess, E. W. Markson, P. J. Stein (viide 44), lk 69.

¹⁰⁷ *Ibid.*

3. PEREKONNA STRUKTUURI JA ALAEALISTE KURITEGELIKU KÄITUMISE VAHELIST SEOST PUUDUTAV UURING

3.1 Uuringu eesmärk, valim ja lähtepositsioon

Käesoleva peatüki raames on autori peamiseks eesmärgiks välja selgitada, kas ja millist mõju avaldab perekonna struktuur alaealiste kuritegevusele. See tähendab, et autor üritab leida seoseid alaealiste kuritegeliku käitumise ja perekonna ülesehituse (tüübi) vahel. Nimetatud eesmärgi saavutamiseks koostas töö autor küsimustiku, mille alusel viidi 2013. aasta märtsikuus läbi küsitlus Viru vanglas ning erinevates Eestimaa linnades Viru vangla III üksuse¹⁰⁸ kriminaalhooldusametnike kaasabil.

Läbiviidud küsitluse käigus saadud tulemused peaksid andma vastuse nii eelmises lõigus kui ka töö sissejuhatuses formuleeritud peaesmärgile. Selleks, et küsitluse kaudu saadud tulemusi paremini hinnata, analüüsida ning nendest järeldusi teha, pidas töö autor vajalikuks koostada järgmised küsimustikku kokkuvõtavad põhiküsimused:

- 1) Milline on respondentide isikuprofiil?
- 2) Milline oli respondentide perekondade struktuur ja kasvukeskkond enne kuritegude toimepanemist?
- 3) Millised oli respondentide suhted enne kuritegude toimepanemist enda perekonnaliikmetega?

Eeltoodud põhiküsimuste põhjal moodustub käesoleva peatüki alapunkt 3.3, kus autor toob välja uuringu tulemused, mis on ühtlasi aluseks ka lõppjärelduste tegemisele.

Enne küsitluse läbiviimist planeeris töö autor uuringu valimiks vähemalt 100 mees- ja naissoost isikut, kes on alaealisena (vanuses 14-17 eluaastat) toime pannud kuriteod, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud, ning kes kannavad alaealisena toimepandud kuriteo eest karistust. Vanuse

---

¹⁰⁸ Justiitsministri 13.06.2006. a määruse nr 20 „Viru Vangla moodustamine ja põhimäärus” (RTL 2006, 49, 893 ... RT I, 26.10.2012, 5) § 14³ kohaselt on Viru vangla kolmanda üksuse põhiülesandeks korraldada alaealiste vahistatute ning alaealiste ja noorte süüdimõistetute järelevalvet ja vangistuse täideviimist ning valvata alaealiste ja noorte kriminaalhooldusaluste käitumise ja nendele kohtu või prokurööri pandud kohustuste täitmise järele ning soodustada kriminaalhooldusaluse sotsiaalset kohanemist eesmärgiga mõjutada neid hoiduma kuritegude toimepanemisest.

alampiiri määramisel lähtus autor karistusseadustiku (edaspidi KarS)¹⁰⁹ §-s 33 sätestatust, mille kohaselt on isik süüvõimeline, kui ta on teo toimepanemise ajal vähemalt neljateistaastane. Ülempiiri määramisel võttis autor aluseks tsiviilseadustiku üldosa seaduse¹¹⁰ § 8 lõikes 2 sätestatu, mis loeb täisealiseks isiku, kes on saanud 18-aastaseks. Lisaks tugines autor ka KarS § 87 lõikele 1, mis loeb alaealiseks eelnimetatud paragrahvi tähenduses just neljateist- kuni kaheksateistaastase isiku.

Teiseks valimi oluliseks põhimõtteks oli see, et isik oleks alaealisena toimepandud kuriteo või kuritegude eest kohtu poolt süüdi mõistetud. Seega jäid valimist välja kõik need, kes on küll alaealisena kuriteo(d) toime pannud, kuid kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud kriminaalmenetluse seadustiku¹¹¹ §-s 201 sätestatud alustel. Samuti jäid valimist välja isikud, kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud oportuuniteediprintsiibi alusel (näiteks KrMS §-des 202 ja 203¹ sätestatud alustel).

Kolmandaks lähtus autor põhimõttest, et uuringusse kaasataks üksnes need, kellele on karistuseks määratud vangistus. Eeltoodud põhimõtte alusel on seega respondentideks isikud, kes kannavad alaealisena toimepandud kuriteo või kuritegude eest vanglas vabadusekaotuslikku karistust. Samuti on respondentideks isikud, kellele on kohtu poolt küll karistuseks mõistetud vangistus, kuid kes on sellest KarS §-s 74 sätestatud alustel tingimisi vabastatud ning KarS § 75 tähenduses käitumiskontrollile allutatud. Lisaks kuuluvad respondentide hulka ka need, kellele on kohus karistuseks mõistnud küll vangistuse, kuid kes on sellest KarS § 87 lg 1 punkti 2 alusel vabastatud. KarS § 87 lg 1 p 2 näeb sarnaselt KarS § 74 lõikega 1 ette võimaluse allutada neljateist- kuni kaheksateistaastane isik käitumiskontrollile.

Käesoleva magistr töö sissejuhatuses ja kõnealuse alapunkti esimeses lõigus sai formuleeritud töö peaesmärk. Autor märgib siinkohal, et peaesmärgi seadmisel lähtuti eeldusest, mille kohaselt on perekonnast saadavad mõjutused üheks põhjuseks, miks alaealine hakkab kuritegelikult käituma. Vastasel juhul ei oleks autori hinnangul võimalik sellist eesmärki ka püstitada. Nimetatud eeldusele lubab autori hinnangul toetuda töö teises peatükis leitu. Kokkuvõtvalt leidis autor töö teises peatükis, et perekond on inimese üheks kõige olulisemaks sotsialiseerijaks ehk

---

¹⁰⁹ Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 20.12.2012, 12.

¹¹⁰ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 06.12.2010, 12.

¹¹¹ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 21.12.2012, 10.

mõjutajaks. Ehk see tähendab, et perekonnast saadavad mõjutused määravad suures osas lõppastmes ära ka selle, kuidas suhtub alaealine üldkehtivatesse (õigus)normidesse ja väärtustesse, ning kas ta hakkab toime panema õigusrikkumisi, täpsemalt kuritegusid.

Seoses peaesmärgi püstitamisega on oluline viidata lühidalt ka töö esimeses peatükile leitule. Autor järeldas nimetatud peatükis, et kaasaegses ühiskonnas esinevad väga erineva struktuuriga perekonnad. See tähendab, et tänapäeval ei ole näiteks enam võimalik perekonnana käsitleda üksnes kahest abielus olevast vanemast ja nende lastest koosnevat inimgruppi (nn tuumik- ehk nuklearperekond), vaid pilt on tunduvalt kirjum. Seega on autori arvates töö esimeses peatükis leitu ka peaesmärgi formuleerimise aluseks, kuna vastasel juhul ei oleks võimalik erinevate peremudelite seoseid ja mõju alaealiste kuritegevusele analüüsida. Samuti omas töö esimeses peatükis leitu ka tähtsust uuringu aluseks olevate küsimuste koostamisel.

3.2 Küsimustik ja metoodika

Uuringu aluseks olev küsimustik, mis on lisatud koos vastuste kokkuvõttega ka käesolevale magistritööle¹¹², koosneb kolmekümne kahest küsimusest. Lisaks jättis autor küsimustikus respondentile võimaluse teha vastatud küsimuste kohta täpsustusi või märkuseid. Küsimuste hulgast enamiku moodustavad kinnised ja poolkinnised küsimused. Samuti formuleeris autor ka mõningad avatud vastamist võimaldavad küsimused. Uuringu läbiviimisel paluti respondentidel vastata kõigile koostatud küsimustele (välja arvatud juhul, kui ei olnud märgitud teisiti). Mõningate küsimuste juures võis respondent valida ainult ühe vastusevariandi. Samas koostas autor ka küsimusi, kus respondentid võisid välja valida vastamiseks rohkem kui ühe variandi.

Teatud valikvastustega küsimuste juures formuleeriti skaalad, mis olid suunatud nii respondentide emotsioonide kui ka ajalise faktori kindlakstegemisele. Samuti formuleeriti „kas” stiilis küsimused, millele oli respondentidel võimalik vastata üksnes „jah” või „ei”. Lisaks koostas autor ka selliseid valikvastustega küsimusi, kus oli respondentidel võimalik valida etteantud variantide vahel, kuid mis ei olnud suunatud emotsioonide, ajalise faktori või mõne muu sarnase asjaolu mõõtmisele.

---

¹¹² *Infra*, lk 77-83.

Küsimustikele said respondendi vastata üksnes paber kandjal. Paber kandjal vormistatud küsimustik koosnes kokku 6-st leheküljest. Küsimustikud jagasid vastamiseks respondentidele Viru vangla III üksuse kriminaalhooldusosakonnas töötavad ametnikud, mistõttu toimus küsimustikele vastamine nii Viru vanglas kui ka erinevates Eestimaa linnades asuvas kriminaalhooldusosakonnas. Töö autorini jõudsid täidetud küsimustikud kahel viisil – originaalkujul ja skaneeritult.

Käesoleva peatüki eelmises alapunktis sõnastas autor kolm põhiküsimust, mis võtavad kokku uuringu aluseks oleva küsimustiku. Põhiküsimuste eesmärk on uuringu käigus saadud vastuste hindamise ja analüüsimise hõlbustamine. Järgnevalt tuuakse välja küsimused, mis olid aluseks põhiküsimuste formuleerimisel. Samuti kommenteeritakse lühidalt küsimuste eesmärke ning nende koostamise põhjuseid. Siinkohal on tähtis ka märkida, et küsimuste sõnastust on võrreldes uuringu aluseks oleva küsimustikuga konteksti tõttu muudetud. Lisaks ei ole valikvastustega küsimuste juures välja toodud ka vastusevariante.

Esiteks pidas autor vajalikuks määratleda respondentide isikuprofiilid. Isikuprofiile aitasid määratleda vastused järgmistele küsimustele:

- Milline on respondendi vanus? (küsimus nr 1)
- Milline on respondendi sugu? (küsimus nr 2)
- Kas respondent käib koolis? (küsimus nr 3)
- Kui jah, siis mitmendas klassis respondent õpib? (küsimus nr 4)
- Kas respondent on jäänud klassikursust kordama? (küsimus nr 5)
- Kas respondent on kinnipeetav (vanglas)? (küsimus nr 6)
- Kas respondent käib kriminaalhooldaja juures? (küsimus nr 7)
- Mitu korda on respondenti kriminaalkorras karistatud? (küsimus nr 8)
- Millised kuriteod on respondent toime pannud? (küsimus nr 9)

Autori hinnangul on isikuprofiilide kindlakstegemine ja määratlemine hilisemate järelduste tegemisel väga olulise tähtsusega. See võimaldab eelkõige kontrollida, kas isikud vastavad valimi aluseks olnud kriteeriumitele. Samas võivad aga isikuprofiili puudutavad küsimused anda ka kohe aluse asjakohaste järelduste tegemiseks. Nii on näiteks võimalik välja selgitada, kas mõnest kindla struktuuriga perekonnast pärinevad alaealised panevad toime sarnast või teatud laadi

kuritegusid. Samuti ei ole autori hinnangul välistatud seoste leidmine näiteks alaealiste kuritegeliku aktiivsuse (kriminaalkorras süüdi mõistetud kordade) ja peremudelite vahel.

Teiseks pidas autor vajalikuks välja selgitada respondentide perekondade struktuurid ning kasvukeskkonna enne kuritegude toimepanemist. Eelnimetatu aluseks olid järgmised küsimused:

- Kes kuulusid respondendi sugulaste/lähedaste hulka enne kuriteo/kuritegude toimepanemist? (küsimus nr 10)
- Kellega elas respondent koos enne kuriteo/kuritegude toimepanemist? (küsimused nr 11-13)
- Kui respondentil on vend, õde, poolvend ja/või poolõde, siis kas ta on temast/nendest vanem, noorem või nii vanem kui ka noorem? (küsimus nr 14)
- Kas respondendi (võõras)ema ja (võõras)isa on abielus? (küsimus nr 15)
- Kus elas respondent enne kuriteo/kuritegude toimepanemist? (küsimus nr 23)
- Mitme isikuga koos elas respondent enne kuriteo/kuritegude toimepanemist? (küsimus nr 24)
- Mitu tuba oli kohas, kus respondent enne kuriteo/kuritegude toimepanemist elas? (küsimus nr 25)
- Kas respondentil oli enne kuriteo/kuritegude toimepanemist olemas oma tuba? (küsimus nr 26)
- Kuidas tundis respondent end kohas, kus ta enne kuriteo/kuritegude toimepanemist elas? (küsimus nr 27)
- Kuidas hindab respondent oma vanema(te) majanduslikku olukorda enne seda, kui ta pani toime kuriteo(d)? (küsimus nr 31)

Respondentide perekondade struktuuride kindlakstegemine ja võimalikult täpne määratlemine on käesoleva magistr töö peaesmärgi valguses ülimalt oluline. Vastasel juhul ei ole võimalik saada objektiivseid tulemusi. Seepärast ei formuleerinud töö autor ühtegi sellist küsimust, mis oleks andnud respondentidele võimaluse ise määratleda enda pereliikmed. Põhjuseks on töö esimeses peatükis leitud, mille kohaselt on perekonna mõiste ning selle määratlemine (eriti just tavaarusaamade kohaselt) paljuski subjektiivne. Subjektiivsetele seisukohtadele tuginedes pole aga võimalik saada objektiivseid tulemusi. Ehk see tähendab, et autori hinnangul peaks kõikide respondentide perekondade määratlemise aluseks olema teatud ühtsed kriteeriumid. Nendele kriteeriumitele tuginedes on võimalik autoril endal objektiivselt ära määratleda respondentide

peremudelid. Nii võiks näiteks mõni respondent pidada enda perekonnaliikmeks vanaisa. Objektiivsetele kriteeriumidele tuginedes ei pruugiks aga vanaisa pereliige olla (vanaisa on tegelikkuses surnud, vanaisaga suhtlemine on täiesti katkenud, vanaisa ei ela respondentiga koos vms), mis tähendab, et ka alaealise isiku perekonna struktuurile antav hinnang on hoopis teine.

Seetõttu sõnastas autor ka küsimuse, milles palus respondentil ära määratleda tema sugulased ja/või lähedased. Samuti formuleeris autor küsimused, milles palus respondentil määratleda isikud, kellega ta elas koos enne kuriteo või kuritegude toimepanemist. Nimetatud küsimused peaksid andma osaliselt võimaluse objektiivselt ära määratleda respondentide peremudelid. Küsimuste koostamisel võttis autor aluseks töö esimeses peatükis leitu, mille kohaselt on kooselu üheks perekonda iseloomustavaks tunnuseks. Lisaks leidis autor töö esimeses peatükis, et perekonna võivad moodustada ka sugulased, kes ei ela küll koos, kuid kes elavad näiteks lähestikku ning kelle vahel on säilinud regulaarne kontakt.

Siinkohal on paslik märkida ka seda, et küsimuste koostamisel lähtus autor eeldusest, et respondent annaks vastuseid üksnes seoses perioodiga, mis eelnes tema elus kuriteo või kuritegude toimepanemisele. Seda seetõttu, et sel viisil on võimalik perekonna struktuuri ja alaealise kuritegeliku käitumise vahelisi seoseid kõige objektiivsemalt hinnata.

Samuti pidas autor vajalikuks hinnata ka alaealiste kurjategijate kasvukeskkonda enne kuritegude toimepanemist. Kasvukeskkonda puudutavad küsimused on autori hinnangul tähtsad seoses lõppjäreldeste tegemisega. See tähendab, et juhul, kui näiteks joonistub välja korrelatsioon mingi kindla peremudeli ja alaealiste kuritegeliku eluviisi vahel, siis tuleks ka hinnata alaealiste kasvukeskkonda tervikuna, et välistada võimalus, mille kohaselt soodustab kuritegude toimepanemist hoopiski kasvukeskkond. Samas ei saa mööda ka sellest, et mõne perekonnamudeliga kaasnebki alaealise jaoks eelduslikult nii-öelda kehvem kasvukeskkond, mistõttu tuleb neid vaadelda üksteisest sõltumatult.

Kolmandaks oli autori eesmärgiks välja selgitada, millised olid respondentide suhted enne kuritegude toimepanemist enda perekonnaliikmetega. Nimetatud eesmärki aitasid saavutada järgmised küsimused:

- Millised suhted olid respondentil enne kuriteo/kuritegude toimepanemist enda sugulaste/lähedastega? (küsimus nr 16)

- Kas respondentile meeldis veeta aega temaga kooselavate inimestega enne seda, kui ta pani toime kuriteo(d)? (küsimus nr 17)
- Kas respondentiga kooselavad inimesed tundsid tema tegemiste vastu huvi enne seda, kui ta pani toime kuriteo(d)? (küsimus nr 18)
- Kas respondent tundis temaga kooselavate inimeste tegemiste vastu huvi enne seda, kui ta pani toime kuriteo(d)? (küsimus nr 19)
- Kas vanem(ad) aitas(id) respondentit tema probleemide korral enne seda, kui ta pani toime kuriteo(d)? (küsimus nr 20)
- Kas respondent aitas oma vanemat/vanemaid kodutööde (või muude ülesannete) tegemisel enne seda, kui ta pani toime kuriteo(d)? (küsimus nr 21)
- Kui tihti tülitsete respondent temaga kooselavate inimestega enne seda, kui ta pani toime kuriteo(d)? (küsimus nr 22)
- Kas ja mille eest on respondendi vanem(ad) teda karistanud enne seda, kui ta pani toime kuriteo(d)? (küsimused nr 28-29)
- Kas karistamine oli respondendi arvates õige? (küsimus nr 30)
- Kellega sai respondent kõige paremini läbi enne seda, kui ta pani toime kuriteo(d)? (küsimus nr 32)

Esiteks omab käesoleval juhul alaealiste kurjategijate ja nende pereliikmete vaheliste suhete kindlakstegemine ja analüüs tähtsust seetõttu, et nii on võimalik täpsemini ära määratleda respondentide perekondade struktuurid ehk peremudelid. See tähendab, et kuna perekonda iseloomustavateks tunnusteks on muuhulgas näiteks inimeste lähedased suhted, regulaarne kontakt ja ühised huvid, siis tuleb need ka kindlaks teha. Eeltoodust võib sõltuda peremudelile antav hinnang ning klassifikatsioon.

Teiseks on suhete analüüs oluline ka tehtud lõppjäreluste seisukohalt. Ehk see tähendab, et niiviisi on võimalik täiendavalt kontrollida tehtud järeluste objektiivsust ja paikapidavust. Näiteks võib ilmneda korrelatsioon mingi kindla peretüübi ja kuritegelikult käituvate alaealiste vahel. Samas võib aga ka selguda, et kõikide nende alaealiste suhted oma pereliikmetega on väga halvad. Sel juhul võib olla kuritegude toimepanemise põhjus seotud hoopis kehvade suhtega, mitte niivõrd konkreetse peremudeliga.

3.3 Uuringu tulemused

Uuringu tulemuste esitamisel lähtutakse alapunktis 3.1 sõnastatud põhiküsimustest. See tähendab omakorda seda, et arvesse võetakse kõik alapunktis 3.2 välja toodud küsimused, mis olid aluseks põhiküsimuste formuleerimisel. Saadud tulemused kõikide küsimuste osas esitatakse käesoleva töö lisas 1. Alapunktides 3.3.1-3.3.3 esitatakse aga kokkuvõtvad tulemused ning nende analüüs. Lõplikud järeldused sõnastatakse eraldi alapunktis 3.4.

Nagu korduvalt märgitud, planeeris töö autor uuringu respondentide valimiks vähemalt 100 isikut. Tähtajaks laekus autorile aga 61 täidetud küsimustikku, millest 53 vastasid kindlaksmääratud tingimustele, mis tähendab, et valimi lõplikuks suuruseks jäi 53 inimest. Seega laekus autorile algselt planeeritust 47 % vähem valiidseid küsimustikke. Eeltoodu põhjuseks on ilmselt asjaolu, et valimi tingimustele vastavaid respondente on Eestis üsna vähe. Riigi peaprokuröri juhise „Alaealiste erikohtlemine kriminaalmenetluses”, mis on välja antud 29. juunil 2007. aastal KrMS § 213 lg 5 alusel uurimisasutustele ja prokuratuurile, tuleneb kokkuvõtvalt, et alaealiste kurjategijate (vanuses 14-17 eluaastat) puhul on eelkõige soovitatav kohaldada KrMS §-de 201 ja 202 sätteid, mis näevad ette kriminaalmenetluse lõpetamise ning mõjutusvahendite kohaldamise võimalused.¹¹³ Seega ei ole alaealise kurjategija süüdimõistmine ning talle karistusliigina vangistuse määramine praktikas just väga tavapärane, kuna paljud kriminaalasjad lõpetatakse KrMS §-des 201 ja 202 sätestatud alustel.

Eelnevale on võimalik leida toetust ka Eesti Vabariigi Riigikohtu praktikast. Kriminaalkolleegiumi 24. aprilli 2006. aasta lahendist tuleneb, et kohtutel tuleb alaealise vangistusega karistamist eriti põhjalikult motiveerida. Seda seetõttu, et vangistus pole alaealiste õiguskuulekale käitumisele suunamisel sageli vajalik, kuna karistuse eesmärgid saab realiseerida ka kergemaliigilise karistusega.¹¹⁴ Samuti leiab Riigikohus, et alaealise mõjutamise eesmärgiks peaks olema esmajoones kasvatamine, mitte karistamine¹¹⁵. Eeltoodud tõlgendades võib märgata, et Riigikohtu arvates peaks olema alaealisele vangistuse kohaldamine (ka sellest tingimisi

---

¹¹³ Riigi peaprokuröri juhise – Alaealiste erikohtlemine kriminaalmenetluses. Tallinn 2007. Arvutivõrgus: http://www.prokuratuur.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/Riigi%20peaprokur%C3%B6ri%20juhise-%20alaealiste%20C3%BChetaoliseks%20erikohtlemiseks%20krim.menetluses%2028.06.2007.pdf, 25.03.2013.

¹¹⁴ RKKKo 3-1-1-14-06.

¹¹⁵ RKKKo 3-1-1-43-06.

vabastamine) pigem erandlik, mistõttu tuleks võimaluse korral samuti eelistada just kriminaalmenetluste lõpetamisi näiteks KrMS §-s 201 või KrMS §-s 202 sätestatud alustel.

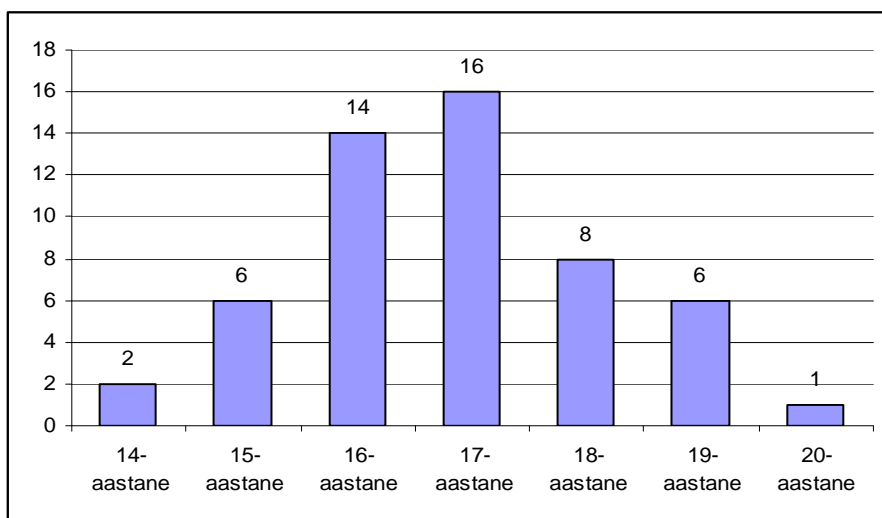
Teine põhjus, miks laekus algselt planeeritud vähem vastuseid, on autori hinnangul seotud uuringuperioodi pikkusega. See tähendab, et pikema perioodi puhul oleks olnud kahtlemata võimalik kaasata käesolevasse uuringusse ka rohkem respondente. Samuti tuleb arvestada veel seda, et küsimustikule vastamine oli vabatahtlik, mistõttu ei pruukinud kõik valimi aluseks olevatele kriteeriumitele vastavad isikud seda täita.

Seega selleks, et saada rohkemate respondentide kaudu objektiivsemat vastust töö peaesmärgile, teeb autor siinkohal ettepaneku kaasata edaspidistes analoogsetesse uuringutesse ka alaealised, kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud näiteks KrMS §-s 201 või KrMS §-s 202 sätestatud alustel. Samuti võiks uuringu (küsitluse) läbiviimiseks varuda vähemalt paar kuud aega.

3.3.1 Respondentide isikuprofiil

Valimi moodustanud isikute vanused jäid vahemikku 14-20 eluaastat. Isikute täpne vanuseline jagunemine on vormistatud alljärgneval joonisel.

Joonis 1. Respondentide vanuseline jagunemine

Jooniselt nähtub, et uuringust võtsid osa nii alaealised kui ka täisealised isikud – 71,7 % olid alaealised ning 28,3 % täisealised. Enim oli alaealistest respondentidest 17-aastaseid ning täisealistest respondentidest 18-aastaseid.

Kõige vähem oli alaealistest respondentidest 14-aastaseid. Autori hinnangul oli selline tulem ka oodatav, kuna nagu juba eelnevalt mainitud, rakendatakse 14-17 aastaste kurjategijate puhul tihti praktikas KrMS §-de 201 ja 202 sätteid, mis näevad ette kriminaalmenetluse lõpetamise ning mõjutusvahendite kohaldamise võimalused. Täpsustavalt tuleb märkida, et nimetatud sätteid kohaldatakse eelkõige just nooremate alaealiste ja esmaste õigusrikkujate puhul.

Täisealistest respondentidest oli aga kõige vähem 20-aastaseid – ainult üks isik. Selline tulem oli samuti oodatav, kuna 20-ndaks eluaastaks on üldjuhul isikul, kes on määratud alaealisena või noore täisealisena¹¹⁶ kriminaalhooldaja järelevalve alla, katseaeg läbitud¹¹⁷. Selliseid täisealisi, kes oleksid aga kandnud alaealisena toimepandud kuriteo eest reaalselt vanglakaristust, respondentide hulgas ei olnud.

Uuringust võtsid osa nii mees- kui ka naissoost isikud. Kokku osales uuringus 45 meessoost isikut ja 8 naissoost isikut, mis tähendab, et 84,9 % respondentidest moodustasid mehed ning 15,1 % naised.

Võib märgata, et uuringus osalejatest moodustasid märgatavalt suurema osa meessoost isikud. Seda võib pidada mõneti üllatavaks, kuna enne uuringu läbiviimist võis ehk oodata sugupoolte vahel natukene võrdsemat jagunemist. Kirjeldatud vahekorra teket ei ole autori hinnangul võimalik läbiviidud küsitluse tulemuste analüüsi pinnalt otseselt põhjendada, kuna rolli võivad mängida mitmed erinevad aspektid. Samas ei saa mööda ka järeldusest, et ühiskonnas leiduvate kurjategijate hulgas ongi lihtsalt rohkem meessoost isikuid. Läbiviidud uuringu tulemused annavad iseenesest selliseks väiteks täiesti põhjendatud aluse.

Ühtlasi selgus uuringu käigus, et 53-st isikust 37 käisid küsimustikule vastamise hetkel koolis, mis tähendab, et koolikohustust täitis 69,8 % respondentidest. Autori hinnangul võib ilmnenu

---

¹¹⁶ Autor mõtleb siinkohal olukorda, kus isik pani alaealisena toime kuriteo, kuid süüdimõistev kohtuotsus tema suhtes tehti ajal, mil ta oli juba saanud täisealiseks.

¹¹⁷ KarS § 74 lg 3 lubab katseaja kestuseks määrata kaheksateist kuud kuni kolm aastat.

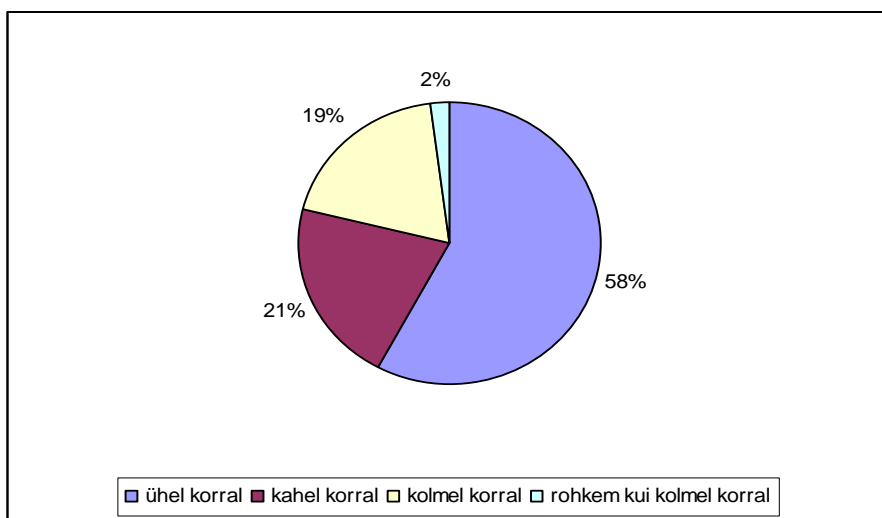

asjaolu pidada positiivseks, kuna kõik uuringust osa võtnud isikud ei olnud enam koolikohuslased, mis tähendab, et nimetatud protsents on koolikohuslaste hulgas ilmselt veelgi suurem. Samas ei ole välistatud ka see, et mõned respondendid on küll kantud koolide nimekirjadesse, kuid realselt nad seal ei käi. Seoses koolikohustuse täitmise analüüsiga ilmses autori hinnangul siiski ka negatiivne külg – koguni 43,4 % kõigist respondentidest on jäänud oma elu jooksul klassikursust kordama.

Eeltoodust lähtuvalt õnnestus autoril täiendavalt välja selgitada, et 73,9 % klassikursust kordama jäänud isikutest olid küsimustikule vastamise hetkel kohtu poolt määratud kriminaalhooldaja järelevalve alla, mis tähendab, et 26,1 % respondentidest olid küsimustikule vastamise hetkel kinnipeetavad. Üleüldse oli 53 respondendi hulgas kokku 11 kinnipeetavat ja 42 kriminaalhooldusele allutatud isikut.

Uuringu üheks eesmärgiks oli ka kindlaks teha, mitu korda on respondent kriminaalkorras süüdi mõistetud. 53-st isikust jäi see määratlemata ühe puhul. Ilmses, et 52-st isikust 30 olid kohtu poolt süüdi mõistetud ühel korral. 11 isikut olid süüdi mõistetud kahel korral ning 10 isikut kolmel korral. Rohkem kui kolmel korral oli kohus süüdi mõistnud ainult ühe isiku. Graafiliselt võib tulemusi kujutada järgnevalt (52=100%).

Joonis 2. Respondentide jagunemine süüdi mõistetud kordade järgi

Jooniselt nähtub, et peaaegu pooled respondentidest on kohtu poolt kriminaalkorras süüdi mõistetud vähemalt kahel korral. See aga ei tähenda seda, et viimatinimetatud isikute suhtes ei

oleks kriminaalmenetluslikke otsuseid vastu võetud varem. Tõsi, läbiviidud uuringu tulemuste pinnalt see otseselt küll ei selgu, kuid siinkohal tuleb jällegi mainida asjaolu, et alaealiste õigusrikkujate puhul eelistatakse esmalt kriminaalmenetluse lõpetamist, mis tähendab, et isik, kes mõistetakse alaealisena toimepandud kuriteo eest kohtu poolt süüdi, on eeldatavasti varasemalt juba kriminaalmenetluse lõpetamise ning mõjutusvahendi kohaldamise läbi elanud. Seetõttu kehtib see ka nende respondentide puhul, kes on kriminaalkorras süüdi mõistetud vaid ühel korral.

Lisaks eelnevale tundis autor huvi selle vastu, milliseid kuritegusid on respondendid toime pannud. Selgus, et uuringust osa võtnud isikute poolt toimepandud kuritegude amplituud on üsna lai – kokku 14 erineva karistusseadustiku paragrahvi järgi kvalifitseeritavat kuritegu. Täpsemalt selgus, et kõige rohkem on respondendid toime pannud varguseid – 52-st respondentist (küsimusele vastas 53-st isikust 52) on nimetatud kuriteo toime pannud 32.

Uuringu käigus mõõdeti ka veel seda, mitme erineva karistusseadustiku paragrahvi järgi kvalifitseeritavad kuriteod on respondent toime pannud. Selgus, et üksnes 48,1 % küsimusele vastanud respondentidest on toime pannud kuriteod, mis on kvalifitseeritavad ainult ühe karistusseadustiku paragrahvi järgi. See tähendab omakorda, et üle poole respondentidest olid küsitluse läbiviimise hetkel toime pannud kahe või enama karistusseadustiku paragrahvi järgi kvalifitseeritavad kuriteod. Kõige rohkem ühe isiku poolt toimepandud erinevaid kuritegusid oli seitse.

Eeltoodu annab kokkuvõttes aluse järelduseks, et uuringus osalenud respondendid on olnud kuritegelikult üsnagi aktiivsed. Seda näitab eelkõige autori hinnangul kriminaalkorras süüdi mõistetud kordade arv ja toimepandud kuritegude lai amplituud. Samas ei saa märkimata jätta ka seda, et üle poole respondentidest on toime pannud kuriteod, mis on kvalifitseeritavad rohkem kui ühe paragrahvi järgi. Eelnimetatu näitab autori arvates selgelt respondentide negatiivset hoiakut erinevate õigushüvedes suhtes.

3.3.2 Respondentide perekondade struktuur ja kasvukeskkond enne kuritegude toimepanemist

Uuringu käigus selgus, et respondentide perede hulgas on esindatud kõik käesoleva töö alapunktides 1.2.1 kuni 1.2.4 käsitletud perekonnamudelid – laiendatud perekond, tuumikperekond, üksikvanemaga perekond ja kärgperekond. Töö autor märgib siinkohal, et edasiste tulemuste esitamisel ei võeta aluseks eelnimetatud alapunktide järjekorda, vaid lähtutakse põhimõttest, mille kohaselt tuuakse eespool välja need peremudelid, millele vastab suurem arv respondente.

Nii selgus, et kõige rohkem respondente – 53-st respondentist 22 – kuulus enne kuritegude toimepanemist üksikvanemaga perekonda, kusjuures märkimisväärne on see, et üksnes kolmes perekonnas oli üksikvanemaks isa ning ülejäänud juhtudel ema. Samuti ilmnes, et enamikes üksikvanemaga perekondades elavatel respondentidel on õed-vennad. Ühtegi õde ega venda polnud ainult viiel respondentil. Eeltoodud perekondade hulgas ilmnes ka kaks sellist juhtu, kus respondentil on eraldi elav vend ning kaks sellist juhtu, kus üksikvanemaga perekonda kuuluva respondentiga elas enne kuritegude toimepanemist koos ka elukaaslane.

53-st respondentist 14 kuulusid uuringu läbiviimise hetkel aga tuumikperekonda. Klassikalisi tuumikperekondi, kus peres olevad vanemad on omavahel abielus, õnnestus autoril tuvastada ainult viis. Lisaks selgus, et enamikel juhtudel kuulusid lisaks respondentile tuumikperekonda ka veel tema vend ja/või õde. Üksnes kahel juhul ilmnes, et tuumikperekonnas elaval respondentil ei olnud enne kuriteo või kuritegude toimepanemist ühtegi õde ega venda. Sarnaselt üksikvanemaga perekonda kuuluvate respondentidega õnnestus autoril tuvastada ka selline situatsioon, kus tuumikperekonda kuuluva respondendi vend elas perest eraldi.

Laiendatud perekonda kuulusid enne kuritegude toimepanemist kaheksa respondenti. Täpsemalt nägid kõnealuste respondentide perekondade struktuurid välja järgnevalt: 1) respondent, vanaema ja vanaisa; 2) respondent, isa, ema, vennad ja vanema; 3) respondent, ema, vanaema, õde ja vennad; 4) respondent, ema, vend ja vanema; 5) respondent, ema ja vanaema; 6) respondent, isa, ema, õed, vennad ja tädi; 7) respondent ja vanaema; 8) respondent, ema ja vanaema. Võib märgata, et üksnes kahel juhul on perekonnaliikmeks isa ning kolmel juhul on respondent

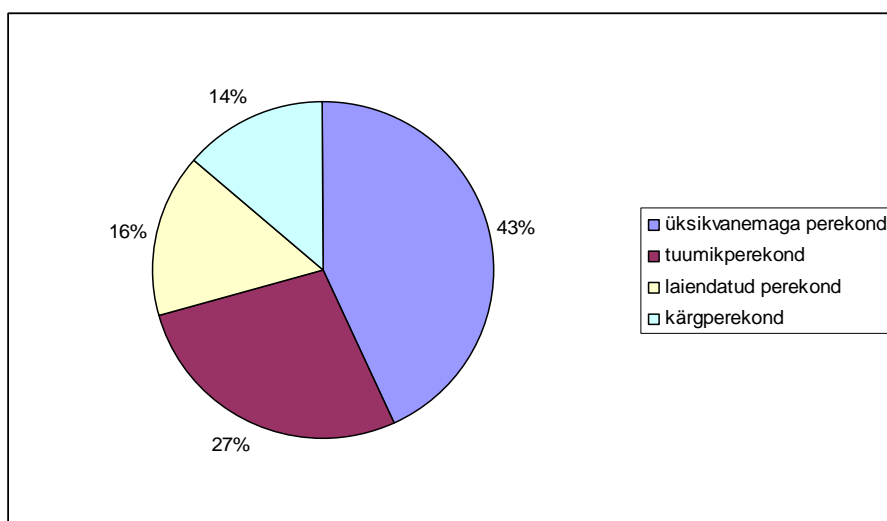
ainukene perekonda kuuluv laps. Abielulisi suhteid laiendatud perekondades ei tuvastatud. Samuti ei tuvastatud ühtegi sellist perekonda, kus liikmeks oleks onu.

Kärgperekonda kuuluvaks võis uuringu tulemuste pinnalt pidada seitset respondenti. Nendest kolm elasid enne kuritegude toimepanemist koos ema ja võõrasisaga. Ülejäänud juhtudel kuulusid perekonnaliikmete hulka lisaks emale ja võõrasisale ka veel vennad, poolvennad ja poolõed. Uuringu käigus ei õnnestunud autoril tuvastada ühtegi võõrasemaga perekonda. Abielulisi suhteid kärgperekondades tuvastati kahel juhul.

Uuringu käigus tuvastati ka kaks sellist respondenti, kes ei kuulu ühtegi eelnimetatud peremudelisse. Nendest üks, kes oli alaealine, elas koos elukaaslasega. Teisel juhul elas täisealine respondent ainult koos oma noorema vennaga, kusjuures ei õnnestunud tuvastada, et isikul oleks olnud rohkem sugulasi või lähedasi.

Seega selgus, et 53-st respondentist 51 elasid enne kuritegude toimepanemist perekondades, mida on käsitletud ka käesoleva magistritöö esimeses peatükis. Respondentide protsentuaalne jagunemine erinevate peremudelite vahel on nähtav järgmiselt jooniselt (51=100%).

Joonis 3. Respondentide jagunemine peremudelite vahel

Võib märgata, et kõige rohkem respondente kuulus enne kuritegude toimepanemist üksikvanemaga perekonda. Statistiliselt järgmisele kohale jäi tuumikperekonda kuuluvate respondentide hulk. Autori hinnangul on eeltoodud jooniselt selgelt näha ühe perekonnatüübi

eristumine teistest, mistõttu võib teha esialgse järelduse, et üksikvanemaga perekonda kuuluv alaealine paneb võrreldes teistesse perekondadesse kuuluvate alaealistega suurema tõenäosusega toime kuriteo.

Lisaks eeltoodule ilmnes autori arvates aga veel teinegi huvitav asjaolu. Nimelt selgus, et respondentide perekondadesse kuulub üsna vähe isasid. Täpsemalt tuvastas autor kolme üksikvanema kõrval kaks laiendatud perekonda kuuluvat isa ning neliteist tuumikperekonda kuuluvat isa. Isasid tuvastati ka kärgperekondades – kokku seitse. Viimatinimetatute puhul on aga tegemist võõrasisadega, mistõttu selgus, et bioloogilisi isasid kuulus respondentide perekondadesse üksnes üheksateist. Kokku märkisid respondentid aga küsitluslehel bioloogiliste isade arvuks kolmkümmend seitse. Nendest kaheksateist ehk peaaegu pooled ei kuulunud seega autori hinnangul respondentide perekondadesse.

Küsitluse käigus pidid respondentid muuhulgas ka märkima, kas nende (võõras)ema ja (võõras)isa on omavahel abielus. 53-st respondentist vastasid sellele küsimusele 38, mis tähendab, et vastuse jätsid andmata 15 respondenti. 38-st isikust 27 vastasid nimetatud küsimusele eitavalt ning 11 isikut jaatavalt.

Nähtub, et abielude arv respondentide vanemate hulgas on väga väike. Samas ei saa sellest teha tõsikindlat järeldust, kuna autori hinnangul tekitas kõnealuse küsimuse formuleering respondentides segadust. Ehk respondentid ei tabanud ära, et tegemist on alternatiivseid variante pakkuva küsimusega. Seetõttu ei ole välistatud, et tegelike abielusuhete arv respondentide vanemate hulgas on hoopis suurem.

Käesoleva magistritöö alapunktis 3.2 märkis autor, et uuringu käigus võiks olla võimalik välja selgitada, kas mõnest kindla struktuuriga perekonnast pärit alaealised panevad toime sarnast või teatud laadi kuritegusid. Analüüsitud küsimustike pinnalt märkimisväärseid korrelatsioone aga siiski ei leitud, kuna ilmnes, et otseseid seoseid toimepandud kuritegude ja kindlate peremudelite vahel ei ole. Lisaks pakkus autor alapunktis 3.2 välja, et võimalik oleks hinnata ka seoseid alaealiste kuritegeliku aktiivsuse (näiteks kriminaalkorras süüdi mõistetud kordade) ja peremudelite vahel. Sarnaselt eeltooduga ei ole võimalik ka siinkohal teha märkimisväärseid järeldusi, kuna ei selgunud, et mingit kindlat peretüüpi esindavad alaealised oleksid kuidagiviisi kuritegelikult aktiivsemad kui teised.

Autori üheks eesmärgiks oli uuringu raames ära määratleda ka respondentide kasvukeskkond. Selleks paluti respondentidel esmalt märkida, kus nad enne kuritegude toimepanemist elasid. Selgus, et kõige rohkem respondente elas enne kuritegude toimepanemist korteris. Samuti elasid mõned respondendid ka majas. Tubade arv respondentide elukohas varieerus ühest üheteistkümneni. Autori hinnangul võib niivõrd suur vahemik tähendada seda, et respondendid tõlgendasid tubade mõistet erinevalt. Ehk ei ole välistatud, et mõni isik luges toaks ka sellise ruumi, mida teine isik toana käsitlenud ei oleks. Kokkuvõttes ilmnes aga siiski, et enim oli respondentide elukohas 2 või 3 tuba. Ainult ühes toas elas minimaalne arv respondente – kaks, mida võib pidada üsna positiivseks. Positiivseks võib pidada veel sedagi, et enamikel respondentidest oli enne kuritegude toimepanemist olemas oma tuba.

Küsitluse käigus pidid respondendid muuhulgas ka määratlema, mitme isikuga nad elasid koos enne kuritegude toimepanemist. Laekunud vastuste pinnalt ei õnnestunud isikute arvu täpselt tuvastada nelja respondendi puhul. Ülejäänud respondentide puhul varieerus isikute arv ühest kuueni. Üks respondent elas aga ka üheksa isikuga. Kõige rohkem ehk natukene üle kahe kolmandiku respondentidest elasid koos ühe kuni kolme isikuga.

Lisaks eeltoodule pidid respondendid küsitluse käigus ära määrama, kuidas nad tundsid end kohas, kus nad enne kuritegude toimepanemist elasid. Respondentide emotsioone mõõdeti skaalal „väga hästi, „hästi”, „halvasti” ja „väga halvasti”. Autorile üllatuseks märkisid üle 90 % respondentidest, et nad tundsid end oma elukohas enne kuritegude toimepanemist väga hästi või hästi.

Laekunud valiidsete küsimustike pinnalt õnnestus välja selgitada ka respondentide arvamus seoses nende vanema või vanemate majandusliku olukorraga. Arvamust seoses majandusliku olukorraga mõõdeti skaalal „väga hea”, „hea”, „keskmine”, „halb” ja „väga halb”. Ka siin oli tulemus üllatavalt positiivne. Halvaks või väga halvaks pidas oma vanemate majanduslikku olukorda üksnes 7,6 % kõigist respondentidest.

Võttes arvesse eeltoodut, võib öelda, et respondentide kasvukeskkond enne kuritegude toimepanemist on olnud üsnagi hea. Esiteks viitavad sellele paraja suurusega elukohad. Teiseks selgus, et enamikel respondentidest oli olemas oma tuba. Kolmandaks ei olnud paljude respondentide perekonnad ülemäära suured. Lisaks märkisid suurem osa respondentidest, et nad

tundsid end oma elukohas enne kuritegude toimepanemist väga hästi või hästi. Samuti ei olnud respondentide hinnangul eriti probleemne nende vanema või vanemate majanduslik olukord. See kõik annab autori hinnangul aluse rääkida täiesti normaalsest kasvukeskkonnast. Samas ei saa mööda ka sellest, et eeltoodud järeldus tugineb uuringust osa võtnud isikute subjektiivsetele hinnangutele, mis tähendab, et mõnd teist uurimismeetodit kasutades ei pruugi olla välistatud samade respondentide suhtes teistsugustele seisukohtadele jõudmine.

Seega on praeguseks selgunud, et välja on joonistunud korrelatsioon üksikvanemaga perekondade ning alaealiste kurjategijate vahel. Tõsi, respondentide arv, kes uuringust osa võtsid, ei olnud küll väga suur, kuid sellele vaatamata on eristunud selgelt üks perekonna tüüp. Kõige rohkem respondente – peaaegu pooled, on pärit üksikvanemaga perekonnast. Lisaks ei ole autori hinnangul alust rääkida ka sellest, et kuritegude toimepanemist oleks soodustanud halb kasvukeskkond. Töös ei esitata küll eraldi analüüsi, mis puudutaks konkreetse peremudeli ja kasvukeskkonna vahelisi seoseid, kuid hinnates analüüsitud näitajaid, võib öelda, et ka üksikvanemaga perekonnas elavate respondentide kasvukeskkond on olnud üsna hea. Selleks, et aga teha lõplikke järeldusi, tuleb autori arvates hinnata ka veel respondentide suhteid oma perekonnaliikmetega.

3.3.3 Respondentide suhted enne kuritegude toimepanemist enda perekonnaliikmetega

Pealkirjas olevate suhete kindlakstegemiseks peeti esmalt vajalikuks välja selgitada, kuidas meeldis respondentidele veeta aega isikutega, kellega nad enne kuritegude toimepanemist koos elasid. Respondentide emotsioone mõõdeti skaalal „meeldis väga kõigiga”, „meeldis väga vaid mõnega”, „meeldis natukene kõigiga”, „meeldis natukene vaid mõnega”, „eriti ei meeldinud kellegagi” ja „üldse ei meeldinud kellegagi”. Selgus, et peaaegu kaks kolmandikku respondentidest märkisid vastusevariandiks „meeldis väga kõigiga”, mida võib autori hinnangul pidada üsna positiivseks tulemuseks. Viimast varianti ehk „üldse ei meeldinud kellegagi”, ei märkinud küsitluslehel vastuseks ükski respondent. Kõige negatiivsema vastusena märgiti küsitluslehtedel „eriti ei meeldinud kellegagi”. Täpsemalt vastas nii 5 isikut.

Teiseks peeti vajalikuks välja selgitada, kuidas tundsid respondentidega kooselavad inimesed ehk perekonnaliikmed nende tegemiste vastu huvi. Samuti peeti vajalikuks välja selgitada, kuidas tundis respondent oma perekonnaliikmete tegemiste vastu huvi. Siinkohal tuleb märkida, et

sarnaselt kõikide teiste küsimustega paluti respondentidel anda hinnang eelkõige perioodile, mis eelnes kuritegude toimepanemisele. Valiidsetest vastustest selgus, et paljude respondentide perekonnaliikmete huvi respondentide tegemiste vastu oli üsna madal. Selliseks järelduseks andsid aluse peaaegu pooled vastused. Samuti selgus, et ka respondentide enda huvi oma pereliikmete vastu on olnud üsna madal. Ilmnes, et see oli enne kuritegude toimepanemist isegi madalam kui vastupidisel juhul.

Järgnevalt paluti respondentidel hinnata, kas ja kui tihti aitasid vanemad neid nende probleemide korral. Lisaks paluti respondentidel anda hinnang ka vastupidisele olukorrale ehk, kas ja kui tihti aitasid nemad enda vanemaid. Leidis tuvastamist, et respondentid on olnud võrreldes oma vanematega veidi aktiivsemad. See tähendab, et respondentide hinnangul aitasid nemad enne kuritegude toimepanemist oma vanemaid rohkem kui vastupidi. Sarnaselt eelmises lõigus väljatooduga ilmnes siinkohal, et paljude vanemate huvi oma laste vastu on olnud üsna madal. Tehtud järeldus tugineb respondentide poolt antud vastustele, mille kohaselt selgus, et koguni peaaegu poolte respondentide vanemad ei aidanud oma lapsi üldse või aitasid ainult vahepeal.

Uuringu üheks eesmärgiks lisaks eeltoodule oli veel välja selgitada, kas ja kui tihti tülitsevad respondentid enne kuritegude toimepanemist oma perekonnaliikmetega. Vastustest selgus, et peaaegu 19 % uuringust osavõtnutest ei tülitsevad oma perekonnaliikmetega üldse. Kõige populaarsemaks vastuseks osutus aga „tülitsevad harva”. Nii vastas peaaegu 68 % respondentidest. Ülejäänud ehk umbes 13 % leidsid, et nad tülitsevad oma perekonnaliikmetega tihti.

Järgnevalt tundis autor huvi selle vastu, kas respondentide vanemad on neid enne kuritegude toimepanemist karistanud. Jaatavalt vastas sellele küsimusele 52-st respondentist peaaegu 70 %. Nimetatud isikutel paluti veel täiendavalt märkida, kes täpsemalt, mille eest ning kuidas neid karistas. Selgus, et karistajateks on olnud mõlemad vanemad – nii ema kui ka isa. Põhjuseid, miks respondente on karistatud, ilmnes mitmeid. Näiteks toodi välja lihtsalt pahanduste tegemist. Samuti toodi välja ka veel varastamist, võõrasisale mittemeeldimist, trahvi saamist, alkoholi tarvitamist, halbu hindeid, sugulises vahekorras olemist, suitsetamist, kokkulepitust hiljem koju minemist ning vanema auto lõhkumist. Seoses karistusega märkisid paljud respondentid, et neile on määratud koduaresti. Lisaks sellele märgiti karistusena veel näiteks vanemate poolt füüsilise

vägivalla tarvitamist, taskurahast ilma jätmist, pahandamist, teatud isikutega suhtlemise-, arvuti kasutamise-, WC-s käimise- ja söömise keelamist ning koduste tööde tegemise kohustamist.

Enne kokkuvõtete tegemist suhete osas, analüüsib autor ka küsimust, mille raames paluti respondentidel endal hinnata suhteid alltoodud tabelis märgitud isikutega (number tabelis tähistab respondentide arvu). Etteruttavalt tuleb siinkohal täpsustavalt variandi „m” juurde märkida, et väga headeks pidasid respondendid suhteid kolmel juhul elukaaslasega ning kahel juhul täditütrega.

Tabel 1. Millised suhted olid Sul enne kuriteo/kuritegude toimepanemist järgmiste isikutega?

	Ei suhelnud üldse	Halvad	Pigem halvad	Head	Väga head
a) Isaga	6		2	19	9
b) Emaga	1	3	3	24	19
c) Võõrasisaga		2	2	5	2
d) Võõrasemaga					
e) Vennaga	2		5	19	7
f) Õega				16	11
g) Poolvennaga	2		3	4	3
h) Poolõega	2	1		2	3
i) Vanaemaga	1	2	5	13	7
j) Vanaisaga		1	1	9	4
k) Onuga	4	1	5	11	5
l) Tädiga	2		4	17	5
m) Kellegi teisega (kellega?).....					5

Võib märgata, et suurem osa respondentidest hindasid suhteid headeks või väga headeks. See on autori hinnangul kooskõlas ka käsitluse all oleva alapunkti esimeses lõigus leituga, mille kohaselt meeldis suuremale osale ehk peaaegu kahele kolmandikule respondentidest oma perekonnaliikmetega väga aega veeta. Lisaks kinnitab autori arvates heade või väga heade suhete olemasolu ka juba eelnevalt leitud madal tülide osakaal. Samas ei saa teha järeldust, nagu oleksid respondentide suhted oma perekonnaliikmetega olnud enne kuritegude toimepanemist üdini positiivsed. Esiteks leidis respondente, kes andsid iga küsimuse juures nii-öelda negatiivsemaid vastuseid. Tõsi, nende osakaal oli siiski absoluutarvu arvestades üsna väike. Siiski leidis aga ka küsimusi, mille hulgast kerkisid rohkem esile negatiivsema fooniga vastused. Eelkõige peab autor

siinkohal silmas küsimusi, mille käigus ilmnis perekonnaliikmete ja respondentide leige huvi üksteise tegemiste ning probleemide vastu. Negatiivset fooni lisas tulemustele ka veel mõningate respondentide puhul tarvitatud karistusmeetmed – näiteks vägivalla kasutamine ning WC-s käimise- ja söömise keelamine.

Sarnaselt alapunktiga 3.3.2 ei too autor ka siinkohal välja analüüsi, mis lähtuks konkreetsetest peremudelitest, kuna ei ilmnenu, et mingile kindlale peretüübile oleks omane teatud laadi suhe. Ehk ei selgunud, et näiteks üksikvanemaga perekonda kuuluvate respondentide ja perekonnaliikmete vahelised suhted oleksid olnud kuidagi halvemad või negatiivsemad võrreldes teiste respondentide ja nende perekonnaliikmete vaheliste suhetega. Arvestades aga kokkuvõtvalt üldisi tulemusi, tundub, et respondentide suhted oma perekonnaliikmetega on olnud enne kuritegude toimepanemist üsna keskpärased, kuna ilmnesis nii positiivsed kui negatiivsed asjaolud. Seetõttu ei ole autori hinnangul alust rääkida sellest, et kuritegude toimepanemist oleksid soodustanud respondentide ja nende perekonnaliikmete vahelised kehvad suhted. Kindlasti ei saa seda mõningatel juhtudel välistada, kuid üldine tulem on aga siiski selline, mis välistab korrelatsiooni suhte ja kuritegude toimepanemise vahel.

3.4 Järeldused

Kokkuvõtvalt on ilmnenu, et esineb korrelatsioon üksikvanemaga perekondade ning alaealiste kurjategijate vahel. Võib väita, et üksikvanemaga perekonda kuuluv alaealine paneb võrreldes teistesse perekondadesse kuuluvate alaealistega suurema tõenäosusega toime kuriteo. Autori hinnangul ei nähtu, et uuringust osa võtnud respondentide puhul oleks kuritegude toimepanemist põhjustanud kuidagiviisi kasvukeskkond või halvad suhted perekonnaliikmetega. Samas ei ole see välistatud, kuid uuringu käigus saadud üldised tulemused korrelatsioone siiski ei näita.

Saadud tulemuste puhul tuleb arvestada aga otseloomulikult ka veel seda, et uuringu aluseks oleva küsimustiku täitis iga respondent iseseisvalt, mis tähendab, et ei ole välistatud nii-öelda valikuline või mittesüvenenud vastamine. See tähendab omakorda aga seda, et mõnd alternatiivset uurimismeetodit kasutades ei pruugi olla välistatud samade respondentide puhul teistsugustele seisukohtadele jõudmine. Lisaks ei saa unustada uuringust osa võtnud

respondentide arvu. Ehk see tähendab, et suurema arvu respondentide puhul oleks kahtlemata võimalik teha veelgi objektiivsemaid ja põhjapanevamaid järeldusi.

Sellele vaatamata ei ole alust arvata, et käesolevas magistritöös väljendatud seisukohad oleksid kuidagi ebaobjektiivsed või ebausaldusväärsed. Vastupidi, magistritööga sarnastele seisukohtadele on jõutud ka teaduskirjanduses. Näiteks leitakse, et üksikvanemaga perekonda kuuluv alaealine on kuritegelikult aktiivsem kui tuumikperekonda kuuluv laps.¹¹⁸ Lisaks väidetakse, et lapsed, kes pärinevad üksikvanemaga perekondadest, panevad suurema tõenäosusega toime kuriteo kui need, kes pärinevad kahe vanemaga perekondadest.¹¹⁹ Eeltoodud väide tugineb kirjanduse kohaselt mitmele teadusuuringule. Sarnaselt on leidnud ka R. L. Simons, L. G. Simons ja D. Hancock, kes viitavad samuti mitmetele teadusuuringutele ning väidavad, et lastel, kes elavad üksikvanemaga perekondades, on suurem kalduvus antisotsiaalsele käitumisele kui nendel, kes elavad mõlema bioloogilise vanemaga perekondades.¹²⁰ Seega kinnitavad eeltoodud seisukohad magistritöös leitud, mille kohaselt paneb üksikvanemaga perekonda kuuluv alaealine võrreldes tuumikperekonda kuuluva alaealisega suurema tõenäosusega toime kuriteo.

Samas on aga teaduskirjanduses märgitud, et kärgperekonda kuuluva alaealise puhul on kuritegude toimepanemise risk võrreldes üksikvanemaga perekonda kuuluva alaealisega isegi veelgi suurem.¹²¹ Käesoleva magistritöö aluseks oleva uuringu põhjal seda küll väita ei saa, kuna kärgperekonda kuulus kõige vähem respondente. Samas ei pruugi see olla siiski välistatud.

Seega on jätkuvalt aktuaalne järgmine väide: üksikvanemaga perekonda kuuluv alaealine paneb võrreldes teistesse perekondadesse kuuluvate alaealistega suurema tõenäosusega toime kuriteo.

Sellele vaatamata tekib aga küsimus, mis on need põhjused, mille tõttu satub üksikvanemaga perekonda kuuluv alaealine kuritegelikule teele? Ehk see tähendab, et autori hinnangul ei ole

---

¹¹⁸ J. Junger-Tas (toim), jt. *Juvenile Delinquency in Europe and Beyond*. USA: Springer 2010, lk 120. Arvutivõrgus: <http://books.google.ee/books?id=yTnMMj7skt4C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>, 14.04.2013.

¹¹⁹ R. M. Regoli, J. D. Hewitt, M. Delisi. *Delinquency in Society*. USA: Jones & Bartlett Publishers 2010, lk 255. Arvutivõrgus: <http://books.google.ee/books?id=v6MTZ2WhcfIC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>, 14.04.2013.

¹²⁰ B. C. Feld (toim), jt. *The Oxford Handbook of Juvenile Crime and Juvenile Justice*. USA: Oxford University Press 2011, lk 187. Arvutivõrgus:

http://books.google.ee/books?id=e_97AxcYvwC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false, 14.04.2013.

¹²¹ *Ibid.*, lk 188.

kuritegude toimepanemise põhjuseks iseenesest peremudel kui selline, vaid hoopis teatud asjaolud, mis on iseloomulikud just konkreetsele peretüübile.

Näiteks on leitud, et üheks põhjuseks, miks paneb üksikvanemaga perekonda kuuluv alaealine toime kuriteo, on isa puudumine. Väidetakse, et isa olemasolu on tähtsam võrreldes ükskõik millise muu faktoriga, sealhulgas sissetulekuga.¹²² Täpsustavalt tuleb märkida, et nimetatud väited kehtivad üksnes perekondade suhtes, kus üksikvanemaks on ema. Autor nõustub eeltooduga, kuna ka käesoleva magistritöö aluseks oleva uuringu pinnalt nähtus, et isade osakaal respondentide perekondades on üsna väike. Eriti väike oli see aga just üksikvanemaga perekondade puhul. Täpsemalt leidis tuvastamist, et 22-st üksikvanemaga perekonnast olid 19 sellised, kus üksikvanemaks on ema.

Eelmise lõigu pinnalt ei saa aga teha järeldust nagu oleks isa osakaal ja tähtsus perekonnas võrreldes emaga suurem – tähtsad on mõlemad vanemad. Sellele väitele võib leida kinnitust jällegi teaduskirjandusest. Leitakse, et 1) üks vanem suudab võrreldes kahe vanemaga vähem efektiivselt jälgida ja kontrollida oma lapsi; 2) üksikvanemaga perekonda kuuluv laps omab suuremat vastuvõtlikkust eakaaslaste survele ja mõjutustele; 3) üksikvanem (eriti ema) võib anda perekonnas olevale alaealisele suurema sõnaõiguse ja autonoomsuse, mis omakorda vähendab kontrolli alaealise üle; 4) üksikvanemaga perekonnas olevad lapsed kogevad madalamat vanemlikku kiindumust.¹²³ Viimatinimetatud põhjuse kohta võib leida kinnitust ka läbiviidud uuringust. Nimelt leidis tuvastamist, et vanemate huvi (sealhulgas ka üksikvanemate) on respondentide tegemiste vastu enne kuritegude toimepanemist olnud üsna leige.

Lisaks eeltoodule on teaduskirjanduses veel leitud, et üksikvanemaga perekond on tavaliselt vaesem, mistõttu elatakse ebasoodsamates tingimustes (piirkondades) ning seega ei ole välistatud ka tihedad kolimised ja muud stressirikkad tegevused nagu näiteks vanema poolt töökoha vahetamine.¹²⁴ Seda, et üksikvanemaga perekond oleks vaesem, käesoleva uuringu käigus ei tuvastatud. See ei tähenda aga seda, et mainitud väide oleks vale. Vastupidi. Autori arvates on täiesti loogiline, et keskmine üksikvanemaga perekond on võrreldes teiste perekondadega vaesem. Seda juba sel lihtsal põhjusel, et perekonna ülalpidajaks on üks isik. Kehvema

---

¹²² R. M. Regoli, J. D. Hewitt, M. Delisi (viide 119), lk 255.

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ B. C. Feld (toim), jt (viide 120), lk 187.

majandusliku seisu tõttu aga asutaksegi elama sotsiaalselt ebasoodsamatesse piirkondadesse, mis avaldavad mõju ka lapsele. Samuti ei ole välistatud vanema poolt parema palga teenimise eesmärgil pidev töökohtade vahetus, mis omakorda võib kaasa tuua nii-öelda lapse ununemise või kõrvalejätmise.

Kokkuvõtvalt on autori hinnangul teaduskirjanduses üheks põhiliseks argumendiks see, et üksikvanemaga perekonda kuuluva lapse jaoks ei ole vanemal lihtsalt piisavalt aega ja võimalusi (tihti ka tahet), et teda juhtida, jälgida, aidata ning temast hoolida. Seetõttu tekib lapsel vabadus ja võimalused, mis sillutavad talle tee uute sotsialiseerimisagentideni ehk mõjuriteni, mis tihtipeale võivad aga olla kriminogeensed. Samuti ei ole välistatud, et laps tahab kuritegude toimepanemisega lihtsalt võita vanema tähelepanu. Unustada ei saa muidugi ka seda, et tihtipeale on üksikvanemaga perekonnas rohkem kui üks laps. Ka käesoleva magistr töö aluseks olev uuring näitas seda. See tähendab aga omakorda, et üksikvanem peab suutma kasvatada kõiki lapsi. Paraku ei pruugi see aga olla ei vaimselt ega ka füüsiliselt võimalik, mistõttu jäävad lapsed tahes-tahtmata vajalikul määral hoolitsusest ilma. Autori hinnangul omavad kahtlemata üksikvanemaga perekonnas olevale alaealisele otsest mõju ka veel õed-vennad. See aga ei pruugi olla niivõrd intensiivne võrreldes vanema poolt tuleva või tulemata jääva mõjuga. Samas ei ole välistatud, et perekonnas juhtub olema kriminaalselt käituv vanem vend või õde, kes omakorda hakkab negatiivselt sotsialiseerima seni veel õiguskuulekalt käitunud alaealist. Eeltoodu ei ole siiski omane üksnes üksikvanemaga perekonnale, kuid kahtlemata on selle näite realiseerumine tõenäolisem just nimetatud perekonnatüübi puhul, kuna vanemal ei pruugi olla erinevatel põhjustel võimalusi sellist olukorda ära hoida.

Seega jääb autor kokkuvõttes juba korduvalt mainitud järelduse juurde – üksikvanemaga perekonda kuuluv alaealine paneb võrreldes teistesse perekondadesse kuuluvate alaealistega suurema tõenäosusega toime kuriteo. Seepärast on tähtis, et isikud, kes on puutumuses kuritegude ennetamisega, pööraksid tähelepanu just üksikvanemaga perekondadele ning püüaksid võimaluse korral neid aidata või vähemalt juhtida vastavate asutuste ning institutsioonide tähelepanu perekondades olevatele probleemidele. Seda aga eelkõige just selleks, et ära hoida uue kriminaalse kontingendi teke.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö peaesmärgiks oli välja selgitada perekonna struktuuri ja alaealiste kuritegeliku käitumise vahelised seosed. Töö käigus otsiti vastust küsimusele, kas perekonna struktuur omab alaealiste kuritegelikule käitumisele mingisugust mõju. Ehk – kas on olemas korrelatsioon alaealiste kuritegeliku käitumise ning mingi kindla peretüübi vahel?

Selleks, et leida vastust sõnastatud peaesmärgile, pidas autor esmalt vajalikuks määratleda perekonna mõiste. Perekonna mõiste määratlemisel lähtuti nii sotsioloogilistest kui ka juriidilistest vaatepunktidest, kuna eesmärgiks oli välja tuua üleüldine perekonna mõiste. Sellest tulenevalt püstitati töös küsimus, mis on perekond? Lisaks üldisele perekonnamõiste määratlusele käsitleti töös aga ka veel konkreetsemaid peremudeleid, mis olid hiljem aluseks lõppjäreldeste tegemisel. Täpsemalt leidsid töös käsitlemist laiendatud perekond, tuumik- ehk nukleaarperekond, üksikvanemaga perekond ja kärgperekond.

Selgus, et küsimusele, mis on perekond või mida pidada perekonnaks, on üritanud leida vastuseid mitmed sotsiaalteadlased. Ilmnes, et perekonna mõiste määratlus sõltub paljuski ajast ja ruumist, mis omakorda tähendab, et perekonna määratlemine on seotud mitmete ühiskonda mõjutavate teguritega nagu näiteks ajalugu, majandus, kultuur ja poliitika. Sellele vaatamata on võimalik märgata ajas järjest abstraktsemate ja liberaalsemate definitsioonide esilekerkimist. See tähendab, et kui 20. sajandi keskpaigas peeti rangelt perekonnaks üksnes tuumikperekonda (traditsiooniline peremudel), siis käesoleval hetkel on võimalik teatud eelduste täitmisel konstrueerida perekonnaks ka mitmeid traditsioonilisest peremudelist hälbivaid inimgrupe nagu näiteks üksikvanemaga perekond ja kärgperekond.

Sellele vaatamata leidub aga autoreid, kes on praegusel hetkel siiski seisukohal, et üldist ja universaalselt aktsepteeritavat perekonna definitsiooni polegi võimalik formuleerida. Seda eelkõige seetõttu, et tänapäeval on ühiskonnas niivõrd palju erinevaid perekonnatüüpe, mistõttu ei vastaks kõikehõlmav määratlus tegelikkusele. Eeltoodu näitab, et ka inimsuhted on ajas ja ruumis muutunud järjest rohkem liberaalsemaks ja mitmekesisemaks, mistõttu on mõistetav üldise perekonnamõiste määratlemise keerukus. Sellele vaatamata ei ole kõikehõlmava määratluse defineerimine välistatud. Töö käigus selgus, et on ka autoreid, kes on välja pakkunud

definiitsioone, mille järgi on võimalik tänapäeval perekonnana käsitleda vägagi mitmekesiseid inimgrupe.

Nii on näiteks Louise B. Silverstein ja Carl F. Auerbach leidnud, et perekonnaks võiks pidada juba kahte inimest, kes on seotud omavahel sünni, abielu või üksteise väljavalimise tõttu. Tegemist on väga laialdasi võimalusi andva definiitsiooniga, mistõttu sobib see tänapäeval hästi perekonna ülddefiniitsiooniks. Lisaks sobib hästi perekonna ülddefiniitsiooniks ka veel töös käsitlemist leidnud Liis Arraku poolt formuleeritud perekonna mõiste, mille kohaselt on perekond vanemate (enamasti abikaasade) ja nendega koos elavate laste, laiemalt mõistes aga ka laiem vere- või võimusugulusel põhinev kooseluvorm, mis täidab teatud sotsiaalseid funktsioone. Seega täitis autor oma esimese eesmärgi – tuua välja üldine perekonna mõiste.

Sellele vaatamata selgus, et olenemata mitmetest erinevatest sõnastatud perekonna ülddefiniitsioonidest, ei ole suudetud perekonna mõistet sätestada seniajani kehtivas Eesti Vabariigi seadusandluses. Enamgi veel, ka Euroopa Inimõiguste Kohus pole andnud perekonnaelu ammendavat definiitsiooni. Samuti pole seda teinud ka Eesti Vabariigi Riigikohus. See ei tähenda aga seda, et nimetatud institutsioonid selle küsimusega üldse tegelenud ei oleks. Vastupidi – töös leidis tuvastamist, et nii EIK kui ka Eesti Vabariigi Riigikohus on pidanud mitmel korral kokku puutuma küsimusega, mis on perekond. Siiski ei ole aga ikkagi suudetud või peetud vajalikuks perekonna ülddefiniitsiooni formuleerida. Üheks põhjuseks on siinkohal ilmselt juba eelnevalt mainitud mitmekesised inimsuhted, mis teevad üldise definiitsiooni sõnastamise üsnagi raskeks. See tähendab, et üldine definiitsioon ei pruugi esiteks ära katta kõikvõimalikke olukordi. Teiseks, võib see aga anda aluse lugeda perekondlikeks suheteks ka sellised suhted, mida poliitiliselt või laiemas mõttes ühiskondlikult siiski ei aktsepteerita. Seetõttu on jäetud perekonnaelu mõiste formuleerimine kaasuspõhiseks. Seda kinnitab esiteks töös käsitletud Euroopa Inimõiguste Kohtu ning Eesti Vabariigi Riigikohtu praktika. Samuti ka Eesti Vabariigis kehtiv seadusandlus, millest nähtuvalt võidakse sõltuvalt õigusaktist sisustada perekonna mõiste vägagi erinevalt.

Teiseks peeti käesolevas magistritöös vajalikuks enne töö põhiküsimusele vastuse andmist kindlaks teha, kas perekond avaldab üldise mingisugust mõju sinna kuuluvale alaealisele liikmele. Täpsemalt uuriti, kas ja kuidas mõjutab perekond alaealise isiku kujunemist ning tema

edasist elukäiku. Selle kindlakstegemiseks peeti aga esmalt vajalikuks avada sotsialiseerimise olemus.

Sotsialiseerimine on inimese kujundamine ühiskonna liikmeks, mis toimub läbi sotsialiseerimisagentide ehk kujundajate, kelle ülesandeks on sotsiaalsete normide ja ühiskonnas vajalike rollide õpetamine. Üheks selliseks sotsialiseerimisagendiks teiste hulgas on ka perekond. Perekond sotsialiseerimisagendina ei ole siiski lihtsalt üks paljudest, vaid tegemist on kõige esmasema ja olulisema teguriga, mis hakkab inimest mõjutama kohe pärast tema sündi. Seda aga üksnes juhul, kui inimene kuulub pärast sündimist kooslusesse, mida saab käsitleda perekonnana.

Täiendavalt ilmses, et perekonna näol on tegemist üldise sotsialiseerimisagendiga, kuna igat perekonnas olevat liiget on võimalik käsitleda ka veel eraldi iseseisva sotsialiseerimisagendina. Ehk see tähendab, et lisaks vanematele mõjutavad perekonnas last kahtlemata ka veel näiteks vennad, õed, vanaemad, vanaisad, tädid ja onud. Seetõttu sõltubki alaealise isiku kujunemine just konkreetsest peretüübist ning sinna kuuluvatest liikmetest. Täpsemalt öeldes sõltub alaealise isiku kujunemine teiste perekonnaliikmete ootustest, arusaamadest, hinnangutest ning suhtumisest üldkehtivatesse moraali- ja õigusnormidesse. Seetõttu on oluline, et perekonda kuuluksid isikud, kes aktsepteerivad ühiskonnas kehtivaid norme, väärtusi ja arusaamu. Vastasel juhul on oht, et perekonnas olev alaealine hakkab käituma antisotsiaalselt. Eeltoodud väidet kinnitavad mitmed teaduslikud argumendid, mille kohaselt esineb korrelatsioon vanemate, aga ka muude perekonnaliikmete probleemse käitumise ning alaealiste antisotsiaalse eluviisi vahel.

Seega leidis tuvastamist, et perekonnal on oluline roll alaealise isiku kujundamisel ning tema edasise elukäigu määramisel. Ei ole vale väita, et inimese edasine elu sõltub paljuski sellest, kellest koosneb lapsepõlves tema perekond ning millised on suhted tema ja perekonnaliikmete vahel. Samuti leidis kinnitust, et üheks põhjuseks, miks alaealine hakkab kuritegelikult käituma, on just nimelt perekonnast saadavad või saamata jäävad mõjutused. Esiteks ei ole välistatud, et alaealine sooritab kuriteo perekonnast tulenevate probleemide tõttu. Teiseks võivad aga perekonnast saadavad mõjutused olla üksnes ajendiks, mis suunavad alaealise isiku teiste sotsialiseerimisagentideni. Need sotsialiseerimisagendid võivad aga olla kriminogeensed ning lõppastmes põhjuseks, miks alaealine paneb toime kuriteo. Sestap ei pea alaealise perekonnas olevad liikmed olema ise kurjategijad, vaid piisab ka näiteks vanemate või teiste perekonnaliikmete vähesest huvist, tähelepanematuses või hoolimatusest, mis omakorda võibki

sillutada tee kriminogeensete sotsialiseerimisagentideni ning lõppastmes ka kuriteo toimepanemiseni.

Peaesmärgi saavutamiseks ehk alaealiste kuritegeliku käitumise ning peretüübi vaheliste korrelatsioonide kindlakstegemiseks viidi käesoleva magistritöö raames läbi ka uuring, millest võttis osa kokku 61 mees- ja naissoost respondenti, kellest 53 vastasid valimi tingimustele. Uuringu aluseks oli küsimustik, mille kaudu viidi Viru vangla III üksuse kriminaalhooldusametnike kaasabil läbi küsitlus Viru vanglas ning erinevates Eestimaa linnades olevates kriminaalhooldusosakondades. Küsitluse käigus paluti respondentidel vastata erinevatele küsimustele, mis puudutasid eelkõige respondentide kuritegude toimepanemisele eelnenud eluperioodi.

Uuringu üheks peamiseks ideeks oli välja selgitada, millisest perekonnast on respondent pärit ehk milline on respondendi perekonna struktuur. Lisaks sellele tunti huvi ka respondentide isikuprofiili ning kasvukeskkonna, samuti respondentide ning nende perekonnaliikmete vaheliste suhete vastu.

Selgus, et kõige rohkem respondente kuulus enne kuritegude toimepanemist üksikvanemaga perekondadesse. Samuti kuulusid respondendid ka veel tuumik-, laiendatud- ja kärgperekondadesse. Eeltoodu põhjal tehti töö käigus järeldus, et esineb korrelatsioon üksikvanemaga perekondade ning alaealiste kurjategijate vahel. Ehk täpsemalt tekkis alus väiteks, mille kohaselt paneb üksikvanemaga perekonda kuuluv alaealine võrreldes teistesse perekondadesse kuuluvate alaealistega suurema tõenäosusega toime kuriteo. Läbiviidud uuringust ei nähtunud, et kuritegude toimepanemist oleks põhjustanud kuidagiviisi respondentide kasvukeskkond või halvad suhted perekonnaliikmetega, mistõttu leidis hüpotees kinnitust ka pärast kõigi uuringutulemuste analüüsi. Samuti leiti tehtud järeldustele toetust teaduskirjandusest – leidub autoreid, kes on jõudnud sarnastele seisukohtadele.

Lisaks eeltoodule peeti magistritöös vajalikuks veel täiendavalt välja selgitada, mis on need põhjused, mille tõttu satub üksikvanemaga perekonda kuuluv alaealine kuritegelikule teele. Nimetatud ülesande eelduseks sai järeldus, et kuritegude toimepanemise põhjuseks ei ole mitte peremudel kui selline, vaid hoopis teatud asjaolud, mis kaasnevad konkreetse peretüübiga.

Kokkuvõtvalt selgus, et üksikvanemal on võrreldes perekondadega, kuhu kuuluvad kaks vanemat, lapse kasvatamise jaoks lihtsalt vähem aega, võimalusi ja vahendeid, mistõttu tekib lapsel vabadus ja autonoomsus, mis omakorda võibki aga viia kriminogeensete mõjuriteni. Teisalt ei ole välistatud ka üksikvanema vähene huvi lapse vastu. Samuti ei ole võimatu, et üksikvanem või mõni muu perekonnaliige (vend või õde) on ise kriminogeensed, mistõttu avaldub kuritegelik mõju juba nendelt otse. Siiski on aga ilmselt tavapärasem ikkagi see, et üksikvanemaga perekonnas elav alaealine satub võrreldes teistesse perekondadesse kuuluvate alaealistega suurema tõenäosusega negatiivsete mõjuriteni (näiteks alkohol, narkootikumid, kuritegelikult käituvad kaaslased), mis on lõppastmes ka antisotsiaalse käitumise põhjuseks.

Lõpetuseks peab autor vajalikuks korrata juba eelnevalt mainitud lõppjäreldest – üksikvanemaga perekonda kuuluv alaealine paneb suurema tõenäosusega toime kuriteo. Seetõttu tuleks ametnikel, kes tegelevad kuritegude ennetamisega või kes on puutumuses probleemsete ja abivajavate perekondadega, eriti tähelepanu pöörata just üksikvanemaga perekondadele. On oht, et kõnealuselt perekonnatüübist võivad sirguda uued kurjategijad. Seega tuleks esiteks võimaluse korral kindlaks teha perekonnas olevad kitsaskohad ning seejärel üritada neid likvideerida või nendest tulenevat negatiivsust alaealiste jaoks vähendada. Seda aga just selleks, et ära hoida uute kurjategijate pealekasv.

THE EFFECT OF FAMILY STRUCTURE ON JUVENILE DELINQUENCY

Summary

The main objective of this Master's thesis is to identify the link between family structure and juvenile delinquency. The author is seeking an answer to the question, whether the family structure (type of the family, family model) has any effect on criminal behaviour of minors whatsoever. Thus, is there a correlation between juvenile delinquency and certain types of families?

Considering the sample of respondents and the subject matter the author believes that this Master's thesis is quite unique in Estonia. There are papers examining the family's influence on criminal behaviour of minors, however, none of them has discussed the issue in narrower terms, i.e. studied the effect of a family structure on juvenile delinquency.

In order to find the answer for the main objective formulated, it was first necessary to define the term 'family'. Otherwise it would have been impossible to assess and analyse the links between the family structure and juvenile delinquency, if it is unclear which relationships between individuals can be considered family relationships. Hence, the author poses a question: what is a family?

Secondly, before seeking the answer for the main objective, it was necessary to identify whether the family has any effect on a minor who is part of it. More precisely – what is this effect like and how important part does it play in a minor's future life? In the context of this paper, it is important because without any effect on the part of the family on a minor's future life the author had not had any grounds for formulating the main objective. Subsequently, it would have been impossible to assess the effect of family structure on juvenile delinquency, while knowing that the family does not have any social effect on the minor.

Considering the above, the Master's thesis consists of three chapters. The first chapter defines the term 'family'. It also discusses different family models. Terms like extended family, nuclear family, single-parent family and blended family will be discussed in more detail. The second

chapter is focusing on the overall importance of the family and its effect on minor family members. The author determines whether and how the family affects personal development of a minor and their future life.

The third chapter is focusing on the main issue formulated at the beginning of the introduction and its solution. It demonstrates, whether there are any relations between the family structure (type of family, family model) and juvenile delinquency or not. The chapter relies foremost on the analysis of the empirical study. The author also compares the conclusions and results achieved with the opinions published in scientific literature.

The empirical material is based on responses of the interviews conducted by the author in March 2013 in Viru Prison and different towns in Estonia with the assistance of probation officers from the 3rd Unit of Viru Prison. Originally the author planned to include at least 100 male and female individuals who had committed juvenile (between the ages 14 to 17) crimes, were convicted by court and were serving a sentence at the time of this study. Furthermore, the author followed the principle that the study should include only individuals who were imposed imprisonment as a punishment for the juvenile crime committed (including those on probation and subjected to supervision of conduct).

The Master's thesis indicates that several social scientists have tried to define what a family is or what can be considered a family. It turns out that the definition of the family varies depending on the time and context. It relates to several factors influencing the society, such as history, economy, culture and politics. However, it can be noticed the emergence of more and more abstract and liberal definitions. It means that while until mid-20th century a family was strictly a nuclear family (traditional family model) then today, by meeting certain conditions, groups deviant from the traditional family model, such as single-parent family and blended family, can also constitute a family.

Apart from that, there are authors who currently consider, however, that formulating a general and universally accepted definition for the family is impossible. The primary reason is that in today's society there are so many different types of families that a comprehensive definition would not conform to reality. However, a comprehensive definition is not absolutely excluded.

The paper demonstrates that some authors have proposed definitions which offer the possibility to consider various groups of people a family.

For example, Louise B. Silverstein and Carl F. Auerbach consider that family can even consist of two people related to each other by birth, marriage or the fact that they have chosen each other. This definition offers broad opportunities which make it a suitable general definition for today's family. A definition formulated by Liis Arrak and discussed in this paper is also a suitable general definition. It stipulates that family is a form of co-residence of parents (mostly spouses) and children living with them, but also in broader terms of group of people living together based on consanguinity or relations of power and fulfilling certain social functions.

Additionally it turns out that despite various general definitions of the family, the term has not been set out in the valid legislation in Estonia. Furthermore, even the European Court of Human Rights has not offered a comprehensive definition for the family. It has not been provided by the Supreme Court of Estonia either. However, it does not mean that these institutions have not discussed it. On the contrary – the paper identifies that both the European Court of Human Rights and the Supreme Court of Estonia have touched upon the issue of what is a family. However, it has not been possible or was not deemed necessary to formulate a general definition for it. One of the reasons is most likely the fact that human relations are so diversified that it is very difficult to find wording for such a general definition. It means that on the one hand, the definition might not cover all the possible situations. On the other hand, it may provide base for considering family relations also these relations that are still not accepted politically or, in broader sense, by the public. Therefore, the family will be defined case-by-case basis. This is demonstrated by the case-law of the European Court of Human Rights as well as the Supreme Court of Estonia. But also valid legislation in Estonia shows that different legislative acts may define the family in various ways.

Another objective of the Master's thesis was to define whether and how the family affects personal development of minors and their future life.

The paper indicates that personal development of a minor depends on the specific type of the family as well as its members. More precisely, their personal development will be shaped by the expectations, perceptions, evaluations and attitudes towards generally valid moral standards and

legal provisions of the family members. Therefore it is important that the family consisted of people who accept norms, values and perceptions valid in society. Otherwise there is a risk that the minor will act antisocially. This statement is supported by several scientific arguments stating that there is a correlation between problem behaviour of parents and also other family members and the antisocial lifestyle of the minor.

The author identifies that the family plays an important part in the development of a minor and in shaping their future life. It can be claimed that a person's future life will largely be influenced by people constituting the family in their childhood and also by the relationships between them and family members. The author reasserts that one of the reasons for criminal behaviour of minors is specifically the quality and nature of effects gained from the family.

For achieving the main objective, i.e. for identifying the correlations between juvenile delinquency and types of family, the author carried out a study with 61 male and female respondents, 53 out of whom met the sample criteria. The study was based on interviews conducted in Viru Prison and different probation supervision departments in towns of Estonia with the assistance of probation officers from the 3rd unit of Viru Prison. During the interviews the respondents were asked various questions concerning foremost their life before the time they committed crimes.

The main idea of the study was to determine, what was the respondent's family like, i.e. their family structure. The author also enquired about the respondent's personal profile and physical and social environment as well as the relationships between the respondents and their family members.

It turned out that the largest proportion of respondents lived in single-parent families before committing crimes. The respondents also originated from nuclear, extended and blended families. Considering the above, the author concluded that there is a correlation between single-parent families and juvenile delinquents. More precisely, it can be stated that when compared to juveniles from other families, a juvenile belonging to a single-parent family will commit more likely a crime. The study did not indicate that committing crimes was triggered in any way by respondents' physical and social environment or complicated relationships with family members. Therefore the analysis of all the study results supported the hypothesis. The conclusions drawn

were also endorsed by the scientific literature – there are authors who have reached the same conclusions.

In addition to the above, the author deemed it necessary to determine the reasons, why the minor of a single-parent family chooses a criminal path. This task relied on the assumption that the reason for committing crimes is not a family model per se, but certain circumstances related to the specific type of family.

In conclusion, when compared to two-parent families, single-parent families just have less time, opportunities and means for raising a child and therefore the child has more freedom and autonomy which in turn may lead to criminal factors. However, little interest showed by a single parent cannot be excluded either. Also it is possible that the single parent or any other family member (brother or sister) demonstrates criminal behaviour as well, exercising direct criminal influence on the child. However, more common reason is probably the fact that when compared to minors from other families, a minor from a single-parent family will come in touch with negative factors (e.g. alcohol, drugs, criminally behaving peers), which eventually trigger anti-social behaviour.

The final conclusion, as already stated above, is that a minor from a single-parent family will more likely commit a crime. Therefore, the officials involved in crime prevention or dealing with difficult families and also families in need should draw specific attention to single-parent families. There is a risk that this type of family may produce new criminal offenders. Therefore, if possible, it is first necessary to determine the issues of this type of a family and then try to solve them or diminish their negative effect on the minor. This way it is possible to prevent minors developing into new criminal offenders.

KASUTATUD MATERJALID

Kasutatud kirjandus

1. Adams, B. N (toim). jt. Handbook of World Families. USA: Sage Publications 2005.
2. Aimre, I. Sotsioloogia. 3.tr. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2006.
3. Andersen, M. L. Sociology: Understanding a Diverse Society. 4th ed. USA: Wadsworth Publishing 2006. Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=LP9bIrZ9xacC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 21.02.2013.
4. Auväärt, L. Seksuaalne sotsialiseerumine. – Lall, A (koost). Ühiskonna turvalisuse teenistuses. Artiklite kogumik pühendatud professor Ivar Aimre mälestusele. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2010.
5. Baker, M., Dryden, J (toim). Families in Canadian Society: An Introduction. 2nd ed. Canada: McGraw-Hill Ryerson 1993.
6. Berns, R. M. Child, Family, School, Community: Socialization and Support. 8th ed. USA: Wadsworth Publishing 2009. Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=8InJpW70eGMC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 21.02.2013.
7. Brinkerhoff, D. B. jt. Essentials of Sociology. 7th ed. USA: Wadsworth Publishing 2007. Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=7LO36MmRO5EC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 07.03.2013.
8. Browne, K. An Introduction to Sociology. 4th ed. United Kingdom: Polity Press 2011. Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=AQx7ntmy6HAC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 07.03.2013.
9. Brym, R., Lie, J. Sociology: Your Compass for a New World. 2nd ed. USA: Wadsworth Publishing 2009. Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=vje_P15JmkcC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 07.03.2013.

10. Cassel, E. Bernstein, D. A. Criminal Behavior. 2nd ed. USA: Psychology Press 2007.
Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=qfjLjcFTAYIC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 11.03.2013.
11. Cree, V. E. Sociology for Social Workers and Probation Officers. 2nd ed. Abingdon: Routledge 2010. Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=gq_dSVpet1cC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 03.02.2013.
12. Collins, D., Jordan, C., Coleman, H. An Introduction to Family Social Work. 4th ed. USA: Brooks/Cole 2012. Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=yjCP0_9e2VoC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 21.02.2013.
13. Farrer, L (toim). jt. Spotlights on Contemporary Family Life, Families in Europe Volume 2. *Sine loco*, Lulu.com 2011. Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=RowBw2xfAPMC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 20.02.2013.
14. Feld, B. C (toim). jt. The Oxford Handbook of Juvenile Crime and Juvenile Justice. USA: Oxford University Press 2011. Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=e_97AxcrYvwC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false, 14.04.2013.
15. Furseth, I., Repstad, P. An Introduction to the Sociology of Religion: Classical and Contemporary Perspectives. Great Britain: Ashgate Publishing Company 2006.
Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=g2K-jRfkRC8C&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 07.03.2013.
16. Giddens, A., Griffiths, S. Sociology. 5th ed. Italy: Polity Press 2006.
17. Grusec, J. E., Hastings, P. D. Handbook of Socialization: Theory and Research. USA: The Guilford Press 2007.
18. Hess, B. B., Markson, E. W., Stein, P. J. Sotsioloogia. Tallinn: Külim 2000.
19. Ilus, E. Rooma eraõiguse alused. Tallinn: Penikoorem 2005.
20. Junger-Tas, J (toim). jt. Juvenile Delinquency in Europe and Beyond. USA: Springer 2010. Arvutivõrgus:

- <http://books.google.ee/books?id=yTnMMj7skt4C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>, 14.04.2013.
21. Kaugia, S. Õigusteadvuse olemus ja arengudeterminandid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011.
  22. Kirby, M. jt. Sociology in Perspective. Great Britain: Heinemann 2000. Arvutivõrgus:
<http://books.google.ee/books?id=NE7fykwIOl8C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>, 20.02.2013.
  23. Klein, D. M., White, J. M. Family Theories: An Introduction. USA: Sage Publications 1996.
  24. Lüderitz, A. Perekonnaõigus. Tallinn: Juura 2005.
  25. Louw, D. A. Human Development. 2nd ed. Cape Town: Pearson 1998. Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=5H7Dg_cnJgIC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 21.02.2013.
  26. Madise, Ü (toim). jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3. tr. Tallinn: Juura 2012.
  27. Moore, S. Sociology Alive!. 3rd ed. Great Britain: Scotprint 2001. Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=YFoEJByucGcC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 21.02.2013.
  28. Murdock, G. Social Structure. New York: Macmillan 1949. Arvutivõrgus:
<http://www.scribd.com/doc/27698861/Murdock-Social-Structure-1949>, 20.02.2013.
  29. Newman, D. M. Sociology: Exploring the Architecture of Everyday Life. 7th ed. USA: Sage Publications 2008. Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=a_lt3ys4NIoC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 20.02.2013.
  30. Orshan, S. A. Maternity, Newborn and Women's Health Nursing: Comprehensive Care Across the Life Span. USA: Lippincott Williams & Wilkins 2008. Arvutivõrgus:
http://books.google.ee/books?id=91dAzl2J_LgC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 21.02.2013.
  31. Peters, J. Redefining Western Families. – Marriage & Family Review, 1999, 28, 3-4. Arvutivõrgus: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J002v28n03_05, 20.02.2013.
  32. Pärna, P. Asjaõigusseadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2004.
  33. Regoli, R. M., Hewitt, J. D., Delisi, M. Delinquency in Society. USA: Jones & Bartlett Publishers 2010. Arvutivõrgus:

- <http://books.google.ee/books?id=v6MTZ2WhcflC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>, 14.04.2013.
34. Ritzer, G (toim). jt. Blackwell Encyclopedia of Sociology. F-HE. Volume IV. Singapore: Blackwell Publishing 2007.
35. Roopnarine, J. L (toim). jt. Families in Global Perspective. USA: Pearson 2005.
36. Rosenberg, M. jt. An Introduction to Sociology. Canada: Methuen 1983. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=24gOAAAAQAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 07.03.2013.
37. Siegel, L. J. Criminology. 11th ed. USA: Wadsworth Publishing 2011. Arvutivõrgus: http://books.google.ee/books?id=4twtp9uz5CAC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 14.03.2013.
38. Smith, R. S. jt. Exploring Family Theories. 2nd ed. USA: Oxford University Press 2009.
39. Weigel, D. J. The Concept of Family: An Analysis of Laypeople's Views of Family. – Journal of Family Issues, 2008, 28, 11. Arvutivõrgus: <http://jfi.sagepub.com/content/29/11/1426>, 20.02.2013.

Kasutatud normatiivmaterjal

40. Asjaõigusseadus. – RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 23.04.2012, 2.
41. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 20.12.2012, 12.
42. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 21.12.2012, 10.
43. Perekonnaseadus. – RT I 2009, 60, 395 ... RT I, 27.06.2012, 12.
44. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 06.12.2010, 12.
45. Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 08.07.2011, 21.
46. Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus. – RT I 2006, 2, 3 ... RT I, 09.12.2010, 4.
47. Viru Vangla moodustamine ja põhimäärus. JMm 13.06.2006 nr 20. – RTL 2006, 49, 893 ... RT I, 26.10.2012, 5.

Kasutatud kohtupraktika loetelu

48. EIKo 22.04.1997, 21830/93, X, Y ja Z vs. Ühendkuningriik.
49. RKHKo 3-3-1-16-00.
50. RKKKo 3-1-1-14-06.
51. RKKKo 3-1-1-43-06.
52. RKHKo 3-3-1-61-09.
53. RKTKm 3-2-1-149-10.
54. TrtRnKo 3-11-523.

Kasutatud muud allikad

55. Liis Arraku suuline teade autorile 09.12.2010 Tartus.
56. Riigi peaprokuröri juhis – Alaealiste erikohtlemine kriminaalmenetluses. Tallinn 2007.
Arvutivõrgus:
http://www.prokuratuur.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/Riigi%20peaprokur%C3%B6ri%20juhis-%20alaealiste%20%C3%BChetaoliseks%20erikohtlemiseks%20krim.menetluses%2028.06.2007.pdf, 25.03.2013.

LISAD

Lisa 1. Küsimustik vastuste kokkuvõttega

Lp vastaja!

Käesolev küsimustik on koostatud Tartu Ülikooli õigusteaduskonna magistriastme üliõpilase poolt. Küsimustiku vastused on aluseks Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas kaitstavale magistritööle teemal „Perekonna struktuuri mõju alaealiste kuritegevusele”.

Palun, et vastaksid kõigile allpool toodud küsimustele. Ankeedid on nimetud ning seetõttu täielikult anonüümsed. Saadud vastuseid kasutatakse üksnes statistika loomiseks ning üldiste järelduste tegemiseks.

Enamik küsimustest on vastusevariantidega. Palun valida iga küsimuse juures ainult üks vastusevariant (kui ei ole märgitud teisiti). Sobivale variandile palun tõmmata ring ümber. Kui tekib kõhklus mitme variandi vahel, palun valida see, mis tundub täpsem. Samuti tasub meele pidada, et õigeid ega valesid vastuseid pole, mistõttu vasta igale küsimusele julgelt.

Aitäh!

RESPONDENTIDE ÜLDARV: 53 inimest

1. Sinu vanus: _____ aastat

- 14-aastaseid respondente – 2 (3,8 % respondentide üldarvust)
- 15-aastaseid respondente – 6 (11,3 % respondentide üldarvust)
- 16-aastaseid respondente – 14 (26,4 % respondentide üldarvust)
- 17-aastaseid respondente – 16 (30,2 % respondentide üldarvust)
- 18-aastaseid respondente – 8 (15,1 % respondentide üldarvust)
- 19-aastaseid respondente – 6 (11,3 % respondentide üldarvust)
- 20-aastaseid respondente – 1 (1,9 % respondentide üldarvust)

2. Sugu:

- a) Mees – 45 (84,9 % respondentide üldarvust)
- b) Naine – 8 (15,1 % respondentide üldarvust)

3. Kas Sa käid koolis?

- a) Jah – 37 (69,8 % respondentide üldarvust)
- b) Ei – 16 (30,2 % respondentide üldarvust)

4. Kui õpid, siis mitmendas klassis? _____ klassis

- Seitsmendas klassis – 2 (5,4 % küsimusele vastanud respondentidest)

Kaheksandas klassis – 6 (16,2 % küsimusele vastanud respondentidest)
Üheksandas klassis – 17 (46 % küsimusele vastanud respondentidest)
Üheteistkümnendas klassis – 3 (8,1 % küsimusele vastanud respondentidest)
Kaheteistkümnendas klassis – 2 (5,4 % küsimusele vastanud respondentidest)
Kutsekooli I kursusel – 4 (10,8 % küsimusele vastanud respondentidest)
Kutsekooli II kursusel – 2 (5,4 % küsimusele vastanud respondentidest)
Kõrgkooli II kursusel – 1 (2,7 % küsimusele vastanud respondentidest)

5. Kas Sa oled klassikursust kordama jäänud („istuma jäänud“)?

a) Jah – 23 (43,4 % respondentide üldarvust)
b) Ei – 30 (56,6 % respondentide üldarvust)

6. Kas Sa oled praegu kinnipeetav (vanglas)?

a) Jah – 11 (20,8 % respondentide üldarvust)
b) Ei – 42 (79,2 % respondentide üldarvust)

7. Kas Sa käid kriminaalhooldaja juures?

a) Jah – 42 (79,2 % respondentide üldarvust)
b) Ei – 11 (20,8 % respondentide üldarvust)

8. Mitu korda oled Sa kriminaalkorras karistatud?

a) Ühe korra – 30 (57,7 % küsimusele vastanud respondentidest)
b) Kaks korda – 11 (21,2 % küsimusele vastanud respondentidest)
c) Kolm korda – 10 (19,2 % küsimusele vastanud respondentidest)
d) Rohkem kui kolm korda – 1 (1,9 % küsimusele vastanud respondentidest)

9. Palun tõmba ring ümber kuritegudele, mille oled toime pannud.

a) Kehalise väärkohtlemise – 22 (42,3 % küsimusele vastanud respondentidest)
b) Ähvardamise – 8 (15,4 % küsimusele vastanud respondentidest)
c) Varguse – 32 (61,5 % küsimusele vastanud respondentidest)
d) Röövimise – 7 (13,5 % küsimusele vastanud respondentidest)
e) Kelmuse – 5 (9,6 % küsimusele vastanud respondentidest)
f) Avaliku korra raske rikkumise – 16 (30,8 % küsimusele vastanud respondentidest)
g) Mõne muu kuriteo (millise?) _____

- Omavolilise sissetungi – 3 (5,8 % küsimusele vastanud respondentidest)
- Võõra vallasasja omavolilise ajutise kasutamise – 2 (3,9 % küsimusele vastanud respondentidest)
- Väljapressimise – 2 (3,9 % küsimusele vastanud respondentidest)
- Mootorsõiduki juhtimise joobeseisundis – 2 (3,9 % küsimusele vastanud respondentidest)
- Süütamiskatse – 1 (1,9 % küsimusele vastanud respondentidest)
- Narkootilise ja psühhotroopse aine väikeses koguses ebaseadusliku käitlemise – 1 (1,9 % küsimusele vastanud respondentidest)
- Mootorsõiduki juhi poolt liiklusnõuete rikkumine, millega kaasnes inimese surm – 1 (1,9 % küsimusele vastanud respondentidest)

- Võõra asja rikkumise või hävitamise, kui sellega on tekitatud oluline kahju – 1 (1,9 % küsimusele vastanud respondentidest)

10. Palun tõmba ring ümber isikutele, kes kuuluvad Su sugulaste/lähedaste hulka enne kuriteo/kuritegude toimepanemist (siin saad valida ka mitu vastusevarianti).

- a) Isa – 37 (69,8 % respondentide üldarvust)
  - b) Ema – 51 (96,2 % respondentide üldarvust)
  - c) Võõrasisa – 11 (20,8 % respondentide üldarvust)
  - d) Võõrasema – 0 (0 % respondentide üldarvust)
  - e) Vend – 34 (64,2 % respondentide üldarvust)
  - f) Õde – 28 (52,8 % respondentide üldarvust)
  - g) Poolvend – 12 (22,6 % respondentide üldarvust)
  - h) Poolõde – 8 (15,1 % respondentide üldarvust)
  - i) Vanaema – 28 (52,8 % respondentide üldarvust)
  - j) Vanaisa – 15 (28,3 % respondentide üldarvust)
  - k) Onu – 26 (49,1 % respondentide üldarvust)
  - l) Tädi – 28 (52,8 % respondentide üldarvust)
  - m) Keegi muu (kes?) _____
- Elukaaslane – 3 (5,7 % respondentide üldarvust)
  - Täditütar – 2 (3,8 % respondentide üldarvust)

11. Kellega Sa elasid koos enne kuriteo/kuritegude toimepanemist (siin saad valida ka mitu vastusevarianti)?

- a) Isaga – 19 (36,5 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
  - b) Emaga – 46 (88,5 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
  - c) Võõrasisaga – 7 (13,5 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
  - d) Võõrasemaga – 0 (0 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
  - e) Vanaemaga – 7 (13,5 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
  - f) Vanaisaga – 1 (1,9 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
  - g) Onuga – 0 (0% küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
  - h) Tädigaga – 1 (1,9 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
  - i) Kellegi muuga (kellega?) _____
- Elukaaslasega – 3 (5,8 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)

12. Kas Sinuga elas koos enne kuriteo/kuritegude toimepanemist ka?

- a) Vend – 13 (24,5 % respondentide üldarvust)
- b) Õde – 6 (11,3 % respondentide üldarvust)
- c) Vend ja õde – 7 (13,2 % respondentide üldarvust)
- d) Rohkem kui üks vend ja üks õde – 9 (17 % respondentide üldarvust)

13. Kas Sinuga elas koos enne kuriteo/kuritegude toimepanemist ka?

- a) Poolvend – 4 (7,6 % respondentide üldarvust)
- b) Poolõde – 0 (0 % respondentide üldarvust)
- c) Poolvend ja poolõde – 1 (1,9 % respondentide üldarvust)
- d) Rohkem kui üks poolvend ja üks poolõde – 1 (1,9 % respondentide üldarvust)

14. Kui Sul on vend, õde, poolvend ja/või poolõde, siis kas sa oled temast/nendest?

- a) Vanem – 10 (18,9 % respondentide üldarvust)
- b) Noorem – 17 (32,1 % respondentide üldarvust)
- c) Nii vanem kui ka noorem – 16 (30,2 % respondentide üldarvust)

15. Kas Su (võõras)ema ja (võõras)isa on omavahel abielus?

- a) Jah – 11 (20,8 % respondentide üldarvust)
- b) Ei – 27 (50,9 % respondentide üldarvust)

16. Millised suhted olid Sul enne kuriteo/kuritegude toimepanemist järgmiste isikutega (märkida üksnes isikud, kes kuulusid enne kuriteo/kuritegude toimepanemist su sugulaste/lähedaste hulka):

	Ei suhelnud üldse	Halvad	Pigem halvad	Head	Väga head
a) Isaga	6		2	19	9
b) Emaga	1	3	3	24	19
c) Võõrasisaga		2	2	5	2
d) Võõrasemaga					
e) Vennaga	2		5	19	7
f) Õega				16	11
g) Poolvennaga	2		3	4	3
h) Poolõega	2	1		2	3
i) Vanaemaga	1	2	5	13	7
j) Vanaisaga		1	1	9	4
k) Onuga	4	1	5	11	5
l) Tädigaga	2		4	17	5
m) Kellegi teisega (kellega?).....					5
• Elukaaslasega					3
• Täditütrega					2

17. Kas Sulle meeldis veeta sinuga kooselavate inimestega aega enne seda, kui panid toime kuriteo/kuriteod?

- a) Meeldis väga kõigiga – 34 (64,1 % respondentide üldarvust)
- b) Meeldis väga vaid mõnega (kellega?) – 2 (3,8 % respondentide üldarvust)
- c) Meeldis natukene kõigiga – 11 (20,8 % respondentide üldarvust)
- d) Meeldis natukene vaid mõnega (kellega?) – 1 (1,9 % respondentide üldarvust)
- e) Eriti ei meeldinud kellegagi – 5 (9,4 % respondentide üldarvust)
- f) Üldse ei meeldinud kellegagi – 0 (0% respondentide üldarvust)

18. Kas Sinuga kooselavad inimesed tundsid sinu tegemiste vastu huvi enne seda, kui panid toime kuriteo/kuriteod?

- a) Tundsid väga – 27 (50,9 % respondentide üldarvust)
- b) Tundsid natukene – 18 (34 % respondentide üldarvust)
- c) Eriti ei tundnud – 3 (5,7 % respondentide üldarvust)
- d) Üldse ei tundnud – 5 (9,4 % respondentide üldarvust)

19. Kas Sa tundsid sinuga kooselavate inimeste tegemiste vastu huvi enne seda, kui panid toime kuriteo/kuriteod?

- a) Tundsin väga – 11 (20,8 % respondentide üldarvust)
- b) Tundsin natukene – 26 (49,1 % respondentide üldarvust)
- c) Eriti ei tundnud – 12 (22,6 % respondentide üldarvust)
- d) Üldse ei tundnud – 4 (7,5 % respondentide üldarvust)

20. Kas vanem/vanemad aitasid Sind sinu probleemide korral enne seda, kui panid toime kuriteo/kuriteod?

- a) Aitasid kogu aeg – 30 (56,6 % respondentide üldarvust)
- b) Aitasid vahepeal – 18 (34 % respondentide üldarvust)
- c) Ei aidanud üldse – 5 (9,4 % respondentide üldarvust)

21. Kas Sa aitasid vanemat/vanemaid kodutööde (või muude ülesannete) tegemisel enne seda, kui panid toime kuriteo/kuriteod?

- a) Aitasin kogu aeg – 27 (50,9 % respondentide üldarvust)
- b) Aitasin vahepeal – 25 (47,2 % respondentide üldarvust)
- c) Ei aidanud üldse – 1 (1,9 % respondentide üldarvust)

22. Kui tihti Sa tülitsetid sinuga kooselavate inimestega enne seda, kui panid toime kuriteo/kuriteod?

- a) Tülitsetin tihti – 7 (13,2 % respondentide üldarvust)
- b) Tülitsetin harva – 36 (67,9 % respondentide üldarvust)
- c) Ei tülitsetanud üldse – 10 (18,9 % respondentide üldarvust)

23. Kus Sa elasid enne seda, kui panid toime kuriteo/kuriteod?

- a) Korteris – 33 (63,5 % küsimusele vastanud respondentidest)
- b) Majas – 19 (36,5 % küsimusele vastanud respondentidest)
- c) Ridaelamus – 0 (0% küsimusele vastanud respondentidest)
- d) Muus kohas (kus?) – 0 (0% küsimusele vastanud respondentidest)

24. Mitme isikuga Sa elasid koos enne seda, kui panid toime kuriteo/kuriteod (palun märkida numbriga)? _____ isikuga

- Ühe isikuga – 8 (16,3 % küsimusele vastanud respondentidest)
- Kahe isikuga – 15 (30,6 % küsimusele vastanud respondentidest)

Kolme isikuga – 10 (20,4 % küsimusele vastanud respondentidest)
Nelja isikuga – 7 (14,3 % küsimusele vastanud respondentidest)
Viie isikuga – 4 (8,2 % küsimusele vastanud respondentidest)
Kuue isikuga – 4 (8,2 % küsimusele vastanud respondentidest)
Üheksa isikuga – 1 (2 % küsimusele vastanud respondentidest)

25. Mitu tuba oli kohas, kus Sa enne kuriteo/kuritegude toimepanemist elasid (palun märkida numbriga)? _____ tuba

Üks tuba – 2 (3,8 % küsimusele vastanud respondentidest)
Kaks tuba – 12 (23,1 % küsimusele vastanud respondentidest)
Kolm tuba – 20 (38,5 % küsimusele vastanud respondentidest)
Neli tuba – 5 (9,6 % küsimusele vastanud respondentidest)
Viis tuba – 3 (5,8 % küsimusele vastanud respondentidest)
Kuus tuba – 3 (5,8 % küsimusele vastanud respondentidest)
Seitse tuba – 4 (7,7 % küsimusele vastanud respondentidest)
Kaheksa tuba – 1 (1,9 % küsimusele vastanud respondentidest)
Kümme tuba – 1 (1,9 % küsimusele vastanud respondentidest)
Üksteist tuba – 1 (1,9 % küsimusele vastanud respondentidest)

26. Kas Sul oli enne kuriteo/kuritegude toimepanemist olemas oma tuba?

a) Jah – 41 (77,4 % respondentide üldarvust)
b) Ei – 12 (22,6 % respondentide üldarvust)

27. Kuidas Sa tundsid end kohas, kus sa enne kuriteo/kuritegude toimepanemist elasid?

a) Väga hästi – 25 (47,2 % respondentide üldarvust)
b) Hästi – 23 (43,4 % respondentide üldarvust)
c) Halvasti – 4 (7,5 % respondentide üldarvust)
d) Väga halvasti – 1 (1,9 % respondentide üldarvust)

28. Kas Sinu vanem/vanemad on sind karistanud millegi eest enne seda, kui panid toime kuriteo/kuriteod?

a) Jah – 36 (69,2 % küsimusele vastanud respondentidest)
b) Ei – 16 (30,8 % küsimusele vastanud respondentidest)

29. Kui vastasid eelmisele küsimusele jah, siis kes, mille eest ja kuidas sind karistas?

Karistajad: ema ja isa. Põhjused: pahanduste tegemine, varastamine, võõrasisale mittemeeldimine, trahvi saamine, alkoholi tarvitamine, halvad hinded, sugulises vahekorras olemine, suitsetamine, kokkulepitust hiljem koju minemine, vanema auto lõhkumine. Karistused: koduarest, füüsilise vägivalla tarvitamine vanemate poolt, taskurahast ilma jätmine, pahandamine, teatud isikutega suhtlemise-, arvuti kasutamise-, WC-s käimise- ja söömise keeld, koduste tööde tegemise kohustamine.

30. Kui vastasid eelmisele küsimusele, siis kas Sinu arvates oli karistamine õige?

- a) Jah – 28 (77,8 % küsimusele vastanud respondentidest)
- b) Ei – 8 (22,2 % küsimusele vastanud respondentidest)

31. Kuidas Sa hindad oma vanema/vanemate majanduslikku olukorda enne seda, kui panid toime kuriteo/kuriteod?

- a) Väga heaks – 3 (5,7 % respondentide üldarvust)
- b) Heaks – 15 (28,3 % respondentide üldarvust)
- c) Keskmiseks – 31 (58,4 % respondentide üldarvust)
- d) Halvaks – 3 (5,7 % respondentide üldarvust)
- e) Väga halvaks – 1 (1,9 % respondentide üldarvust)

32. Kellega järgnevalt nimetatutest said Sa kõige paremini läbi enne seda, kui panid toime kuriteo (märkida ainult üks vastusevariant)?

- a) Emaga – 20 (52,7 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
- b) Isaga – 4 (10,5 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
- c) Võõrasemaga – 0 (0 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
- d) Võõrasisaga – 0 (0 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
- e) Vennaga – 0 (0 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
- f) Õega – 2 (5,3 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
- g) Poolvennaga – 0 (0 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
- h) Poolõega – 2 (5,3 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
- i) Vanaisaga – 4 (10,5 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
- j) Vanaemaga – 0 (0 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
- k) Onuga – 1 (2,6 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
- l) Tädigaga – 1 (2,6 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)
- m) Ei kellegagi eelnimetatutest – 4 (10,5 % küsimusele nõuetekohaselt vastanud respondentidest)

33. Kui soovid veel midagi täpsustada või öelda, siis tee seda palun siin!

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina __Allar Nisu_____

(sünnikuupäev: __24.09.1987_____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose
__Perekonna struktuuri mõju alaealiste kuritegevusele_____

mille juhendaja on __*dr iur* Silvia Kaugia_____

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 06.05.2013